

PAGINI LITERARE

SUMARUL:

V. BENEȘ	Ceva despre felul în care trebuie înțeles Luchian
ION PILLAT	Versuri, Insula
M. BENIUC	Apus de poveste
ROMULUS DEMETRESCU	Iubirea în poezia lui I. Minulescu
GRIGORE POPA	Vioara
VASILE VASILIU	Pomi înmuguriți
N. LADMISS ANDREESCU	Biruința lui Ironic Bunaciu
CONSTANTIN STELIAN	Din Ch. Baudelaire (Portretul)
TRAIAN CHELARIU	Popas
EDUARD PAMFIL	Poeme (Geometralia, Solitudini)
ION ȘTEFAN	Propuneri
EMIL ISAC	Cântec
C. ANGELESCU	Peregrinări
GEORGE DRUMUR	Întârziere
SILVIU LAZĂR	La ruga apelor
IONEL NEAMTZU	Orașul Nordic

CRONICI

IDEI, OAMENI, FAPTE

Bucur Țincu, (G. M. Ivanov). — V. Beneș, (Cartea formelor perfecte — Limite — de Dan Botta)

CĂRȚI

Romulus Demetrescu, (Victor Ion Popa: Sfârlează cu Fofează; — Ion Pillat: Poeme într'un vers)

REVISTE

Romulus Demetrescu, (Convorbiri Literare — Insemnări ieșene — Mercure de France)

INSEMNĂRI

Romulus Demetrescu, (Ion Petrovici la Sorbona; Poemul dramatic „Domnul de Rouă”). — Teodor Murășanu, (Tragedia poeziei române de azi).

Bibliografie

PAGINI LITERARE

LA 15 ALE FIECĂREI LUNI

INGRIJITE DE:

V. B E N E Ş,
M. B E N I U C,
ROMULUS DEMETRESCU,
TEODOR MURĂŞANU,
GRIGORE POPA,
YVONNE ROSSIGNON

Redacția și Adresa: Teodor Murășanu, Turda, Piața Regina Maria, 23.

Abonamentul:

In țară, 1 an	Lei 180.—
Pentru autorități, instituții	„ 300.—
In țară, exemplarul	„ 15.—
In streinătate	dublu

Oricine primește un număr și-l reține, se consideră abonat

Manuscrisele nu se înapoiază. Domnii autori și editori, cari doresc să li se recenzeze volumele sunt rugați să le trimită Redacției. Toate cărțile și revistele primite vor fi menționate la Bibliografie.

CEVA DESPRE FELUL ÎN CARE TREBUE ÎNȚELES LUCHIAN

Desigur, se pot ridica obiecțiuni: un artist nu trebuie caracterizat după un tablou. Și totuși, fapt verificat, în câte un tablou se strâng, parcă sub puteri ce-au convers strict către acest sens, caracterele dominante ale unui artist. Nu trebuie să surprindă nici pe impresionisti, nici pe savanți, Luchian poate fi mai bine găsit în vreun tablou, două, decât în toate la un loc.

Pentru a da caracterul de analiză sistematică acestor note, trebuie să împart pe artiștii plastici în două grupe:

a) Prima va cuprinde pe artiștii pentru care problema principală pusă în creație și urmărită în realizare este aceea a agreabilului. Acest agreabil va avea ca origine, fie ideea sub formă de concept stabilit *a priori* și realizat în acest scop, fie printr'un manierism ce poate, printr'o generalizare a gustului unei epoci sau din cauza unei politici de idei, să se impună ca o artă plăcută. Așezându-ne față în față, adică în locul spectatorului acestei opere de artă, vom afla, că analiza emoției estetice stârnite va aparține psihologiei, aceasta fiind un fapt pur sensibil atâta timp cât opera de artă va rămâne un produs doar agreabil. Și cum subiectivismul spectatorului este un corolar psihologic al acestuia, în cadrele acestei aprecieri a operii de artă vom găsi largul domeniu al criticii și valorificării impresioniste. Banalul dicton, „Nu e frumos ce e frumos, ci e frumos ce-mi place mie”, cât și strămoșul său „De gustibus non est disputandum”, nu sunt decât aspecte împrăștiate în masă ale unor convingeri susținute, uneori științifice, de către unii esteticieni ai frumosului agreabil

În acest caz, pentru artistul respectiv tehnica*) e un accident. Putea fi, tot atât de reușit, în loc de pictor, poet sau muzicant. Doar o facilitate înăscută (notez, facilitate) l-a determinat să fie pictor. Deci, pentru acest artist, momentul când a ajuns să stăpânească mecanica penelului și-a paletelor, într'atât întru cât să nu mai aibă piedici, adică, căutări și ezitări, este momentul eliberării de ju-

*) Prin — tehnică — se va înțelege, nu mecanica paletelor și a penelului, ci tot complexul material al normelor tehnic-constitutive.

gul materiei și calea liberă a emfaticii declamări plastice. În baza legii maximului de randament cu minimum de efort (un german savant ar putea numi aceasta, *Wirtschaftlichkeit der Malerei*) acest artist va ajunge, ca din ce în ce să lucreze în notițe tot mai sumare, iar spre sfârșitul vieții chiar în câteva pete, care, fără a fi o sinteză induc în eroare și încântă firile aplecate spre un anumit lirism al formelor și al vieții, conducându-le spre credința că, este un atribut al geniului de a ajunge tot mai rezumativ. *)

Celelalte moduri în care este permis tehnic a picta, într'un anumit fel și'n anumite raporturi, de culoare, ton, lumină, masă, monumentalitate etc., îi sunt acestui artist lucruri străine, lucruri față de care, neavând vreo înclinație nativă, a înțeles ca să nu ia nicio atitudine.

Pentru lămurirea acestui tip de creator artistic, dau ca exemplu, din lumea noastră, făcând însă anumite rezerve, pe pictorul N. Grigorescu.

b) Grupa cealaltă circumscrisă pe artiștii care socialmente se izolează, ne având ca scop o artă care neapărat trebuie să placă, ci, urmărind un ideal din domeniul creației pure, rămân într'un cerc în care evoluția nu e determinată decât de procesul de purificare și cunoaștere.

Această creație pură aparține acelor artiști pentru care interesul exteriorizării luat ca scop în sine este inferior aceluia al modului de exteriorizare. Dacă tumultul de sentimente caută o formă de comunicare, această nevoie nu devine fapt decât atunci când artistul i-a găsit calea justă și adecvată de exteriorizare. Niciun manierism și nicio facilitate tehnică nu-i pot mulțumi și mai puțin convențiile unei arte cu tendință, artă pusă'n slujba unor credințe sociale la modă.

Singurul ideal este de-a găsi și păstra raportul just între sentiment și expresie. Pentru cei din prima categorie predomină interesul promovării sentimentului, ideii sau conceptului, indiferent de modul prin care acestea vor deveni publice. De aici rămâne ca un stigmat pentru cei din grupa doua: sacrificiul. Arta acestora nu va cunoaște niciodată aprecierea sgomotoasă de masă înghesuită și entuziastă, nici ridicări și simbolizări cu aspect de marcă de fabrică, ei vor fi exploratorii unor ținuturi unde înțelegerea intră cu greu.

Pentru aceștia normele tehnic-constitutive sunt axiome. Ei își dau seama că și un tablou are proprietatea de a exista în plan, tot ca și o casă în spațiu, numai atunci când, ca și casa, se va supune unor norme de natură materială, norme ce-au proprietatea de-a face ca o casă să rămână'n spațiu și să nu se dărâme. Pentru aceștia un tablou dacă nu îndeplinește condiția tehnic-constititivă, indiferent de sentimentul sau ideea ce caută s'o promoveze, rămâne o simplă încercare literară, care'n loc de-a utiliza cuvântul, s'a rătăcit într'un grai de unde n'a luat decât materia brută (vopsea) neorganizată.

*) Este bine ca această rezumare să nu fie luată niciodată ca o sinteză, deoarece, nu cuprinde nici caracterul și nici esența a ceea ce urmează să fie reprezentat.

Obiectul de artă are dreptul să fie socotit ca atare numai în clipa în care, existența lui condiționată de materie îndeplinește condiția armoniei depline dintre formă și conținut. Orice depășire, fie într-o parte, fie într-alta, sunt exagerări, care despărțite de condiția unității se izolează dând naștere la tristele surrogate atât de apreciate de aceia pentru care arta plastică e o melodie muzicală sau o pantomimă.

Este un sacrilegiu ca opera de artă a acestora să fie apreciată cu dulcegăriile de stil ale impresioniștilor de ocazie, cât și cu savantele demonstrații estetice clădite în abstract.

Este ca și când armonia universală ar începe să fie măsurată și explicată de-un scamator sau de-un matematician ce caută ecuația justă a vieții întrebându-l în infinitul în calculele sale.

Pictorul Ștefan Luchian, asupra căruia părerile se mai găsesc și azi în opoziție, se plasează, prin opera lui de artă, irevocabil în grupa doua.

Formând după caracterele cele mai elocvente ale operei de artă a lui Luchian grupe distincte, putem observa că, desenele, pastelurile și uleiurile trebuiesc cercetate fiecare în mod separat.

Desenele lui Luchian sunt în primul rând studii de tonuri, deci studii ce premerg, ca treaptă pregătitoare picturii; chiar dacă subiectele tratate în desen nu sunt reluate în pictură, totuși acestea, prin preocuparea esențială, desvăluie pe pictorul pentru care, mai întâi, totul este ton și apoi culoare. În primul rând trebuie fixat cadrul de intensitate care va cuprinde numai apoi culoarea respectivă. Compoziția de ton, adică echilibrul de suprefețe de același ton, are rolul, și Luchian l-a evidențiat, de-a plasa simetria formală între diferitele materiale care compun obiectele unui tablou. Prin această preocupare se urmărește, redarea structurii plastice (la pictură structura de suprafață, deci de impresie vizuală) care va defini forma. Tot prin formă se va accentua ponderea și masa, urmând, ca apoi, aceste suprafețe definite în relațiile lor de compoziție, să supoarte culoarea ca pe-o consecință. În aceste desene Luchian a neglijat lumina tocmai pentru motivul că valoarea propriu zisă este un atribut mai mult al culorii decât al tonului. Lumina are proprietatea să definească, să înscrie în spațiu un corp prin contrast. Deci, printr'un artificiu. Spațialitatea propriu zisă, într'o atmosferă pur picturală, n'ar trebui să fie redată decât prin ton, niciodată prin valorile de umbră sau lumină. La acest eștiin procedeu se pretează o lume întreagă de pictori. Și fără nicio exagerare, este un indiciu de originală și prețioasă preocupare de artă, calitatea celui pictor care lasă expresiei plastice calea ei naturală de comunicativitate.

Linia în desenele lui Luchian nu are rolul decât de-a limita o suprafață, de-a indica un detaliu, sau de-a varia, prin simetrie de linii paralele, o suprafață prea monotonă. Deci, pe lângă rolul ei de indicator îl are și pe acela decorativ. Linia lui Luchian nu este o cale de expresie independentă, ea e supusă tot scopului principal, picturii.

Pastelurile lui Luchian se înscriu în ordinea creației plastice în

locul intermediar desenului și picturii în ulei. Pastelul prin finețea și infinita varietate de nuanțe, mai mult vibratorii decât efective, lasă puțin loc expresiei picturale propriu zise. Nota de lirism a pastelului corespunde mai mult idealizării obiectului plastic. Il plasează într-o lume în care contează mai mult impresia ca rezonanță sufletească decât ca obiectivitate vizuală. Pastelul place prin nota lui, aproape muzicală, insinuantă. El te cucerește încet, pe neașteptate și desigur prin ajutorul forțelor sufletești mai mult decât prin cele raționale. Cu toată J. Volkelt în stabilirea categoriilor de plăcere estetică n'a ținut seama de modurile tehnice de expresie, totuși, printr-o depășire a punctului de vedere al acestei estetici, se poate lua pastelul ca exemplu pentru satisfacția estetică care se produce în timp, treptat, corespunzând astfel aceluiași principiu prin care contemplația estetică facilitează jocul liber al imaginației. Având intuiția acestor atribute, pictorii vor găsi întotdeauna în pastel calea de comunicare a unor aspirații sentimentale. Ațutudinea lui Luchian față de pastel și modul în care pastelul s'a supus prelucrării lui Luchian confirmă caracterele acestui gen.

Uleiurile lui Luchian sunt sinteza procesului de creație plastică arătat mai sus. În ele se va găsi și desenul ca schemă și ca bază a repartizării tonurilor cât și pastelul care facilitează introducerea atmosferei cromatice și noile raporturi create de modificările cerute de culoare.

În desenele Luchian își rezolvă nevoile deductive, o logică a creației față de care avea o înclinare nativă. Un fel de demonstrație a unei probleme pusă de materialul cât și de natura artei plastice. O supunere conștientă la disciplinele unor axiome ce nu se cer interpretate ci acceptate sau repudiate. Prin pastelul Luchian, pe lângă introducerea și legătura dintre desen și ulei, își satisface și-o înclinație lirică, aspect al firii sale romantice. Toate acestea îl pregătesc însă pentru marea încercare, uleiul.

Pe acestea din urmă le-a pictat, și mai ales florile din ultima perioadă a vieții, cu o conștiință clară și o orientare ce până la Luchian n'a ajuns-o niciun pictor român. Armonia cromatică, simetria tonurilor, compoziția de forme, valorile purificate până la subtilizare, nuanțe cari substituiau pânzei viața pe care uneori nici natura nu o are atât de concentrată, un simț al adevărului plastic și-o sinceritate de exprimare pe care mulți și mult timp n'au luat-o decât ca o aventură; toate, toate atributele care fac din pictura în ulei a lui Luchian o definiție a artei plastice.

Și dincolo de aceste cerințe pur tehnice constitutive, de aceste determinative ale genului și materialului, Luchian a avut sentimentul plastic al vieții. A vedea plastic este prima condiție pentru cel ce dorește să se exprime pe această cale. Și greutatea rezidă tocmai în dificultatea de-a discerne din toate fenomenele naturii, cotidiene și enervant de banale, fenomenul pur plastic. Fenomen ce nu e evident prin forma lui, prin limbajul lui direct, ci prin sensul virtual ce-l are, sens ce n'are retorta de geniu a artistului va fi revelat și transpus în forme plastice adecvate formei constituționale.

*

Geneza acestor note pleacă din două puncte diferite, unul e un tablou de-al lui Luchian, un vas cu flori, din pinacoteca „V. Cioflec”, din Cluj, iar celălalt, dela articolul d-lui K. H. Zambaccian, despre Luchian, publicat în „Revista Fundațiilor Regale”, Nr. 9, a. c.

Vasul cu flori din pinacoteca „V. Cioflec”, e un tablou mic, cu-o ulcea românească ce înmănunchează câteva flori. Doar suprafețe de diferite tonuri, forme redată prin contur și massă, lumină absentă însă reflectată mat peste colori. O simplitate de expresie că pare pentru 'n grăbit spectator un tablou neisprăvit, o sinteză plastică ce amintește doar clasicismul și o factură de-un primitivism ce 'ncântă ochiul obosit de decorativul civilizației noastre. În general un moment, o clipă din viața efemeră a unor flori, un simplu accident biologic redat într'o formă care nu poate sta alături decât lângă înaltele monumente de gândire. Acest tablou cuprind'e n armonia și'n modesta lui înfățișare plastică, unde s'au respectat cele mai mari și mici legi ale firii, ceva din categoricul armoniei universale.

Articolul d-lui K. H. Zambaccian caută să redea pe Luchian cât mai fidel. Reușește în măsura în care astăzi mai putem accepta, ca despre arta cerebrală a lui Luchian să se vorbească cu floricele de stil, cu „îmnuri de colorare și lumină” sau cu „orgii de colorare”. Este o manieră care e încă utilizată la noi. Și e de mirare cum, occidentalizat prin gusturi și gesturi, dl. K. H. Zambaccian, mai poate suporta acest anacronic mod de exprimare critică. E ciudat cum despre lucruri atât de precise și clare ca pictura se mai poate vorbi (*atunci când vrem s'o explicăm, nu s'o interpretăm*) prin metafore și prin subterfugii literare. Se face același lucru care se face când unii caută să explice muzica. Pictura înainte de-a fi un generator de sentimente alese și de gânduri înalte, este pentru cel ce-a avut cândva vreun penel în mână un obiect construit sistematic și ordonat unei discipline pretențioase. Pentru simplul spectator o pictură e un tablou, deci, un obiect... casnic. Pentru iubitorul de frumos și pentru critic *ea trebuie să fie* numai un adevăr și un miracol. De ea trebuie să te apropii cu rațiunea pregătită aprecierii critice obiective și cu sufletul deschis sentimentelor, și numai după înțelegerea rațională îți va picura, transcendent, iluminări de dincolo de noi.

*

Luchian n'a avut timpul să se desăvârșească. El a promis în pictura lui un colos... care a rămas însă, spre durerea noastră a celor ce credem în virtualitatea unui adevăr odată intuit și enunțat, o simplă anticipație a unor lucruri ce nu pot să mai vină.

V. BENEȘ

V E R S U R I

Mai mult era în ele — dar, precum
Din florile culese de-a ta mână,
Pe scrin în vase n'o să mai rămână
Decât părere, oglindire, fum.

Deși petale fragede duc încă
Pe ele rouă și lumini de zori —
Buchete, amintire de colori,
Fac umbra din salon și mai adâncă.

Mai mult era în ele — dar le ia
Aceste vorbe rupte în neștire.
Sunt încă rourate de simțire,
Mai poartă 'n ele încă vraja ta.

I N S U L A

Insula mică era
Albă de anemone.
Amurgul cu aur podea
Plaja pustie.

Pas omenesc pân'atunci
Pacea n'o turburase —
Echo vrăjise din stânci
Murmurul vremii.

Tumba delfinul venea
Cu amurgul pe ape.
Marea tăcută purta
Aripe albe.

Zei goniți ca pe-un roi
Strălucitor îi primise
Seara cu umerii goi
Ai Afroditei.

Zei, urcând ca un fum
Prins de marmura clară...
Umbre prin umbra de-acum
Stăpânitoare.

Prora noastră lovi
Lung țărnuțul minunii.
Pasărea albă zbură
In nemurire.

ION PILLAT

APUS DE POVESTE

O, de-ai fi vrut te-aș fi făcut stăpână
Pe țara mea de visuri și povești.
Ai fi putut cu-un simplu gest de mână
Minuni necunoscute să 'nflorești.

Prindeam al vremii nestatornic mână
La sania ce sboară peste veacuri.
Iveai, zâmbind, moi nuferi peste lacuri,
Un cer cu stele noi când ai fi plâns.

Dar timpul ni se scurse printre degete
Ca pulberea de aur în adânc.
Din pomul zării constelații veste
Se scutură (sau ochii noștri plâng?)

Luceafărul se clatină 'n apus
Iar seara ne învâluie mioapă.
Pe cer atârână barda lunii sus,
Noi stăm (și mai visăm?) pe-un țărnuț de apă.

Regina mea fără coroană, spune
De ce-ți ard ochii 'ntunecați și tremuri?
— O, nu va fi mai mult nicio minune!
Napoi, nainte beznă e prin vremuri...

M. BENIUC

IUBIREA IN POEZIA LUI I. MINULESCU*)

I.

În poezia lui I. Minulescu se cântă cu profuziune, — nu însă cu profunzime — iubirea, obiect atât de obișnuit, nedespărțit aproape de poezia lirică. *Romanțele* sale sunt închinată și acestei laturi a sufletului omenesc, spre care el aspiră însetat, nepotolit, de când lumea. Iubirea solicită arta poetului nostru cu o misterioasă putere. Dar și cu prilejul acesta, poezia sa caută să se înfățișeze într'o hlamidă nouă. Simțirea poetului îmbracă un sensualism dus adesea până la brutalitate. Atitudinea „amantului” ce domină și supune arată că în această iubire pâlpaie svâcnirile instinctului primitiv. Și, totuși, ea nu se manifestă ca o comportare pusă în serviciul speței și, cu atât mai puțin, ca o atitudine idealistă, ci ca o fatalitate spre care biata ființă omenească e împinsă de forțe tainice, chinuitoare. Iubirea romanțelor minulesciene nu are nimic romantic. S'ar putea discuta dacă această atitudine corespunde unei structuri sufletești personale — lucru pe care psihologia literară îl va lămuri. Pentru critică însă e suficientă constatarea că acest caracter al poeziei minulesciene apare ca o însușire reală, ca o expresie esențială a artei sale. Latura ei de reacțiune, mai mult instinctivă decât afectivă, este perfect conturată. Pierre Janet, studiind *antipatia*, o consideră drept un rezultat al unor conduite sociale elementare, reglate de oboseală. Astfel antipatia pentru sexul opus se manifestă prin lipsa de excitație și de încercare de apropiere întrucât e vorba de conduită. Antipatizarea femeii e un rezultat al oboselii nervoase. „Poezia nouă” crede că mimarea acestei poze o face mai interesantă, cu atât mai mult că atingerea cu patologicul e o preferință așa zisă modernistă. De obicei bărbaii au admirat frumusețea feminină creind în onoarea ei *mitul Venerei*, zeița pe care au înfățișat-o în formele perfecte ale artei. Poezia artei plastice și a artei cuvântului cunoaște admirabile realizări în privința aceasta. Poeții încearcă acum să ne *desiluzioneze*, ei tind să ne arate că frumusețea feminină e un rezultat banal datorit exultației ce femeia ne-o produce: *La beauté de la femme est dans les nerfs de l'homme* și nu invers. Nu se acordă așa dar frumuseței feminine nici o valoare specifică, nici o realitate intrinsecă și obiectivă. Iubirea cu întregu-i cortegiu de încântări și suferințe, de bucurii și de dureri, se reduce la un sârman mecanism iluzoriu, la o înșelare a simțurilor. Surprindem astfel în subsolul teoriei acesteia, în care recunoașteți formula freudiană a erosului, răsunetul metafizic al voinții de a trăi, din speculațiile lui Schopenhauer. Să nu uităm însă că ceea ce filosoful

*) Din: „Câteva teme ale poeziei minulesciene”, fragment al studiului critic Poezia lui I. Minulescu.

german botezase cu expresia „Wille zur Leben” era o camuflare a instinctului perpetuării speței, instinct orb, cu fatală desfășurare. „Poezia nouă” și-a însușit această atitudine, lipsind dragostea de orice poezie adevărată. Ceva mai mult: arta plastică, literatura chiar s’au luat la întrecere spre a scoate la iveală și a accentua urâciu-neea femeii sau mizeria iubirii, ceea ce e cam același lucru. Romanticismul era aici exagerat și oarecum deviat. Devierea s’a dus până în ultimele consecințe, chiar până la patologic, mai ales la începutul simbolismului.

Patologia mentală găsește însă că antipatia pentru sexul opus e condiționată de un dezechilibru de conduită a individului care o manifestă dacă devine o reacțiune constantă. Lucrul se vede mai ușor la bărbați pentru că ei fac mai mult artă*).

În poezia minulesciană vom găsi aceeași oboseală care ne apropie de anormal, aceeași tendință de a evidenția — de obicei — lipsa de frumusețe a „amantei” și de a reduce iubirea la un mecanism vid de afectivitate, precum și apropierea comportării erotice de indiferența emotivă a „vidului efectiv”, o stare așa de cunoscută psihologiei patologice. „Melancolia erotică” a poeziei nouă este sau poză prin care poeții tind să capteze interesul pentru această „noutate” de atitudine, sau e rezultatul unei oboseli nervoase care se manifestă în expresia poetică. Părerea noastră este că oboseala nervoasă e de cele mai multe ori absentă la poeții noștri simbolisți, care, cum vom vedea, uzează și aici de imitația unor maniere străine. A părea surmenat, sleit de oboseală, consumat, ajuns chiar pe pragul dezechilibrului individualității este o înfățișare „originală”, cred cei mai mulți. De aici: o modă nouă.

E adevărat că, psihologiceste, iubirea apare sub două aspecte esențiale: *iubirea-aspirație* și *iubirea-posesiune*. Cea dintâi cuprinde aceea stare sufletească de frământare, o sete de frumusețea și „farmecele” iubitei, o neliniște, o dorință aprigă și neîmplinită, pe care starea de aspirație, de râvnă, o accentuează aureolând-o cu cea „suferință dureros de dulce”, caracteristică acestei înfățișări a sentimentului. Iubirea-aspirație e o urmărire a bucuriei imaginate, adesea în colori foarte vii, datorită rolului nemărginit pe care jocul imaginilor îl face în jurul obiectului ce trezește dorința acelei bucurii. Cine e stăpânit de sentimentul dragostei sub această înfățișare, fiind spre o bucurie viitoare, a cărei realizare și-o reprezintă ca împlinire posibilă a dragostei ce-l frământă. În clipa în care-i stăpânit însă de dragoste, bucuria visată este doar un desiderat. Starea afectivă a acestui moment psihologic e caracterizată prin ceea ce Pierre Janet, care analizează această trăire a sufletului omeneșc, numește perioada de erecțiune, de dorință, de efortare.

Al doilea aspect e acel al iubirii satisfăcute: *iubirea-posesiune*, care constă în perioada de consumațiune sau de executare a „actului” erotic. Aceste două forme ale iubirii, îi sunt comune ei cu toate tendințele și conduitele noastre omenești respective. Din nenorocire, „dintr’o confuzie regretabilă” spune Pierre Janet, se aplică

*) Să se vadă: Pierre Janet, *L'Amour et la Haine*.

iubirii-aspirație ceea ce e caracteristic iubirii-posesiune: se spune că amoretul și este în stare de bucurie, chiar atunci când el de fapt nu-i decât într-o bucurie expectativă. Psihologul francez socoate că s'a dat o importanță disproporționată iubirii-aspirație. „Quelle singulière idée, vraiment, de donner à la forme imparfaite de l'érection de la tendance tous les caractères de l'action définitive, de l'action consommée!” Poezia și literatura au cântat pretutindeni și întotdeauna dorințele iubirii acesteia imperfecte însă... suferințele ei, eforturile de a o prelungi, oricât de ciudat s'ar părea, ba chiar, adesea, regretul că ea a încetat. Tot literatura ne-a făcut despre iubire o concepție pe care psihologia o socoate „o concepție psihologică ne-naturală”. „Nous sommes en face d'un phénomène littéraire: la littérature aux quinzième, seizième et dix-septième siècles, s'est développée d'une façon exagérée autour de ce phénomène d'aspiration, et a fait naître cet état d'esprit particulier... qui n'est qu'une conséquence de la création du roman” (Pierre Janet).

Psihologia de astăzi consideră însă această înfățișare a iubirii drept un fel de „maladie a tinereții”: amoretii sunt nervoși, sunt străpâniți de o criză ce trebuie depășită, ca pojarul sau scarlatina; e o criză de obsesie ce turbură toate funcțiunile fiziologice, chiar pe cele digestive, care aduce un oarecare dezechilibru în gândire, în reprezentarea perpetuă a aceluiași lucru, chipul drag, (iubita —), stare însoțită de uitarea a tot ce e rezonabil și util. Stările patologice ne arată, accentuat, aceste caractere psihologice ale iubirii-aspirație. Această latură e o parte foarte însemnată a fenomenului iubirii, mai ales că ea nu reușește totdeauna să se realizeze în iubirea-posesiune. Fiziologicește, ea este „o mică intoxicație a organismului”, „ce trebuie expulsată”, deși această constatare, o admite și Janet, arată enorma disproporție dintre sentimentul propriu zis și actul realizării lui, obositor, complicat, care joacă un rol imens în relațiile sociale. Moralistii, observând această disproporție, și-au bătut joc de iubire, adesea. Janet citează cazurile lui Schopenhauer și Chamfort: „La nature ne songe qu'au maintien de l'espèce, et profite de notre sottise... Quelle femme, si les femmes étaient sensées, accepterait, pour une minute d'épilepsie, une maladie d'une année?... Se pare că acești moralisti au anticipat concepția modernă a unei anumite literaturi și psihologii, care nu-i străină de acea pe care o avea despre iubire Schopenhauer, fiind însă în mare parte străină de realitatea complexă a vieții.

Analizând iubirea satisfăcută, bucuria și plăcerea anumită ce-o însoțesc, conduitele de triumf și de bucurare opuse acelor a iubirii-aspirație, stările de destindere, de liniște și calm complet, precum și reacțiunile de risipire a energiei ce le urmează (cântece, râsete, glume) apoi îmbunătățirea simțitoare a ansamblului funcțiunilor organice și a celor mentale, urmate de încetarea turburării de orice fel Janet completează tabloul psihologic al iubirii.

Această analiză, pe care am schițat-o aici, este un exemplu strălucit de felul în care psihologia artei, introducerea științei pozitive — întrucât se poate concede acesteia acest „omagiu” — în

aprecierea artei, poate falsifica adevăratul rost al criticii estetice. Trecând peste neajunsurile analizei de mai sus —: accentuarea exagerată a patologicului în detrimentul normalului, generalizarea unei stări constatată static și neglijarea dinamismului *genetic* și *evolutiv* al fenomenului analizat*), — vom constata că excelența analiză psihologică uită că arta în genere nu *transcrie* fenomenul pozitiv, „științific”, că ea îl privește desfăcut din cortegiul de reprezentări al contemplării, al viziunii plastice, *ideoplastice*, cum s'a zis așa de nimerit. Că, în alte vorbe, iubirea-contemplație, obiect de artă și iubirea-fenomen sunt două lucruri neechivalente; cea dintâi, fiind, ca orice obiect al realității artistice, o transfigurare pe plan fictiv a fenomenului... „pozitiv”. Oricât residuu de realitate ar rămânea iubirii transpusă în artă, ea nu este iubirea adevărată, nici chiar subțil infățișarea „satisfăcută” a acestei stări afective și a acestei conduite. Deaceia iubirea în artă are totdeauna un caracter mai mult sau mai puțin... romanțat, subțil toate aspectele ei și realismul sau naturalismul erotic, exagerând pozitivizarea dragostei a dus la creații neliterare, în orice caz neestetice. Dovadă că e așa, e că în genurile mai mult sau mai puțin *nepoetice* deci acolo unde viața a invadat, adese în detrimentul artei literare propriu zise, — mai ales în romanul de astăzi și în poezia modernă, *sexualismul* a înlocuit iubirea. Iată o explicație a *pansexualismului literaturii de astăzi, care ne lămurește, totodată, deficitul de frumusețe și gingășie al acestei literaturi, care merge, paralel cu psihologizarea artei literare, cu excesul de individualism, dus până la patologie și de-primitivism, exagerat adesea*. Că „suprerealismul” a sintetizat prin exaltarea primitivismului colectiv și prin preferința „psicoanalizei” acestei tendințe, e dovada elocventă a afirmației de mai sus și, totodată, rezultatul unei evoluții până în ultimele consecințe a exagerărilor curentelor extremiste din literatura secolului al XIX.

II.

Poezia lui I. Minulescu a încercat să se încadreze în curentul simbolist. Ea s'a mișcat în apele acestei directive franceze a artei literare dela sfârșitul veacului trecut. În special brutalitatea, gustul de macabru, sensualismul și cochetăria cu patologicul, așa de caracteristic-baudelairiene, au oferit poeziei minulesciene un miraj neașteptat. Aceste „noutăți” artistice au găsit în poetul nostru un talent gata să le asimileze și să le localizeze în poezia românească, pe care „Semănătorismul”, — așa s'a spus atunci — o acaparase, banalizând-o. Poate ceva mai târziu, poetul Minulescu a conexas motive din Rimbaud și Verlaine, mai puțin din ținuta lui Mallarmé, destul din Jules Laforgue și Vielé-Griffin, căutând să împământească la noi mai ales fondul acestei poezii decât arta ei expresivă, cu toată înrăurirea ce a mai suferit-o din poezia lui Henri de Régnier (acesta dealfel un parnasian trecut prin decadentism) și cea a lui Verhaeren. Zic mai ales *fondul* poeziei franceze simboliste pentru că expresivitatea „artei” lui Minulescu se reduce în deo-

*) Psihologia evolutivă arată că iubirea are și aspecte mai complexe, și mai „ideale”. Chiar așa zia „iubire-posesiune”...

sebi la o formulă ce înlocuește contopirea fondului cu o formă poetică adecvată: o dovadă în plus de incapacitatea unei viziuni lipsită de originalitate de a-și găsi o altfel de expresie decât cea corespunzătoare: o exprimare în clișee, o serie de procedee manierate, a căror plastică e aceea a mulajelor de serie, asemeni ghipsurilor-modele de desemn pentru școlari. Aceasta ni se pare a fi în poezia minulesciană, lipsa de căpetenie, care nu poate fi camuflată de remarcabilele sforțări declamatorii ale unui retorism cu resurse așa de bogate, cum sunt acelea cunoscute de toți aici.

S'a observat că Charles Baudelaire este cântărețul iubirii urbane a trotoarelor parisiene, a iubirii corupte, prostituate. Această atitudine particulară apare ca o nostalgie a sentimentului iubirii „romantice”, serafice, pe care el o visa și care, până la urmă l-a desamăgit. Astfel rafinarea extremă și bestialitatea primitivă s'au înfrățit în cântecul de dragoste al lui Baudelaire. (*Thibaudet*)

Amintiți-vă însă ce spunea Janet despre „iubirea serafică”... de care, cum vedem, era intoxicat și Baudelaire! Numai cât sunt dovezi că poetul francez se desintoxica simultan prin acea iubire-posesiune a negresei Jeanne Duval. Deși sensualismul său era în definitiv mai mult de ordin cerebral, ceea ce da și valoarea artistică netăgăduită a poeziei sale erotice, deși trebuința iubirii serafice o punea el singur mult mai sus:

„*L'homme a toujours besoin de caresse et d'amour*”.

Căci Baudelaire, a cântat în această prostituare a iubirii o experiență prin care să se nalțe mai sus, o încălcare a plăcerii simțurilor, deși se pare că n'a găsit expresie adecvată acestei iubiri spre care aspira.

Iubirea servește poetului I. Minulescu ca un mijloc de anexare a artei sale la simbolismul francez. Iubirea perversă, baudelairiană, capătă însă în romanțele poetului nostru o nuanță de orgoliu și de îngâmfare, ce convine manifestărilor egotismului său sufletec. Găsim în poezia aceasta o împănare și o arătoșenie a eului ce simulează oboseala și dorința de eliberare, tendința de evadare din comunul banalităților cotidiene. Ea vrea să înfățișeze acel *spleen*, atât de plin de prestigiu prin *exotismul* său, prin presupusa *rafinare* ce pare că o dă aceluia ce-l trăiește (căci, la noi, „spleenul” e o grimasă, o atitudine fără motivare psihologică ori socială normală), prin *exceptionalul* simțirii ce o presupune, nefiind hărăzită tuturor muritorilor. Substanța sufletească a acestei poezii nouă, e o falsificare un surogat: are față de realitatea, autentică în această privință, a poeziei sămănătoriste, acolo unde ea *există* cu adevărat, — deficitul unei contrafaceri artistice, care dacă nu s'a descoperit la vreme, datorită modei plină de momeli, nu-și mărește prin aceasta valoarea, precum sticlele colorate ale coloniștilor anglosaxoni sau spanioli din America n'au căpătat, prin forța lor de fascinare a sălbaticilor noului continent, valoarea pietrelor prețioase pe care le înlocuiau. Nu uit, scriind aceste șiruri, că fațetele pietrelor false ale gătelelor poeziei minulesciene aruncă, în câteva rânduri fericite, sclipiri de artificii minunate,

care însă nu ne pot înșela asupra valorii globale și intrinseci a acestei arte.

Confesiunea erotică a poetului nostru mobilizează, pentru a se manifesta, o întreagă cromatică de senzații, un nesfârșit convoiu de forme, situații și atitudini neuzitate. Și, cum e firesc pentru atmosfera ce-o aduce cât și pentru orizontul cu care se înconjură, fastuos, eul poetului în orice manifestare a sa —: o retorică excesiv de sonoră.

Realitatea transpare astfel subțirețeaua sărbătorească a formelor expresive folosite cu o subtilă mistificare, ce atrage prin crusta ei îngrijit lustruită, în vederea efectelor în care literatura cea nouă a începutului de veac caută, ca și aiurea, poezie acolo unde până acum nimeni nu se gândea s'o găsească. Cel puțin așa e pretenția manifestă a acestei arte, atât de îngrijite și de cochete! Ea se opune ostentativ, cu desgust dacă vreți — noblesse oblige! — literaturii dominante a vremii.

Sainte-Beuve, primind *Les Fleurs du Mal* dela Baudelaire, îi scrie printre altele, celebrele rânduri, din care cităm următoarele:

„Laissez-moi vous donner un conseil qui surprendrait ceux qui ne vous connaissent pas: vous vous défendez trop de la passion; c'est chez vous une théorie. Vous accordez trop à l'esprit, à la combinaison. Laissez-vous faire, ne craignez pas de vous sentir comme les autres, n'ayez jamais peur d'être trop commun; vous auriez toujours assez, dans votre finesse d'expression, de quoi vous distinguer"... Apoi: „... et si je me promenais avec vous au bord de la mer, le long d'une falaise, sans prétendre à faire le mentor je tâcherais de vous donner un croc en-jambe, mon cher ami, et de vous jeter brusquement à l'eau, pour que vous, qui savez nager, vous alliez désormais sous le soleil et en plain courant"*).

Fără a se ridica desigur la înălțimea marelui spirit baudelairian, pe care Ste-Beuve îl surprinde, fugar, în aceste rânduri, I. Minulescu s'a contaminat, negreșit, de acea atmosferă a izolării poetului francez, creindu-și prin acel „bovarism" inseparabil de poezia noastră nouă, o a doua conștiință pe care o găsim în poemele sale, afirmându-se cu ostentație și orgoliu retoric, adesea supărător. Și în exprimarea iubirii poetul nostru și-a găsit aici modelul imitat cu acel gust desvoltat de mistificare și dandism, caracteristice manierei sale.

Dacă examinăm mai în amănunte ipostasele sentimentului iubirii în poezia minulesciană, vom găsi nuanțele acestei însușiri generale a ei. În primul loc și față de iubirea romantică eminesciană, cu aspectele ei oarecum filosofice, și față de iubirea „țărănească", mai realistă într'o privință cel puțin, a artei „semănătoriste", amorul poezii minulesciene apare ca o înfățișare voit deferențiată în rafinamentul său. Cea mai caracteristică romanță, în primul loc pentru tonul de autocofesiune, trecând deocamdată peste zorzoanele ce o îmbracă — este poezia intitulată *Celei care pleacă*. (vol. Ro-

*) Charles Baudelaire, *Oeuvres Complètes* I, éd. déf. C. Lévy 1920; Lettre de M. Sainte-Beuve. p. 333 urm.

manțe pentru mai târziu). Poetul ocolește cu groază iubirea adevărată, refugiindu-se în simpla gimnastică a reacțiunilor instinctive. El spune „amantei” sale, desamăgind-o, socotind-o drept o „bestie a păcatului”, detronând-o din iluzia sfinteii tovarășii de dragoste, reducând-o la simulacrul iubirii :

»Tu crezi c'a fost *iubire-adevărată*...
Eu cred c'a fost o *scurtă nebulie*...
Dar ce anume-a fost —
Ce *am vrut* să fie,
Noi nu vom ști-o poate niciodată«. . . .
. . . „A fost un vis, un vers, o melodie
Ce n'am cântat-o poate niciodată“.

Iată însă chiar în ultimul volum, aceeași atitudine, ca un ecou îndepărtat, consecvent, întârziat parcă, a primelor acorduri erotice din lirica lui Minulescu :

N'a fost nimic, din ce-a putut să fie
Și ce-a putut să fie s'a sfârșit...
N'a fost decât o scurtă nebulie
Ce-a 'nsângerat o lamă lucioasă, de cuțit!...

N'am fost decât doi călători cu trenul
Ce ne-am urcat în tren, fără tichete
Și fără nici un alt bagaj, decât refrenul
Semnalului de-alarmă din perete!...

Dar n'am putut călători 'mpreună...
Și fiecare-am coborît în câte-o gară,
Ca două veverițe 'nspăimântate de furtună —
B Furtuna primei noastre nopți de primăvară!uj

Și-atâta tot! Din ce-a putut să fie,
N'a fost decât un searbăd început
De simțu „fapt divers”. ce nu se știe
În care timp și 'n care loc, s'a petrecut“.

Romanță Negativă, vol. „Nu sunt ce par a fi“).

Observați psihologia amorului minulescian! Ca și psihologia vieții — nu poate fi vorba de o filosofie în această atitudine — iubirea poetului nostru se încadrează în melancolia simplistă a faptului divers, al cărui reporter sentimental este autorul acestor romanțe. Nefericirea ce îmbracă haina rezemnată a necunoscutului este, ar putea fi mai curând, o stare omenească: ea nu ni e înfățișată însă cu adâncimea omenescului adevărat, căci și aici retorica poeziei exaltează o stare artificială. Orgoliul împiedecă pe poet să alunece pe panta comodă a confesiunii sincere, largi, în beneficiul unei alte fețe a acestei stări sufletești — mistificarea *). Și aici, expresia este închiriată. Analiza directă a pasiunii nu există; ea este deturnată repede dela obiectul ei și drapată sub haina capricios brodată a zorzanelor retorice nouă.

Conștiința nestatorniciei acestei iubiri pornește, desigur, și din natura ei ocazională, incidentală — (iubirea „fapt divers“), oricât ar încerca poetul s'o scuze prin legile fatalității. Încercare mistificanță și aici, din care beneficiază tot declamația și asimetria tipografică, obișnuite poetului :

*) Cf. A Thibaudet, *Intérieurs*, 48 — despre stări analoge la Baudelaire.

Ai să mă uiți —
 Că prea departe
 Și prea pentru mult timp pornești!
 Și-am să te uit —
 Că și uitarea e scrisă'n legile-omenești!...
 ... Și-uitând că m'ai uitat,
 Vei smulge din cadrul palidului vis
 Intunecat-mi chip,
 Ca'n ziua când te-afunda vaporu'n zare
 Și când din ochi lăsai să-ți pice
Trei lacrimi reci de călătoare! (R. P. M. T.)

Nu întrebați de ce trei lacrimi și nu patru, sau cel puțin două, ori una!... E necesar mitului fatidic al aritmeticei minulesciene.

Durata iubirii nu poate fi niciodată prezisă în această poezie de sosiri și de plecări, fără substanță perzistentă; și lucrul obsedează pe poetul nostru, fapt și mai neliniștitor încă pentru felul iubirii sale:

Că ne iubim o știe lumea toată
 E adevărat:
 Dar cât ne vom iubi,
 Nici noi nu știm
 Nici lumea nu va ști —

(Romanță fără muzică, IV : R. P. M. T.)

Setea nestinsă după fericire, o știm, se caracterizează printr'acea atitudine de căutare pe care ființa umană o trăește în speranța că dragostea i-ar putea-o da. Găsim ceva la fel și'n poezia aceasta. Ea are însă, prin caracterul ce-l primește, semnul oricărui voiaj sentimental, atât de potrivit poeziei minulesciene. De aceea, apare în chip firesc sub forma sentimentului de *așteptare*, de *așteptare zădărnicită* însă:

— Te-am așteptat pe țărmul mării...
 Dar valurile știutoare de soarta celor ce porniră
 Spre țărmul unde stăm de strajă,
 Când le'ntrebați ce știu de tine;
 Imi spuseră c'aștept zadarnic.

Această aspirație spre fericire ia alteori forma *speranței*, ce îngăduie poetului să ne arăte cum își îmbie iubita

Cu mâni subțiri ai albe ca mânilor de sfântă (nb: calificativul!)
 Pictată pe-un perete de templu bizantin
 Și ochi pătați de-otrava privirii ce'nspăimântă,
 Ochi verzi ca apa moartă
 Și morți ca negrul *Spleen*...
 ...Dă-mi mâna dar și du-mă cu tine,
 Du-mă'n țara
 În care palmierii — stăpâni peste pustiu,
 Cu brațele deschise ne vor primi'n Sahara
 Iubirilor născute din goluri de sicriu.

(Acele care va veni, din: R. P. M. T.)

Adică: a iubirilor născute din trebuința morții. O clipă s'ar părea că poetul se reîntoarce spre dragostea normală, când imploră iubita, așteptând dela dânsa un fel de mântuire. Dar, îndată, iluzia noastră dispăre, față de consecventul conformism al expresiei erotice din această poezie:

In tine-mi pun toată speranța
Și-ți zic:
 — De-acum pentru mine fii totul;
 Iar eu,
 Voiu fi pentru tine același **ateu** (sic!),
 Ce-afară de tine nu cred în nimic...
 Urca-vom din goluri, în goluri pribegi
 S'ajungem în țara în care sunt regi

Nimicul

Eternal

Și-albasirul din zări!... Dar iată:
 ... acolo 'n grădina în care nu cresc
 Decât mătrăgune, cucute și laur
 Sorbi-vom cu sete din cupe de aur
 Iubirea topită'n **Albastrul** ceresc!...

(Romanță fără muzică, II: R. P. M. T)

Aceeași chemare însetată în *Romanța fără Muzică, III*, a iubitei ce găsește „în versuri mai multe armonii, decât în șubredele acorduri, în tactul căroră își poartă Amanta, doar acel pe care *Erato* l-a trecut de partea mulțimii mute; călătoare prin viață ca și cântărețul purtând subț braț chitara spartă“...

Dar poezia aceasta arată, ca puține altele, o atitudine de excepție în lirica lui Minulescu. Iată de pildă în *Romanțele pentru mai târziu* o piesă erotică în care poetul se închină la trăiri mai general omenești, înduplecându-se o clipită sub sentimentul milei și al înduioșării. El întreabă în atitudinea ce-i este neobișnuită, a întovărășirii, pe iubita, sa despre emoțiile ce-o copleșesc, și-și dă seama de simțirea ei omenească:

Dece-ți sunt ochii verzi —
 Coloarea wagnerienelor motive...
 De ce când plângi
 În plânsu-ți moare o'ntreagă lume de petale
 De t'andafiri, de chiparose, de nuferi albi
 Și crizanteme!...

Dar sentimentul acestei înduioșări gingașe ce respiră sub farful formei poetice minulesciene, cu nuanțe de sinceritate vădită, e pătat de îndoială și sensualitate brutală:

... Pui într'o cumpână Minciuna
 Și'ntraltă cumpână-Adevăzul, etc.

(Celei mai aproape)

Însă poema erotică cea mai frumoasă din primul volum al lui Minulescu îmi pare a fi prima *Romanță fără muzică*, în care apar și câteva reminiscențe folclorice. Acestea iau aici o anumită valoare expresivă, apropiindu-se de maniera barzilor romantici germani. Poetul, însetat de dorul iubitei, se îndreaptă spre ajutorul calului său, a vântului pe care-l roagă să-i dea mâna și să-l târască până unde poate pătrunde, până'n zarea 'nsângerată unde soarele s'ascunde, ca s'ajungă mai degrabă la țintă. Neisbutind, se adresează'n cele din urmă morții:

— Mergi 'nainte
 Și cosește-mi fără milă tot ce-i viu
 Și-mi ține calea...
 Netezește-mi munți 'n zare

Și-umple-mi de cadavre valea
Dintre ea și mine —
Haide, moarte... Moarte, mergi 'nainte!...
Ca s'ajung până la tine
Pentru tine-am **obosit** (nb!)
Calul,
Vântul
Moartea —
Toate mi-au făcut pe voe...

Este în această irradiație cosmică, în absolutismul sentimentului, așa de intens și de energetic exprimat, văpaia general omenească a setei de iubire, — „iubire sete de viață“, — chiar când adăparea cu ea aduce, conștient, moartea. Rezonanța vastă a emoției este admirabil exprimată. Însă și aici, din nenorocire, culminarea sentimentului se frânge în desamăgire, confirmând concepția obișnuită a poetului despre iubire, și expresia se 'ntunecă pierzându-și seninătatea de până aici și umbrind frumusețea acestei poezii alese:

... Dar
Dintre cutele perdelei, ochi-ți verzi nu mai răsar
Strunele chitarei-s rupte
Și...
Romanța s'a sfârșit.

Finalul acesta neoriginal și de o banalitate dureroasă e semnificativ, totuși, pentru expresia emoției ce o analizăm. Poetul a ținut să sfârșească *aici și astfel*, poemul, cu toate că i-ar fi câștigat în valoare, estetică, — de s'ar fi terminat fără această distonanță afectivă și retorică. Înafară de această lipsă de unitate emotivă a bucății, se mai unește aici și faptul că situația finală din acest adaus e lipsită de o motivare psihologică obiectivă, bizuindu-se doar pe un capriciu al poetului, prea evident.

ROMULUS DEMETRESCU

V I O A R A

Erau atunci grânele la față
Ca pâinea din obrazul lui Isus
Petala de lumină a soarelui de vară
Se desfrunzia superbă la apus.

Intregă firea, maiestos și teafăr,
Își murmură frenetic rugăciunea
Și câmpul, ca biserica la Paște,
Își tămâia spre ceruri sfiiciunea.

Cum preaslăviam cu inima cât țara
Mărirea tainei ce ne înconjoară,
Din holdele cu spicele aprinse
Aud un cântec jalnic de vioară.

Era un tânăr nalt și fără nume
Ce-și închina apusului cântarea.
În ochii lui, fântâni de frumusețe,
Se logodise cerul cu mirarea.

BCU Cluj / Central University Library, Cluj

Și 'ntreg văzduhul tremura de cântec,
De necuprinsa jale a viorii
Se nfiarau pădurile de grâne
Și lăcrimau potirele cicorii.

Dar când durerea a 'nceput să ardă
Năpraznicele coarde de vioară,
Pământul tot și steaua din nălțime
Plângeau iubirea lui de-odinioară.

GRIGORE POPA

P O M I Î N M U G U R I Ţ I

Gândul original, privitor la Zina Galin, nu l-a părăsit așa lesne cum a venit și la o săptămână după ultima vizită la Virginia, văzând la curs pe colegă bine dispusă și pe el simțindu-se sprinten, își făcu vânt și fără martori, i-l spuse aproape întreg. Fata care schimbase cu el deseori cuvinte neangajate, crezând și acum că e pe același drum al glumei și nesocotind prea exagerată propunerea — cea de căsătorie omisese să i-o spună — îi răspunse pe același ton :

— „Bine Barbu Ulmu, așa facem de acum. O să fim ca doi gemeni, nedespărțiți“.

— „Ca doi gemeni spirituati. Nu-i destul să ne aflăm numai împreună, trebuie să și simțim cam la fel“.

— „Vom încerca coardele noastre sufletești, și le vom pune la unison. Ca exercițiu, uite îți propun, să parcurgem câteva pagini de geometrie să vedem, dacă viteza înțelegerii și raționării e la fel“, — îi răspunse iarăși prompt și practic fata. Cluj

— „Dar unde? — se miră Barbu de ușurința începuturilor.“

— La mine, la dumeata, la bibliotecă, la Copou, sau oriunde se află un pic de liniște pentru lucru, sau un pic de voieșie pentru recreare. La patru după masă ne întâlnim la fața universității și de acolo mergem la mine astăzi în Sărărie“.

— „Hotărit, așa rămâne, camaradă“, Barbu și luă o poziție de subordonat, care nu avea decât de ascultat porunci.

— „Atunci dasvidania Barbu Ulmu“.

— „Dasvidania Zina“.

Fata neturburată deloc de noile întocmiri camaraderesti, plecă salutând grăbită, uitând să-i întindă mâna.

Inceputul nemigălos al noului joc; cu o parteneră așa de desghetată și avansată dincolo de vâscozitatea convențiilor și prejudecăților acre și bănuitoare, dacă nu-i dădea o compensație pentru indiferența Virginiei, îi oferia un stimulent voieșiei și un antidot, melancoliei și predispoziției la tănjire amoroasă — febra tifoidă a sufletului. —

S'a dus pela secretariatul facultății, să se intereseze de niște acte ale unui coleg plecat la București, apoi trecu pe la cămin să-și refacă cu briciul o figură mai deschisă. În camera lor, Tică răsfoia niște cursuri bătute la mașină pe care un coleg de al lui străin de cămin vroia să i le vândă. După câteva minute de tocmeală și invoială, străinul plecă, iar Tică continua a răsfoi, trăgând cu ochiul și către Barbu care nerăbdător își căuta, răscolind într'un săltar, uneltele de bărbierit. Tică îl luă pe de departe :

— „Azi e Schimbarea la față?”

— „Nu bre, azi e miercuri, trei Aprilie” — îi răspunse foarte serios Barbu.

— „Eu sunt aproape sigur că e Schimbarea la față, a Sfântului fecior” — dădu mai departe Tică, ca să înțeleagă.

— „Ce băiguiști tu acolo?” — replică, nesigur fiind, Barbu, dacă Tică face vre-o aluzie bazată pe ceva, ori una în vânt.

— „Ce te ferchezuiești. tocmai acum la vremea mesei? Ești cumva invitat la familia Colăceanu?”

— „N'am plăcerea să cunosc pe familia Colăceanu, dar dacă tu umbli pe acolo, transmite, la urma urmei, câteva complimente, ridică Barbu diapazonul glumei al conversației, nevoit fiind la aceasta și de operația săpunirii cu pământul, care îl gâdila pe gât.

— „Mersi anticipat din partea familiei în chestie. Eu cred că te-ar interesa fiindcă au o fată”, preciză Tică improvizația lui glumeață.

— „Dar pe tine nu te interesează, mierloiuile?”

— „Nu fiindcă fata e o pisicuță sentimentală, cotoiule, și mie perele răscoapte, prunile fulgerate și fetele leșinate nū-mi plac; Nici logodnicele în rezervă”.

— „Ce? Cum?” se opri Barbu din săpunit, bănuind ceva grovav și abominabil în cele două cuvinte așa de nepotrivit legate.

— „Nu te răscoli așa omule, și umblă încet cu briciul să nu-ți crestezi obrazul să zică cineva că ți-a crăpat de rușine” continuă Tică pe același ton.

Barbu se uită lung, oprindu-se din treabă și dând reflex și slab, fără să atingă bărbia, cu pământul. Umbla fulgerător cu gândul în timp și spațiu, așa că, după trei secunde, înconjurase pământul de câteva ori și răscolise un trecut de un an și ceva, fără să fi putut afla nimic. Apoi văzându-se săpunit pe sub ochi și oglinda în față, se gândi la rosturile lui imediate, își continuă operația liniștit în aparență, nevoind să mai audă ceva, ce să-l incomodeze prea tare ori chiar să-l supere. Va întreba altădată. Și-aduse aminte, așa fără rost, cum unchiul său într'o Duminecă, cu ani în urmă când era mai mic dânsul, s'a dus la o nuntă după o înmormântare a unei rude a lor și se gândi că el n'ar putea face așa ceva; el n'are compartimente așa de învecinate în inimă nici treceri așa de ușoare dela o stare la alta.

Schimbă vorba:

— „Dar Toma pe unde mai umblă?”

— „După fluturi, lăcuste, râme și alte bâzdăgăanii de primăvară. Pe care cum o prinde o și inventariază, câte picioare are, câți peri pe picioare, ce fel de maxilare și de antene are. Mai eri l-am întrebat dacă muștele n'au și ele purecii lor și el foarte grav mi-a replicat fîtuindu-mi în minte, pentru vecie, o propoziție lapidară: fiecare societate are falitul său”.

— „Al dracului Toma ăsta”, și Barbu trase cu briciul pe obrazul drept, — „nu-l interesează nimic atât de mult ca științele lui. Iată un băiat pasionat, în sens bun”, — tămâie Ulmu absența lui Toma.

— „Dar pe tine cine te scoate din hieroglifele tale albebrice

și geometrice. Ce dracu de plăcere găsiți voi în dreapta ab și alta cd care fac unghiurile g și r și dau proiecțiile pp și ff”.

— „Ei, aceiași pe care o găsești tu în chirilice, documente și scrisori vechi și în cele noi. Ceeace e curios, e faptul că tu ești un realist și totuși faci literele”.

— „Adică mai mult dreptul, literile le fac și nu prea. La noi la drept, știi că nu-i nici o fată și vezi, ni-e urât câte odată” — mărturisii Tică.

— „Aha de asta umbli în două luntri”.

— „Nu, eu umblu în una și în cealaltă îmi țin merindele” făcu Tică cu ochiul.

Oricum începea o discuție, se intercalau la mijloc sau către fine și fetele.

Discuția asta a lor însă fusese un fel de capac pus neprevăzutei și de loc doritei informații neclare și insinuante cu logodnica în rezervă. Fiecare era acum mulțumit că au înconjurat de tot un teren periculos, care-i putea duce la ceartă. Acum Ulmu socotea că a fost numai o glumă proastă și nesărată. Dădu repede un strat subțire de spumă pe obraji și trase un perdaf, ca să-i rămâie fața complect netedă, sau în termeni geometrici, o suprafață perfect curbă. Plecară la masă.

O baracă rămasă din timpul războiului adăpostea de odată o sută de oameni, adică de studenți și studente deavalma. Mesele în prelungire și băncile deasemenea dădeau aspectul unor pregătiri de preznic îmbelșugat, prin numărul participanților cari se tot schimbau, se înnoiau vreme de două ceasuri. Masa propriu zisă era o rație economicos chibzuită ca să furnizeze acel minimum de calorii, necesar unor oameni care mai și lăcrează. Cei cu capacitatea stomahală dezvoltată erau totdeauna în suferință pe care numai atunci și-o astâmpărau când le venea rândul să facă de serviciu la băcărie la supravegherea și numărătoarea pārjoalelor și a pâinilor. Serviciul fiind onorific, răsplata era porția dublă sau triplă de ciorbă sau tocană; serviciul se putea face și cu suplinire. Un comitet diriguitor îngrijia ca membrii aceluia comitet să fie realeși la date fixe și să se simtă bine în timpuri grele pentru toată lumea. Președintele perpetuu Ghizdeanu, sosit la cămin din rezerva a trei fronturi, găsisse cu cale să se înscrie în partidul politic de la putere, ca să se afle sub o tutelă binefăcătoare. Exercita și el la rândul său o tutelă mai mică peste magazii, fonduri, registre, astfel că în șase luni de conducere a cantinei și a căminului căpătase și burtă pe urma grelelor osteneți. Ulmu venind într'o seară mai târziu, găsisse atunci la ceasul unu să adreseze o filipică conducerii căminului, cu termeni cam aspri de păduchi și ploșniți. Colegii de cameră nu s'au grăbit s'o publice, așa că efectul a fost nul.

Când stătea la masă, veni și Toma cu o mutră năcăjită.

— „De unde vii tu acum?” îl luă la rost Tică, care era un fel de factor responsabil și judecător de instrucție.

— „Dela uzinele electrice”, răspunse Toma și trânti pălăria alături pe bancă.

— „Ce cauți tu pe acolo?” întrebă și Ulmu.

Mirându-se că nu ghicesc de ce a fost el pe acolo, în loc de răspuns, Toma, cu ochii măriți, îi privi pe rând.

— „Voi nu vedeți, că de două zile tramvaiile nu umblă?”

— „Ba vedem și credem că, peste două-trei zile, or să umble” îi răspunse liniștit Tică.

— „Și dacă n’or mai umbla ce pagubă ai tu. Nu văd legătura ta cu bunul mers al tramvaielor din Iași”, îl săcăi Barbu.

— „Dacă ai avea nevoie de ele, cum au școlarii, funcționarii și muncitorii, ai vedea-o”, răspunse mânios Toma.

— „Nu cumva, te-ai dus să pui umărul să le împingi la deal, că la vale merg ele singure”, îl luă în batjocură Stavăr.

— „Sigur că m’am dus”.

— „Cum, cum?”, — se interesă Barbu care întrezărea partea serioasă a chestiunii.

— „Uite cum. Ne-am prezentat directorului uzinelor vre-o cincisprezece dela facultate și i-am propus, să înlocuim o parte din personalul aflat în grevă, oricât o ține greva; chiar un an. Mulți din noi am fost bursieri în școală, va să zică am trăit pe socoteala statului. Sacrificăm și noi timp și muncă ca să plătim într’un fel datoria ce o avem, dând ajutor ca viața orașului să nu sufere, adică oamenii, care cu banii lor ne-au ținut în școală”.

— „Mă dar teribil ești tu! Tie cum îți vine o idee, cazî nu în fandaxie cum spune Caragiale, ci în practică imediată. Dar te-ai gândit ce are să facă personalul aflat în grevă?” — îl chestionă Tică cu interes.

— „Apoi, ori să facă grevă dacă-i convine, ori să lucreze”.

— „Dar știi tu precis pentru ce au făcut grevă?”

— „Nici nu m’a interesat lucrul acesta, am auzit că pentru mărirea salariilor. Am gândit să dăm numai o mână de ajutor”.

— „Bre Toma, tu începi să devii interesant”, îi zise Barbu serios.

— „Ei și ce v’a spus directorul?” mai întrebă Tică,

— „Ce să spună. Ne-a lăudat pentru gestul frumos, pe care n’a mai avut ocazia, spunea el, să-l vadă, de când se află acolo, de vreo douăzeci de ani și ne-a asigurat că greva nu durează mult și totul intră în normal curând. Ne-a strâns mâna și ne-a urat spor la carte”.

— „Adică un fel de: căutați-vă de treaba voastră, băieți”, ironiză Tică.

— „Ba deloc, fiindcă acela nu-i unul ca tine, e ceva mai bătrân și mai cu scaun la cap”, — termină Toma, începând să soarbă din supa ce se răcise.

Acțiunile acestea repezi ale lui Toma și pornite din bune intențiuni, îi făcură atenți pe amândoi amicii și mai ales pe Tică, care purta numai o mască a nepăsării și ironiei deasupra unei inimi curate și unei judecăți drepte. Pe Barbu îl atinse chiar cazul fiindcă el se bălăcea, în timpul liber în acțiuni sterile ce dulcele, oarecum egoiste, fiindcă a citit gândea el și a te plimba și a face curte unor fete nu-i ceva deloc altruist, ceva de care să se folosească semenii.

Un resort nou al sufletului ce nu trebuie lăsat să ruginească neutilizat, descoperise Toma.

Tică în termenii lui juridici, îi replică frazei cu paraziții a lui Toma: „Fiecare individ are obligații față de societate”.

— „Bravo Tică, ai început sentințele bine, ai intenția după cum văd, să scoți viermii din varză”, — se bucură Toma cu nasul în farfuria cu chioftele.

— „Adică unde e varza și care e viermele?” întrebă Barbu.

Toma molfăind îi spuse cu jumătate de vorbă:

— „Tică-i varza năpădită de viermii nepăsării și egoismului și acum mișcă foile și alungă viermii”.

— „M'ai otrăvit cu botanica și zoologia ta comparată”, îi răspunse Tică între două sorbituri din paharul cu apă.

-- „Ce faci după masă, că Barbu se pare că merge într-o complicație, uite ce obrăjori papanoși are”.

— „Așa, mergă sănătos. Tu hai cu mine, către dealul Repe-dea”, propuse Toma.

— „Și eu aș merge bucuros cu voi” — se scuză Ulmu — „dar mi-a dat unul adresa unei preparații și n'aș vrea s'o scap”.

— „Ce-ți mai trebuie preparație, dacă ai școala pe cap”, îl mustră Toma.

— „Vezi că școala îmi ia prea mult timp și aș vrea să rămân ocupat numai un ceas două pe zi”.

— „Bine, frate, bine. Ei hai, ce mai stăm, că plăcintele nu s'au copt astăzi”.

Se ridicară. Toma și cu Tică se duseră să se pregătească de excursie, Ulmu să se odihnească un pic și apoi să se mai dichisească puțin. Se întinseră cu toții pe paturi și, cu câte o țigară, o făcură pe pașalele fără griji, timp de câteva minute; mintea lor trează nu putea sta în repaos iar cele mai multe gânduri le aduceau și griji, mari sau mărunte.

Având drum lung de făcut și cum nu era prea cald afară și ziua nu prea lungă, excursioniștii plecară, făcând doar semne de adio lui Ulmu, care stătea cu ochii pe jumătate închiși, spre somn ori spre lene, ori visare și neglijare a încăperii modeste în care se afla, lipsită de covoare persiane, chilimuri turcești și arome arabe. Era calea către visare și ascundere, cea mai comodă, aceea a strălucului, care nu vrea să vadă uneori împrejurimile și împrejurările.

Barbu mișcă și el moale o mână, mormăind un salutare și curând, în liniștea odăii, adormi deabinelea. Întreținu o conversație foarte neregulată și vehementă, cu persoane a căror nume nu le-ar fi putut spune. Obsedat de un termen care se vede că-l tiraniza, sări în sus, căutând zadarnic cu ochii pe pereți o pendulă sau măcar un ceas cu cuc, care să-i fixeze a doua coordonată a existenței zilnice și a patra în teoria relativității, timpul. Numai după această ochire și-aduse aminte, că are și el o rablă de ceas sistem Roskopf Patent, care mai mult îi rupea buzunarul, decât îi arăta timpul. Limbile fragile ale unei mașinării șubrežite și puse în angrenaj cu marea roată a meridianului lășilor, arătau un unghiu drept ceasu-

rile trei. Răsufală ușurat că n'a scăpat trenul rendez-vous-ului la care o înaltă și plăcută obligație îl ducea și la care el trebuia să adauge precizie. Sfertul academic, adică acele cincisprezece minute, ce se acordă în toată lumea tuturor întârzițiilor, la reuniuni familiare politice, comerciale și literare — în afară de tren și vapor — nu era un dar de care să se bucure tocmai acum. S'ar fi dus chiar cu două sferturi de ceas mai devreme, dar atunci nu se mai puteau numi dovă sferturi ori o jumătate academică ci mai mult o grabă neacademică, tinerească, explicabilă dar nu oportună.

Îi era ciudă, că trebuia să-și mai ia pardesiul — fostă manta rusească — cănepiu roșcat, foarte nepotrivit cu pălăria neagră, și mai nepotrivit pentru o vizită la o fată care, dacă nu se arată pretențioasă, poate fi în fond și te poate pune în coada listei arbitrilor eleganței. Niciodată nu s'a gândit el la eleganță, nefiind în firea lui așa ceva. Acum în primăvara aceasta însă se simțea mai desmorțit și se uita cu plăcere la cocoșii sprinteni și pictași, eșiți la viață de după Crăciun încoace.

Dădu cu o perie peste veșminte și apoi peste ghete, socotind că praful e la fel depus și că crema de pe ghete e intrată în piele și nu se poate lua pe perie, decât în cantități infinite de mici. Și apoi curefenia admite unele impurități, cum sunt stropiturile fine de grăsime din cravata și de pe reverurile hainelor unora. Controlă la urmă și fondurile, fundurile buzunarului, fiindcă sunt înprejurări, gândi iarăși, la tot pasul, care te pot da de gol, că nu ai punga în regulă cu banii.

O lua agale ca să ajungă chiar la ora fixată în fața universității. Pentru aceasta trebui să ocolească puțin. Pe drum i s'a părut că nu-s destul de luminoși și dispuși oamenii care se duc firește fiecare la întâlnirile lor — ca și cum toți aveau câte un rendez-vous glumeț ca al lui în ziua aceea. — Socotind el ca rosturi nobile numai pe acele ale camaraderiei care dă un sprijin moral puternic și scutește de alte întovășiri și căi lăturalnice, îndoielnice, uneori atrăgătoare ca niște curse. Raționând astfel, își aminti de ultima năsbătie a lui Berescu care, în tovărășia bandei vesele și a unor fete deochiate, isbutise să atragă atenția poliției asupra unor case de joc și desfrâu alcoolic. Îl desgusta iroseala unei vieți tinerești în apucături de derbedeu mânat de simțuri animalice și de bani nemuncii.

Ajuns aproape de universitate, aruncă repede ochii în lung, la două sute de metri și în lat cât era strada străjuită de castani, să caute punctul de sprijin archimedic. Nimic. Strada nu era pustie, dar Ulmu o socotea ca atare dimensional căci nu avea o privire socială ori edilitară, nefiind predispus ca Toma, la soluții imediate de mișcare a tramvaelor ori a mulțimilor flămânde. Era prea personal și individualist în clipele acelea.

Ceasul universității era patru fără un minut, a lui fără cinci. Îl potrivea, recomandându-și să-și cumpere unul mai bun. Câteva plimbări prin fața Almei Mater și în jurul bronzului lui Cogălniceanu, îi dovediră că timpul uneori merge încet. Se gândi la sfertul

de așteptare eventuală, la nepotrivirile de ceasornice, la motivele de întârziere ale Zinei, la imposibilitatea asimilării oamenilor cu mecanismele — afară de cazuri de războiu, când omul e o unealtă oarbă și disciplinată.

Când o zări pe Zina uită de ceasuri și de cronometre și de exactitate. Fata venia repede și în loc de salutare, îi strânse doar mâna trăgându-l ușor.

— „Hai, să vedem, dacă n'am ceva la portar“.

Dupăce coborîră treptele, o porniră în pas potrivit către strada Sărărie. Barbu puțin desamăgit de lipsa unor zâmbete colegiale și mirat de naturaleța comportării Zinei față de el, făcea o companie pe jumătate mută. Forțele omnenești părea în disproporție. Se vedea în rol de satelit al unei planete mari. Realitatea poate că nu era chiar așa. Voi s'o întrebe ce a gândit ea, când i-a propus el tovărășia; dar renunță la aflarea gândurilor intime, pe care desigur nu le-ar fi aflat.

— „Dece ai făcut două drumuri, Zina, când puteam să viu eu singur la dumneata?“

— „N'am fost pe acasă, fiindcă masa nu o iau acolo ci în altă parte și drumul mi-e pe aici și e chiar cel mai scurt“.

Vru iar să întrebe ce a făcut dela masă până la ora patru și iar găsi nepotrivită întrebarea.

— „Dacă nu sunt indiscret și pentrucă o să fim camarazi, vreau să te întreb cum îți petreci timpul liber?“ avansă Ulmu.

— „Nu prea am timp liber și nu prea petrec. O fată când studiază e mai ocupată ca un băiat, fiindcă e mai cu teamă și deseori mai conștiincioasă. Nu te superi“.

— „Cazuri particulare sunt și-s onorabile. Dumneata cum socotești studiul, ca o obligație — pregătire de carieră, ca o plăcere sprijinită de o vacanță, sau ca o trecere agreabilă de vreme“.

— „Ai făcut prea multe categorii. Mai întâi toți ne pregătim pentru o carieră, deci obligația e generală. Studiul făcut fără plăcere e un fel de muncă silită, de ocnă. Iar ca umplătură pentru trecerea vremii, nu cred să-l utilizeze decât două-trei fete cu bani și doi-trei băieți tot cu bani“.

— „Cum îți se pare societatea noastră universitară atât de pestriță?“ continuă Barbu interview-ul.

— „Foarte interesant. Lume multă, vorbă tot atât de multă și diversă, realizări și hotăriri nici una. Am fost la toate adunările centrului studentesc și am observat, că toate preocupările sunt ale fiecăruia pentru persoana sa. Vorbe frumoase și multe. Și dumneata vorbești așa? Nu te-am auzit până acuma“.

— „Zina Galin, nu știu ce ceri dumneata și ce vrei să se facă niște studenți. Nu-i destul, că vântură idei și vorbe frumoase, dupăce unii, cei mai mulți, au vânturat arme în războiu. Dela fapte necesare dar crude, e o trecere legitimă către vorbe, e o desfindere a nervilor și a coardelor. Nu crezi?“

— „Vorba nu supără, ci vorba cu pretenție, cu duh, imperativă, definitivă, emfatică, aceea supără. Adică logofonia și emițăto-

rii de ode autobiografice“.

— „Se pare că dumneata ești prea severă astăzi și prea critică“, căută Barbu o îndulcire în figura ei.

— „Așa sunt întotdeauna. Asta nu mă împiedică să râd de-seori din toată inima și să nu pun la inimă micile defecte ale colegilor, mai ales când imperfecțiunile lor nu mă privesc, ori nu mă ating direct“.

A treia întrebare ne la locul ei, ce vru să o pună Ulmu, era aceea dacă dânsa mai avusese vreun camarad, așa cum era să fie el. O elimină la vreme și pe aceasta.

— „Aici suntem acasă Barbu, poftim pe cărare, drumul nu-i complicat“.

În fundul unei grădini înguste și lungi, în dosul unor meri, era casa veche unde locuia Zina. Loc retras de sgomof și ochii lumii iscoditoare, potrivit pentru studiu și pentru altceva, dacă era ocazia ori firile.

Zina porni înainte cu pași grăbiți; dela porțiță devenise gazdă și o adevărată gazdă, e înfrigurată când are oaspeți pe care trebuie să-i primească bine. Dintr'un coridor îngust și întunecos pătrunseră, fără să mai bată la ușă, într'o cameră mare și luminoasă având geamurile către o livadă în pantă ce fugea pierzându-se sub per-vazul ferestrei.

O fată se ridică repede de pe divan.

— „Tu ești aici Lidia? Lasă nu fugi de acolo, sunt eu cu colegul meu Barbu Ulmu, apoi către Barbu: „verișoara mea Lidia Crușan“.

Ulmu îi luă mâna, se uită un pic la amândouă fetele să vadă după asemănarea figurilor dacă sunt neamuri într'adevăr. Cu o oarecare bunăvoință, găsi că se aseamănă.

— „Dar numele, unu-i rusesc, celalalt a domnișoarei Lidia aproape românesc“, obiectă Ulmu.

— „Asta nu-i nimic, Barbu. În cel mai rău caz am eu și ceva sânge rusesc. La noi în Basarabia a mai rămas încă mult suflet moldovenesc. Nume și obiceiuri și vorbe, am mai împrumutat. Dar stai jos undeva, unde îți place, stai, dacă vrei, pe divanul Lidiei“.

Lidia căută să mai pună regulă în lucrurile din casă, mutând câte un scaun, ori obiectele de pe masă. Zina, după ce se desbracă de palton, aruncă o ochire prin odaie, să vadă și ia buna așezare a fiecărui lucru și a ființelor, în așa fel, că Lidia întâlnindu-i ochii, întrebă muștește dacă nu-i de prisos.

— „Lidia dragă, îți iai vreun os și-l rozi, pardon, îl studiezi; și noi pentru aceasta am venit“, o liniști Zina.

Barbu găsi de cuviință să întrebe:

— „Domnișoara Lidia urmează medicina?“

— „Da“. Ii răspunse Lidia plecând capul alene într'o parte. Barbu era cât pe ce să o întrebe dacă o cunoaște pe Virginia Berdeanu.

— „E destul de greu, cred. Trebuie o memorie strașnică pentru toate oscioarele, arteriolele, nervii organele și glandele unei ființe

omenești. Apoi funcțiunile, apoi bolile, apoi tratamentele și medicamentele. E un material imens", exageră Ulmu greutățile Lidiei.

— „Împărțit însă pe șase ani", „completează Zina — „unde vrei să citești, acolo pe divan sau la masă?"

— „La masă, fiindcă trebuie să și scriu", și Barbu părăsi divanul lăsându-și pălăria și pardesiul acolo.

Venind către masă descoperi lângă sobă un samovar frumos de aramă și fără să vrea, se gândi la soldații ruși din gara Roman, cu care luase de seori ceaiul, în diminețile geroase.

Lidia își reocupă poziția părăsită de musafir, cu manualul de anatomie și cu un femur uriaș, dar cam fără chef de învățat. Zina, după ce cotrobăi după niște caiete de cursuri, aduse și un manual de geometrie rusească, ca rezervă. Barbu scoase și el un creion, se așeză alături și începură a șopti chestiuni geometrice a la puntea măgarului, care fusese tratat la curs chiar în ziua aceea, într'un mod cu totul nou, trecerea de la perimetrul poligonului la acel al cercului și nașterea lui Pi din radicali. Barbu rămânea surprins de repeziciunea cu care raționa și lucra Zina. Nu-și închipuise că în dosul unei frunți potrivite se află atâta minte sprintară care lucru răsturnă răsuflata vorbă învechită: poale lungi și minte scurtă. Nu vâsleau ci alergau ca pe o pajiste cu iarbă cosită, înjeptați de coțoarele ascuțite. Lui Barbu nu-i prea plăcea geometria, care i se părea migăloasă, dar cu concursul Zinei consimțea să o accepte.

După vreo oră de ~~de~~ studiu intens și serios, Zina se ridică, apucă samovarul de o toartă, ca apoi s'o lase să sune de pânțele lui rotund, apoi acompanie sunetul cu refrenul cunoscut lor gazdelor:

— „Eu sau tu, Lidia?"

— „Desigur că eu" — sări bucuroasă Lidia că scapă de anatomie, de os și de monotonie. Il umflă de torți, ieși cu el afară să-l umple cu apă și să-l burdujească cu cărbuni.

Barbu încălzit înainte de a bea ceaiul de atmosfera caldă și prielnică în care intrase și unde descoperise o oglindă sufletească în Zina, în cele raționale, se ridică ca să-i dea mână liberă și dânsui pentru treburile de gazdă, ce nu puteau fi lăsate numai pe seama Lidiei. Dădu cu ochii de o chitară pe un jilț.

— „Dar cu ghitara cine cântă, adică cine se acompaniază și se completează?"

— „Cine vrea și cine poate", răspunse neprecis Zina, „și Lidia cântă".

Lidia care tocmai intrase, făcu niște ochi rotunzi de mirare și protestă:

— „Zina, tu vrei să glumești pe socoteala mea".

Barbu ca să le provoace și să afle prietenia ghitarei, se apropie de jilț o luă și începu să zdrângănească, tușind a pregătire de concert vocal.

— „Cânt eu ceva", și începu un cântec soldătesc, rusesc pe care îl mai ținea minte nu prea bine, acompaniindu-se rău de tot, ca unul care nu umblase în viața lui nici măcar cu o cobză.

Fetele râseră și-i luară în seamă numai intențiile artistice. E-sind Zina să aducă samovarul ca, să cânte apa din el în lipsa unui cântăreț mai bun, Ulmu vru să se arate drăguț cu noua conștiință, care părea timidă.

— „De ce nu ești, Lidia Crușan, mai veselă, ca verișoara dumitale?”

— „Așa-i firea mea și apoi nu am motiv să fiu prea veselă, când trebuie să studiez serios,” minți fata care se simțea singură. Reîntorcându-se Zina, Ulmu întreabă și pe ea de Lidia. Zina răspunse prompt și natural:

— „Imi pare că iubește pe cineva, dar mie nu-mi spune nimic.”

— „Zina, ce vorbești tu?” o muștră rugător Lidia.

— „Lasă Lidia astea, adu te rog paharele și suplimentele lor.”

Ulmu privi pe geam foarte absorbit, cu ghitară în mâini, la începutul de primăvară ce se arăta în vârful rămurelelor.

— „Și dumneata ești îndrăgostit,” — îi vorbi Zina luându-i ghitară din mâini și așezând-o pe divan — „de privești așa absent în infinitul cosmic?”

— „Nici una nici alta; nici nu sunt așa cum spui dumneata și nici nu privesc așa de departe” se apăară Barbu.

— „Atunci vino mai aproape de masă, să luăm un ceaiu, după drumul pe care am făcut, ca să putem începe altul, ori continua tot pe acela”, îl îndemnă fără subînțeles fata.

Vorba repede limpede, precum și veșnica schimbare a lui o în a îi suna plăcut. Au sorbit fără grabă paharul cu ceaiu. Zina fără vreo intenție de artă, fredonă foarte încet, poate pentru ca să nu se audă cuvintele rusești, o melodie și își permise să fie chiar puțin visătoare — după părerea lui Ulmu care îi urmărise mișcărilor și ochii. — Brusc se rupse păienjenitul firav al visării de o ciocăneală în ușa.

— „Poftim! — „Intră” zise Lidia și pentru ceilalți a căror surprindere mergea descrescendo dela Ulmu pornind.

Un băiat înalt, cu o cămașă neagră închisă până sub bărbie cu nasturi de sidex, își făcu apariția, așa cum spune și în cărțile ghicitoarelor: un om de roșu cade la vreme de seară.

— „Tu Abatiev! poftim. N'ai fost de mult la noi,” — se grăbi Lidia să primească.

— „Poftim lângă Barbu Ulmu, camaradul meu, sau lângă Lidia, sau între noi” — vorbi și Zina, ridicându-se și dându-i mâna.

După amicale, în aparență cel puțin, strângeri de mână Abatiev luă loc lângă Lidia, pentru simetrie. Un pahar cu ceai se ivi îndată înaintea lui.

Echilibrul ar fi fost ideal sau perfect, dacă noul venit ar fi vorbit moldovenește ceva mai bine și nu ar fi avut un veșnic surâs prea dulce. I s'au iertat lipsurile când, pentru a răsplăti ospitalitatea gazdelor, cântă melodios câteva romanețe, pe care poate Zina le știa, Lidia le aprecia, iar Ulmu le voia cântate de el. Cu oarecare șovăială și pe sub sprâncene, pe când sorbia ceaiul, Barbu căută să vadă cui îi place și îi merg la inimă tremolourile lui

Abatiev, căruia, în gând, îi schimbase numele în acela de Acrobatiev, pentru ușurința cu care sărea dela notele joase la cele înalte. Abia după ce isprăvi de cântat, Abatiev îl întreabă — după prezentare, întrebase câteva banalități uzuale — ce program au. Zina îl spuse fără modificări și îl rugă să rămână să ține tovarășie Lidiei. Rusul rămase bucuros. Zina cu Barbu începură un nou capitol de știință liniară. Dar tempoul se schimbase. Prezența blondului oaspete nu mărise intimitatea ci o transformase, micșorând-o. Erau acum două părechi așa erau și aparențele și realitatea. Intre Zina și Barbu începea să se închege o legătură sufletească pe încetul, sub protecția studiului. Intre Lidia și Abatiev, după cât putea bănui Ulmu, se cimentau deja sentimente necontrolate în deajuns. Nu puteau așa dar să se tolăreze reciproc și pe față, comprimând șoptele de natura așa de diferită. Barbu nu se putea ridica nici nu putea să facă vreo aluzie Zinei de care nu era sigur încă, cum va interpreta gestul lui. Un ceas trecu mai greoiu ca primul și un început de amurg umbla pe la geam.

Își luă rămas bun dela părechea Lidia-Volodia, Muscă în lapte și eși condus de Zina.

— „Ti-a plăcut la noi, Barbu?”

— „De sigur foarte mult.”

— „Atunci ne mai revedem.”

— „Chiar mâine la curs.”

— „Nu. Ne mai revedem aici.”

— „Da, da, dar . . .” — și vru să spună fără nepoftiți și fără ceaiuri.

— „Asta cum se întâmplă” ghici fata gândul și îi strânse mâna, reîntorcându-se fuga să nu creadă Lidia ceva, ori să nu îndrăsească Abatiev ceva. O ținea din scurt pe Lidia, socotindu-o naivă.

După câțiva pași dela porțiță, Ulmu se mai uită odată înapoi să prindă urma Zinei, ori forma rămasă în aer, căci ea dispăruse. Primul gând de unul singur era, cum se cumpănește oare acum prezența celor trei rămași. Zina lua acum rolul Lidiei, înfundându-și capul în caiet pentru a lăsa o oarecare libertate de alintare vizuală și reciprocă celorlalți, ori netolerantă cum o voia el, nu din răutate dar pentru estetica situației, formează un triunghi, nu echi-lateral nici într'un caz, cu elementele umane din apropiere. Poate să-și bată el capul până mâine, tot nu va putea să aflu adevărata situație care nu se rezolvă ușor chiar cu unele date la îndemână. Și ca în totdeauna grăuntele amar al bănuielii săcăitoare îi făcu parcursul drumului înapoi mai greu. Dar dacă Acrobatiev așa umblă cu colinda, așa pe unde nu-i fierbe oala fără să se observe că-i cam prost. Cântă și acopere lipsurile; și-apoi fetelor le plac mai mult mierloii fie ei mai proști oleacă decât geniile ultra raționale și înghețate.

Al doilea gând era prăpășitoasa deosebire între vizita la fetele foarte amabile și aceea făcută la Virginia Berdeanu, la care îl du-sese mai urmă o încăpăținare și forța unui slab magnetism remanent de pe vremea călătoriei în trenul cu soldați și armonii de

stepă. Acum după această vizită revelatoare se afla ca și la hotarul a două grădini, una cu cireși și alta cu brazi maiestuoși. Nehotărârea lui boerească care-l făcea să meargă pe hotarul lor, era cauzată de lipsa unor sentimente adânci. Camaraderia spontană dintre el și Zina nu prezicea ceva mai mult, rezerva Virginiei nu încuraja nimic. Acel embarrass du choix nu se putea pune, fiindcă chiar dânsul se afla cufundat într'un embarrass total al analizelor omenești ce întreprinsese și la care el punea eforturi, critică, voință și un pic numai de inimă. Păstra restul să-l sacrifice deodată la momentul propice al tumultului sufletesc de care era de parte încă. Cu pași înceți ca și la venire se întoarse acasă să mai rostogolească mîntal cățiva munți și demoni.

VASILE VASILIU

BIRUINȚA LUI IRONIM BUNACIU

A dat drumul unui suspin desprins tocmai din coșul pieptului ca un bolovan, costiș, din piscurile sterpe ale unui munte.

De i s'ar fi întins drumurile soartei așa, ca gumele?

Mai scapă un oftat tot atât de pietros ca cel dintâu.

Ce ursitoare i-a năvădit pânza vieții peste hotarele astea?

Singurătatea nu mai este demult vorbă goală, de poveste. O trăiește din plin, înfiorător. Așa cum ar trăi un vis urît. Poate, dacă ar fi intradevăr singur, nu ar simți gândurile grele de tristețe ca niște cuie ruginite înfipte în el. Dar singurătatea în tovărășia unui om care nu mai poate mișca, nu poate vorbi, nici gândi, cutoatecă trăiește, respiră, mănâncă, este tot atât de înspăimântătoare ca și pustiul, ca moartea. Și chipul fratelui Grancea, supt și așa de galben ca o lumânare la sfârșit de liturghie, îl face și mai neputincios de cum e, mai singur. Brrr... întinsul pustiului și alb!... Cum să nu i se pară că intradevăr nu mai există nici el, nici Grancea!... Poate există numai o părere asemănătoare cu ei, cu chipurile lor, așa ca o stafie.

Din pragul colibei încovoiată sub nămeții de când vremea, prizonierul Ironim Bunaciu străpunge cu ochi dușmani întinsul albastru, pe alocuri înghețat, al lacului. Buir-Nor-ul acesta are ape cu suflet: se sbuciumă omeneste și își schimbă culoarea ca șerpii. Ieri a fost galben — ca o ură neîmpăcată. Acum e albastru. Senin, ca toate lacurile. Au fost roșii câteodată, valurile astea sbuciumate de vânturile coborâte năprasnic din Gobi sau alunecate pe prăvălișurile uscate ale lablonoilor. Roșii ca sângele și neliniștitoare. Poate o fi, schimbarea aceasta de culoare, numai o vedenie de minte slabă și oboșită. Oricum, pentru această minte, apele au fost roșii. Măine se poate să fie verzi. Sau chiar negre. Fata cu ochi de migdale și pielea ofilită ca o frunză toamnă — Lukiewa — i-a spus cu tâlc în vorbă: — „Când lacul își poartă mânia, nu o poate ține în frâu nici paznicii soarelui. Atunci neapărat trebuie să i se dea trup de om. Dimineața, oamenii se spală și se închină fricoși: cine va mai fi murit? În altă zi, îl aduc acolo pe cel mort”. Cu mâna întinsă lung, ca un blestem de care nu se poate feri nimeni, Lukiewa i-a arătat pontonul de bărne, înfipt ca un pumnal în pieptul apelor albastre. Ironim Bunaciu și-a furișat privirea temătoare spre tovarășul bolnav și s'a cutremurat. — „De ce aruncați voi morții în lac?” Ochii de migdale l-au privit naiv, mirați peste măsură: — „Pentru că în fundul apelor este casa morților. Cine nu știe lucrul acesta?”

Casa morților! În fundul lacului! Toate încăpeau în înțelegerea prizonierului; numai cu gândul acesta el nu se va putea împăca niciodată. A încercat să-l lămurească părintele Bucicow. Vorba stricată și grea a popii nu l-a luminat mare lucru. Mongolul acesta cu nume rusesc și rost oficial aci la porțile din răsărit ale lumii, nu-l putea lămuri decât în zarea strămtă a obiceiurilor din partea locului. Prizonierul și-a inchipuit acest lucru și n'a pus preț pe sfaturile lui. Și nici ideile puțin curioase, puțin drăcești, ale pădurarului Kimpun nu au putut să-l lumineze mai bine.

Odată, când Kimpun a venit cu cei doi yaki ai lui să-i adape, l-a pândit, i-a ieșit în cale așa ca din întâmplare și l-a luat pe departe. Atunci, pentru întâia oară, s'a convins că umflăturile dela picioarele lui Grancea îi împing fratele spre groapă. Kimpun i-a cerut tabac. Și-a umplut obraznic pipa lucrată prost de el și apoi a fost bucuos să stea de vorbă cu prizonierul:

— Voi credeți c'o să mai ajungeți cândva în Apus. Dar nu... Așa a crezut și Anici Buwin. A, dar tu nu știi cine era Anici Buwin. Avea ochii ca ai tăi: întunecați și părul lins pe spate și pielea albă, bolnavă și vorbea ca din evanghelie. Era un exilat. Zicea șeful pazei că e nihilist. Fusese și în minele de plumb dela Omsk, dar l-au adus aici că era bolnav de oftică. Și apoi le era frică paznicilor să nu-l răpească tovarășii. Că, bag seama, avea tovarășii nememători și mulți. A murit aici. Și pe el tot acolo l-au ponosit.

Cu nodurile degetelor murdare, arătat și el — ca și lukiewa — spre podețul blestemat. Ce fior l-a scuturat din adâncuri? Din colibă veniau rare, gemetele lui Grancea.

Pădurarul s'a așezat pe un bolovan. Cu ochi tulburi, privea peste ape, peste nemărginirea albastră închistată în albul omătului siberian. În răstimpuri, prindea cu mâna dreaptă pipa, îndesă mahorca încet, cu mâna stângă și scuipa murdar printre dinții de cal.

— Și eu am fost acolo, spre Apus. Am lucrat o vreme la niște pescari pe Baikal. Dar n'am stat mult acolo. Imi plăcea să hoinăresc. Am trecut de Astrachan. La răsărit am fost până la mare, la Wladiwostoc. Când am ajuns la linia ferată, m'am minunat grozav de năzdrăvăniile rușilor și mi-am zis: hei Kimpun, tu crezi că ceva mai grozav ca pădurile tale de jnepi și molifși nu se află; dar tu ești un om prost și lumea nu-i doar cât o pădure de a ta. Când am ajuns la mare și am văzut vapoare cât satul, nu m'am mai minunat de nimic. Puteam să plec peste ocean cu un vapor, ca hamal. Dar m'am întors înapoi cu trenul. Am mers în huruitul roților, zile întregi. Gândiam că se va sfârși linia undeva. Zilele se făceau tot mai triste. Atunci mi-am zis iar: parcă mai bine era între molifșii tăi, Kimpun. Dar de întors, nu mi-a trecut prin gând. Într'un sat, lângă Ural, am isprăvit banii. Ca să nu crăp, m'am băgat slugă la un Kulak. Ii plăcea țare rachiul: îl bea ca pe apă și pisa sticla în dinți. După ce bea rachiul, intra în staul și bătea boii până la sânge, ieșea din staul și omora un dulău dintr'o lovitură de par — ar fi omorât și oameni — apoi se închidea în casă. Până târziu îi auzia glasul cum se ruga răgușit Preacuratei. Nu știu dacă se

spăla pe mâini de sângele câinelui ucis.

Am stat la el mult... trei sau cinci ierni. Nu mai Țiu minte... Avea o femeie albă și rotundă ca zâna zorilor. Și femeia avea ochii cum e cerul în zile bune. De aceea când îi priviam ochii, îmi aduceam aminte de Buir-Nor și de cătunul ăsta înfipt în malul apelor. Și mi se aprindeau obrații ca la fecioare, Ironim Bunaciu.

Pădurarul s'n oprit o vreme. A plecat capul într'o parte, s'a uitat în fundul lulelei, a strâns un ochiu și a oftat:

— De femeie îmi pare rău că am plecat de acolo. Incolo, de nimic. Nici chiar de bani. Ba, dacă mă socotesc bine, ar fi să mă bucore ȧria cu care m'am hotărît să mă întorc în zăpezile tundrei și în pădurile mele. Țpșt!...

A scuipat iar într'o parte și a mai cercetat odată fundul lulelei. Și iar a oftat:

— Mai îmi dai o luleă de tabac Ironim Bunaciu?

Prizonierul i-a dat, că era bucuros de vorbă și el și-a umplut îndurerat pipa. Apoi a scuipat printre dinții prinși de putrezeala gingiilor, mai negru ca până atunci.

— Bunaciu... Ce nume! Nu e nici ca al nostru, dar nici cu al rușilor nu seamănă. Parcă ziceai că nici nu ești rus...

— Nu. 'S român.

— Român...

— Da. Din Ardeal...

— Român din Ardeal zici. Poate... O fi așa, cum suntem noi aici: mongoli, manciuri, kirghizi și chinezi sadea. Dar peste voi sunt rușii, ca pe-aici?

— Nu. Peste noi sunt ungerii.

— Ungurii?... Nu sunt tot un fel de ruși?

— Tot...

— Ba, da. Peste noi toți galbenii, sunt rușii albi. Dar tu nu ești galben. De ce zici dară că și peste voi sunt mai mari rușii aceea?... cum le zice...

— Ungurii...

— Da, ungerii... Ei nu-s tot albi?

— Ba sunt. Dar seamănă mult și cu voi. Au și firea voastră. Și obiceiuri ca ale voastre...

— Atunci la voi sunt mai mari galbenii... Lume întoarsă, Ironim Bunaciu!...

Pădurarul Kimpun a privit cerul cu nedumerire. Și a tras pățimaș din lulea.

— Ȧsta-i obiceiul prins la Astrachan. L-am luat dela niște negustori de blănuri veniți din sud. Și am rămas cu el. Cu el oiuri muri.

Iar a cercetat îngrijorat scrumul din fundul pipei.

Din colibă gemetele lui Grancea nu se mai auzeau. Va fi dormind, și-a zis prizonierul.

— Tovarășul tău e tot bolnav Ironim Bunaciu?

— Tot...

— Va muri aci. Il duci colo și-i dai drumul dupăce-i citește popa. Băltăbăc!... Și gata. Se întâlnește cu Anici Buwin. Apoi, se

rios: să-i legi o piatră galbenă de brâu. Huma e mai grea decât cremenea de sub cōasta Honkiului. Apoi iar glumind: Vezi, să nu mori și tu pe-aici, Ironim Bunaciu.

Vorbia despre moarte ca și când s'ar fi ospătat. S'a sculat leneș: — S'au adăpat bine yakii Ironim Bunaciu. Să vezi că iar va fi furtună. Să vezi...

Prizonierul l-a privit cu multă teamă în ochi.

— Da. Când le cresc gurile la yakii, să știi că le-au umplut cu apă. Nu mai ies multă vreme din staul. Și ăsta este semn: ori va fi secetă, ori vine furtuna din munți. Ei vămuesc vremea. Secetă nu poate fi acum: nu-i vremea ei. Este vremea furtunii Ironim Bunaciu. Se zice că întâile valuri de vânt, cer stârv de om.

A tras cu ochiul spre ruina de trup a fratelui Grancea. Apoi a răs crud, minunat de crud.

În zare piscurile Honkiului și peste ele, căciulile de nea ale lablonoilor, se profilează reci și triste. Înspre sud, pustiul Gobilor rânjește crud. Ca și pădurarul.

Soldatul a pășit abătut spre colibă pentru că și pădurarul s'a sculat să-și îndrepte vitele spre sat. Pe drum mai veniau și alți oameni cu yakii la adăpat. Călcau alene, nepăsători. Toți sunt așa. Li mână soarta cu acelaș îndemn prin viață. Ironim s'a aplecat să ridice o piatră venită în potecă cine știe de unde. Din colibă s'au pornit iar gemetele fratelui Grancea. Tot mai chinuitoare sunt gemetele fratelui Grancea.

A vrut să intre. O durere mare i-a întors gândul și trupul. Ii este milă de vaetele bolnavului. Dar, mai mult îi este groază. S'a oprit o vreme. Nu știa ce să facă. Apoi și-a amintit că azi nu a fost la postul de pază să-și ia hrana. A pornit într'acolo.

„Întâile valuri de vânt, cer stârv de om...” Vorbele pădurarului i s'au înfipt în creier și-l dor aproape fizic.

*

Prizonierul Ironim Bunaciu moțâie pe lavița închegată fără meșteșug din patru pari și doi lăturoi neciopliți. Aruncă, din vreme în vreme, câte un ciot de jnep în flacăra verde și leneșă. În spatele vetrei, la căldura cea mai burnă, întins pe un pat soldătesc de fier, fratele Vasile Grancea doarme și suflă greu. A ajuns schelet și când este treaz, horcăie nestăpânit și greșos. Abia de mai vorbește. Azi l-a întrebat cu limba împletită, dacă are vreo veste de acasă. Parcă ar fi casa la o poștă, sau două... Se vede bine că i-a slăbit și mintea, nu numai trupul. Cum să aibă veste de acasă!? Aici, chiar vremuri bune de ar fi și tor n'ar putea să ajungă carte din Ardeal. Dar acum, că-i bătaie! Când îi vine în gând Ardealul, Ironim Bunaciu își amintește de casă într'o firească legătură. Și pe suflet i se coboară un greu mare, ca o păclă. Ce-o mai fi făcând Ana? Dar bătrânul? Il lăsase bolnav de supărare, când a plecat în bătaie. — Cine știe pe unde te-o duce viforul... Parcă a fost solomonar, așa i-a desferecat norii vieții...

La începutul bății a stat o săptămână încheiată plouat și nemâncat sub zidurile Belgradului. Se apărau sârbii ca tigrii. De a-

colo l-au dus să se bată în Tirol. Urcau munții ca ciutele. Și cădeau ca potârnichele, că italienii trăgeau de sus în jos. Și la Padova... ce prăpăd a fost!... A venit apoi vestea că rusul ia împărăția dinspre răsărit, la Liov și Preșmilău. Patru zile l-au dus roțile unui vagon de boi într'acolo. Ca și alte sute de roți, pe alți frați de pe întinsul împărăției. Câte luni de războiu trecuseră? Cam șaptesprezece. Și cum o fi scăpat de măcelul acela!... Tunurile au început odată cu zorile. La atac au pornit pe la răsăritul soarelui. Luceau baionetele ca frunțile de sfinți în biserică și zarea era de sânge. Veniau rușii ca dintr'un izvor denesecat. Cine se uita la ei cum cad? Dealuri de oameni... Cei mai mulți fugeau îngroziți. Poate, cine știe, nu-i destul doar arma, la luptă. Și rușii luptau numai cu arma. Suflet? Cât afli la un mort. Și arma fără suflet, nu face un ban...

Din tot iadul de atunci, stârvul i-a ieșit întreg. Din toate întâmplările, soarta l-a legat cu funii nevăzute de fratele Grancea. Nu i-au despărțit nici focul, nici dușmanii, nici pribegia. Au căzut prizonieri amândoi. Teferi, dar prinși în bătaie. Apoi a început drumul cel fără de capăt. Nici nu mai știe câtă cale au bătut din capul acela de Rusie până la capul celălalt. La Kiew, Grancea s'a îmbolnăvit întâiu. Au vrut să-l vâre într'un spital. Poate era mai bine: nu mai ajungea zilele de acum. Dar nu a vrut să-l lase pe el, pe fratele Ironim, singur. S'a târit cum a putut.

Cu cât s'au înfundat în nesfârșitul stepei, cu atât au simțit cum se rupe orice legătură cu depărtările de acasă. Și cu cât simțământul acesta a crescut, cu atât mai vii icoane din timpurile bune au răsărit în amintire, le-au înfierbântat creierii, le-au răscolit nervii, de gândeau într'o vreme că se vor slăbi de minte. Apoi s'au obișnuit și cu gândurile. Fratele Grancea a fost totdeauna mai neliniștit:

— Ști era să mă ducă Murășul? Ți-aduci aminte? Tu m'ai scăpat

— ...

— Scapă-mă frate și acum. Du-mă de aici, să nu mai văd albeața asta ca moartea. Nu vezi? Cât cuprinde zarea, albul omătului, case de omăt, copaci de omăt, oameni de omăt... Toate-s de omăt.

Case, copaci, oameni... nu sunt în zare, de omăt, pentru tot ochiul de om. Ochii aprinși de friguri ai fratelui Grancea, văd și aceste minuni.

— De-aș mai ajunge odată să mă odihnesc în crângurile Murășului...

— De-ar mai ajunge...

— Cum ne-am vedea acasă, mă 'nsor. Iau pe oricine. Eu n'am iubit pe niciuna. Dragostile mele au fost deslănate, bătute de toate vânturile. Că eu nu sunt un om hotărît. Să știi că mă 'nsor cu care zici tu. Voi mă cununați.

Se uită mirat la scânteile din ochii fratelui Grancea. Ii ard o-brajii și gândurile.

— Ce te uiți așa? Tu, cu Ana, mă cununați.

— Da, da...

În mintea fratelui Grancea, aprinsă de boală și închipuire, toate

sunt cu puțință prin el. Și el se simte așa de mic, așa de fără putere! De când bolnavului au început să-i sticlească ochii, au început să-i moară în închipuire toate nădejdiile.

Și totuși, fratele Grancea trebuie să moară oriunde, numai aici nu. Locul acesta cuprins de atâta nemărginire, îl cutremură. Pontonul morților, nemeșter încheșat și înfipt avan în mijlocul apelor ia, peste albul tundrei, și albastrul locului, întruchiparea însăși a morții. A morții fratelui Grancea. Să-l rânduiască pe drumul morții ca pe un păgân... Să-l țipe, cu un pietroiu de brâu, în fundul nebănuit al apelor... Să se facă una cu mărul întuneciunilor de jos... El, fratele Grancea. Dar Murășul? Dar copilăria? Dar gândurile de întoarcere? Și cu barbarii aceștia nu este chip de înțelegere... Zic că-s creștini. Au popă care slujește lui Isus. Au și cruce pe biserică. Și își aruncă morții în fundul lacului! Unde este scriptura care le dă voie să facă un așa de neiertat păcat?

Inima lui Ironim Bunaciu a început să se înmoaie. Mai întâiu s'a făcut ca o cocă, apoi ca un cleiu fierbinte, ca un sirop lipicios. Simte cum îi curge inima prin trup, ca un șipot. Se strecoară printre bolovanii gândurilor, afară din el, peste omături și ape, ca să alle pas de trecere spre faptă. În el rămân munți uscați și prăpăstioși. Printre munți, șuerături furturative, gemete. Se luptă cu greu din el, cu neputința asta mare. Unde este ieșirea? Fratele Grancea nu poate să moară decât creștinește. Altfel nu. Negarea i se arată uriașă, dreaptă. Pentru el este unicul adevăr. Și adevărul acesta este simplu ca lumina zilei, ca foamea. În Ardeal și chiar în toate părțile lumii pe care le-a colindat, lutul în lut se întoarce. Așa zice și în cărțile sfinte Aici e ca nicăieri. Progadea lor este fundul lacului. Cărțile părintelui Bucicow spun astfel. Ironim Bunaciu vede un regiment de chipuri măslinii mâniate pe el. — Legea noastră nu poate fi călcată de venetici. I-a spus vorba asta Lukiewa. Și Lukiewa este fată bună, ca o floare crescută între spini. I-a întărit-o pădurarul Kimpun, care nu pune preț pe „ce-o fi după moarte”. Azi, când popa a venit să-l spovedească pe bolnav, l-a lămurit și el. Degeaba l-a rugat pe popă să-l învoiască pentru o groapă în omăt. Să așeze acolo creștinește stârvul fratelui care va muri de bună-seamă. — Nu se poate. Oamenii aceștia sunt sălbatici... Să nu batjocorești pământul cu stârv de om. — Parcă omul nu-i tot pământ. — O fi, Ironim Bunaciu, dar dacă încerci să faci lucrul ăsta, și te află ei, te ciopârțesc și te dau corbilor. Preotul s'a arătat amenințător, apoi îngrijorat de nestrămutata lui hotărîre: — Tot îl îngrop părinte. — Bine fiule, dar să știi că eu nu am nicio putere. S'a gândit apoi că până la urmă, se va potoli. S'a închinat cu cruci repezi în barbă și a plecat.

Acum și el gândește ca popa. Cine știe, vrerea lui Dumnezeu e mare, chiar aici la capătul pământului.

Dar gândurile cele bune s'au svârcolit în el ca pe jar.

*

Lukiewa, căreia oamenii îi spun Ly, ca s'o alinte, a venit azi din nou la ei. Decăteori răsare în pervazul ușii, întunerecul încă-

perii se umple cu o caldă lumină și mirosul ei tineresc întărește ca o minune făptura pierdută a fratelui Grancea. Il mângâie liniștită, cu mâini galbene unduite domol, cu degete lungi și subțiri ca ațele. Nu îi este silă de slăbănogeala trupului, nici nu se sfiește să-i ridice capul, cu brațe pline și sigure și să-i potrivească perna sub grumazul lung ca de cocor. Pe Ironim Bunaciu îl bucură mult prietenia Ly-ei. Mai ales că de când fratele Grancea mai are între gardul coastelor un pumn de viață, ea este singura făptură care îi înțelege gândurile. Dar și ea a dat neputincioasă din mâini când, mai prin semne, mai prin vorbe, a aflat ce durere îl arde.

— E mare păcat ce vrei să faci Ironim Bunaciu...

E mare păcat... Vorba asta o spune și Ly. Prizonierul se lasă înfrânt pe lăturoii laviței. Și Ly gândește ca ceilalți. Vorba fetei l-a descurajat mult. Dar el nu poate pricepe cum o fi păcat pentru el?... Pentru ei, cei de aici, poate... pentru obiceiurile lor... Dar ce are fratele Grancea, sau el Ironim, cu obiceiurile lor? Ei sunt de alt sânge, de alt neam, de altă culoare... În gândul acesta, ostașul află putere să nu-și prăvălească toată nădejdea în omăt.

Fata îi înțelege sbuciumul. Neputința este însă mai mare decât tot aurul sufletului ei bun.

Pe patul de fier, fratele Grancea geme părăsit de puteri, stins. Ochiul de migdale al Lukiewei îi măsoară parcă sufletul. Și sufletul îi iese din oase bucăți, bucăți; cu fiecare răsuflare. Dela o vreme, Lukiewa are în ochi o pâlpăire de gând nouă, năstrușnică. Se apropie cu taină și frică de Ironim:

— La Klabarowsk, dincolo de Buir-Nor, lângă apele mari și cenușii ale fluviului Usurilor, am auzit că oamenii se îngroapă. Așa cum zici tu Ironim Bunaciu. Da, da...

Lui Ironim sufletul i s'a întors ca un sfredel. *Biruința! Biruința acolo poate fi...* Sfredelul s'a înfipt dureros de data asta:

— Dar cum să-l duc până acolo?

— Cum?

Cum? Cum? Cum? Se întreabă neputincioși, cercetează cu ochi înfometaji ținuturile albe. Khaborwsk este departe. Prizonierul îl bănuiește undeva, dincolo de zare. Un oraș mare cu un cimitir împădurit cu cruci... A, un cimitir cu un loc de odihnă pentru fratele Grancea!... Ce mare biruință ar fi pentru el, pentru frăția lor! Dar...

— Numai până la apa Usurilor e cale de cinci zile. Cinci zile de mers prin tundră, în zăpezi, fără drumuri, fără oameni... Și apele vor fi umflate acolo. Au dat căldurile primăverii.

Ly știe toate aceste piedici și le împărtășește cu inima înfrântă, prizonierului.

— Greu. Tare greu, Ironim Bunaciu.

*

Odată cu zorile, Serghei Limanov a pornit în inspecție. Serghei este șeful patrului de pază și are chipul de bou trăit bine. Miroase totdeauna a rachiu, iar lângă iataganul gros și greu, poartă un gârbaciu de piele împletită. Toți prizonierii se tem de el, mai ales când

calcă rar, cutremurat și întoarce doi ochi roșii sub pleoapele aproape lipsite de gene.

Ironim Bunaciu l-a zărit de departe. Vine legănat ca un porc gras, printre nămeți și tufele de jnepi. După el calcă un cazac cu arma la subțioară, ca o măciucă. Abia li se văd capetele din cojoacele groase de lamă. Când i-a ochit, s'a furișat în colibă și a început o grabnică ordonare a interiorului. Pe masa de lângă ușa, a uitat aseară o gamelă murdară. O vără sub laviță și își amintește că pe șeful pazei îl supără grozav când găsește foc prea mult în vatră. De aceea potrivește flacăra și ascunde sub patul lui Grancea cioturile de jnep aduse de Lukiewa. Acum toate par a fi în ordine. Oarecum neliniștit, ostașul continuă să spele rufele lui Grancea, treabă începută încă de dimineață.

Serghei Limanow a frântit cu sgomot ușa și își scutură omătul botforilor în mijlocul colibei.

— De ce nu-ți cureți, leneșule, poteca bine?

Zăpada este de aiurea adusă, dar Ironim trebuie să tacă. A lăsat spălatul rufelor și stă drept cu capul puțin plecat, temător. Știe că șeful patrulei trebuie să-i facă observații, să-i afle vină. De aceea tace. Numai de n'ar scoate gârbaciul dela brâu... Dar veșnica nemulțumire de pe chipul lui Limanow, nu are de ce să izbucnească. Toate sunt împotriva ei. Până și fratele Grancea nu mai horcăie așa de supărător, cutoatecă de două zile nu-l mai cunoaște nici pe el, pe Ironim. Serghei trage scurt pătura de pe bolnav. Oasele i se reliefează obscene, sub rufăria uzată.

— Tot n'a murit tovarășul tău...

— Nu, n'a murit.

Ironim Bunaciu îngână vorbele vinovat, parcă el ar fi ținuit pâlparea de viață în pieptul de-o palmă al bolnavului. Se uită pe sub genele plecate în jos, la obrații sănătoși ai rusului. Se gândește că până acum, de șase luni de când îi are în pază, Serghei Limanow, pe el nu l-a bătut niciodată. Il văzuse însă cum chinuia pe alți prizonieri, mai ales la muncă, în pădure. Lui Ironim i se pare că față de el are un fel de respect; când îl privește, chiar un fel de teamă. Se gândește apoi că el, Ironim, nu are nimic în făptura lui puțină, care să intimideze, mai ales pe un om ca Serghei. Poate, cumva sinceritatea ochilor lui rotunji sau gura totdeauna aplecată către colțul buzelor ca o oboseală de totdeauna, sau poate părul prea cărunț la temple, sau altceva din el, îl potolește pe Serghei. Căci un lucru rămâne bun: lui nu i-a aflat rusul niciodată pricină mare, ca să-l lovească. Teamă de el nu-i poate fi. Nici milă. Și nici drag. Sau, cine știe! Se întâmplă de multe ori... Vezi un om pentru întâia oară și dela ochirea aceea dintâiu prinzi, sau dragoste de el, sau ură. Ironim Bunaciu își închipuie că șeful pazei o fi prins o asemenea slăbiciune față de el. Gândul acesta îl face mai liber în mișcări, mai comunicativ. Și-i dă curaj de vorbă. Ce-ar fi dacă i-ar spune lui Serghei că fratele Grancea tot trebuie să moară... Azi, mâine... Să-i spună... Dar el nu vede că-i de pe acum mort?.. Cu atât mai bine... O să-l roage frumos. Și el o să-i dea

voie ca după prohod, să-l pună pe fratele Grancea într'o groapă, aici, undeva lângă colibă; sau mai departe, spre lac. Și-i va pune și o cruce creștinească la cap. Lui Ironim fața i s'a înseninat de-a-binelea. Își vede toate gândurile împlinite. Serghei Limanow se va înduioșa și-i va da voie. Pe el îl protejează oarecum. O să-i vorbească de cei îndepărtați, de nevastă și copii. Poate și Serghei are nevastă și copii pe undeva pe întinsul Rusiei... Acum chipul roșu și fără gene al rusului, îi pare nespun de bun. Seamănă cu un chip ocrotitor de frate mai mare. Lui Ironim îi râde sufletul. Dar un nod de sfiiciune tot îi stă în gât. Șeful patrului de pază îi pare un om prea mare, așa ca un grof în Ardeal, sau ca un solgăbirău? Mai bine să-l lase în pace. Gândul apropiatei morți a fratelui Grancea îl străpunge din adânc, dureros. Prin deschizătura largă a ușii vede pontonul morților. Și i se pare că apele albastre ale lacului au năvălit în colibă și l-au sorbit spre fundurile întunecate pe bolnav. Le bănuște adâncimea, Nu, nu...

— Domnule... domnule șef...

Glasul i s'a scăpat fără vre, cutremurat.

Ochii roșii s'au rostogolit năprasnic sub pleoapele văduvite de gene. Serghei Limanow se întoarse întreg spre el. Il măsură stăpân. Cum de îndrăznește un prizonier să vorbească neîntrebat! Se miră cu o sprânceană ridicată stufos, bațjocitor. Cu mâna, pipăie gârbaciul dela brâu. Dar o curiozitate firească îl reținu :

— Ce vrei?

Ironim Bunaciu nu știe cum să înceapă mai respectuos. Vorbește greu rusește și s'a pierdut de tot :

— Mă iertați domnule... Tovarășul meu moare și eu... să vedeți... la noi morții se pun în pământ... la noi, în Ardeal... Aici nu... Și eu, eu domnule... eu vreau... vreau să-l pun în pământ pe el... pe fratele Grancea... El moare... Nu acolo în apa peștilor... a șerpilor... Domnule...

Un plesnet scurt i-a tăiat vorba. Cnutul rusului i-a înconjurat de două ori capul cu zeci de cercuri grele. A simțit o năvală de sânge în obraz. A strâns pumnii ca să rabde. Apoi, buimăcit, și-a acoperit capul cu brațele. Loviturile au prins să curgă cu nemiluită, peste cap, peste piept, peste mâini. A rezistat puțin de tot. Apoi s'a prăbușit mușuroiu într'un colț, cu carnea înmuiată. După altă ploaie de lovituri, nu a mai simțit nimic: nici durere, nici neplăcere. Doar o amorțeală a pus stăpânire pe trupul nimicit.

S'a trezit târziu, cu o hotărîre mare. Ii alunecă sângele ca argintul viu. Se urcă până în creștet și apoi cade pe jghiaburile trupului până în tălpi. Ii face bine frământarea asta. După bătaia îndurată, este ca un balsam. Să împartă balsamul cu fratele Grancea. Se îndreaptă spre el. Mai mult se târăște, decât merge. Pipăie fruntea bolnavului. Frutea a început să se răcească. Și caută inima prin grătarul coastelor. Inima a adormit. Curios... Moartea asta negândită pentru clipa de acum, nu-l cutremură pe prizonierul Ironim Bunaciu. Marea hotărîre care-i scaldă trupul într'o baie de sănătate, potolește toate spasmele durerii. Da, îl va duce de aici pe fratele

Grancea. De-ar fi să dărâme munți și să sece ape și tot îl va duce.
Trebuie să birue...

Dumnezeu să-i dea sănătate lui Ly.

*

Ly i-a spus:

— Mergi cale de cinci zile. Ții tot spre soare-răsare. Să ai pe dreapta munții și în spate deșertul. Nu-s safe în cale, dar vei găsi în câte un loc, colibe de păstori cu turme de lame sau cu cirezi de yaki. Sunt neprimitori, aproape sălbatici. De aceea să nu le ceri ajutor. Mai bine să te gândești la Dumnezeuul tău și să te rogi Soarelui. Mai mult sprijin afli acolo...

La despărțire, Ly a făcut o plecăciune mare și s'a dus să nu-i mai vadă niciodată.

Ironim Bunaciu merge încă destul de viguros, cu leșul fratelui Grancea în spate. La învelit într'un lepedeu murdar. Leșul stă țeapăn pe umăr și decâteori pune pasul, se îndoaie ca o scândură prea subțire. Omătul este aspru. Pe alocuri îl ține deasupra. Potecă nu se află, că nu are cine să o facă prin pustiirile astea de când lumea. Au trecut trei noți și două zile. Acum începe ziua cea de a treia. Zorile au aruncat praf roz peste întinderile albe. Vine apoi noaptea cu ziua patra și apoi a cincea. Atunci va ajunge la Khabarowsk. Dar acuma a început să simtă oboseala. Ba o simte prea bine. Ar dormi chiar un pic. Și ar mânca ceva. Dar nu se lasă. Numără clipele cu fiecare pas trecut. Soarele se urchă dela răsărit, stă o vreme în slavă, se uită mirat la el și la povara lui, apoi pornește de vale, spre apus. Așa a fost ieri și alaltăieri. Așa va fi și mâine. Gândul că va trece și ziua de azi, îi dă puteri de uriaș. A întâlnit în cale două sau trei colibe de păstori, dar le-a ocolit ca să nu-l întrebe ce duce în spate. Ce le-ar fi putul răspunde?

Încă un pas, încă o clipă... Alt pas, altă clipă... Ce întindere albă!... Și obositoare... Altă clipă... alt pas... Dacă ar lăsa povara în omăt? Să răsufle un pic! Pe-aici nu-s fiare. Sunt numai reni sălbatici. Și renii fug ca cerbii... Să adaste, că l-a prins o mare oboseală.

Se pleacă și își pune binșor povara unde zăpada se arată mai trainică. Apoi se așează alături. Incet, parcă i-ar fi teamă să nu-l trezească din somn pe fratele Grancea.

Dinspre munți se ridică nori albi. Li este frică de norii albi, căci vestesc furtună. Da, vine furtuna de bunăseamă. Gândul acesta îl îngrozește. Dă să se ridice, dar nu mai are putere. Încheieturile nu-l mai ajută. Sunt ca putrede.

Acum nu-i este atât de viața lui: nu și-a prețuit-o prea tare niciodată, cât de biruință întrezărită, dar neajunsă, nefolosită. Și de chipul muribund al fratelui Grancea:

— Să nu mă lași frate...

— Nu. Nu te las.

— Să mă pui în pământ, cum îi datina.

— Bine, bine. Dar te-i însdrăveni...

Fratele Grancea l-a privit pierdut, cu ochii muștrători. Il certau pentru speranța fără rost pe care încerca să i-o picure în candela

sufletului aproape stins.

— Eu nu mă mai însdrăvenesc, până-i lumea.

— Taci...

Lui Ironim îi venea tare greu când îl auzia pe bolnav vorbind astfel. Cum dar ar putea acum să teacă peste dorința fratelui Grancea, peste propriu-i gând?... Cum să-și fi lăsat tovarășul prăvălit în fundul Buir-Norului?...

A pornit la drum în miezul nopții, cu un regiment de gânduri bune. Când a trecut pe lângă pontonul morților, regimentul era de gânduri negre. L-ă ținut să nu cadă, gândul morții și împlinirea datoriei ce-și luase. S'a avântat în negurile nopții cu puteri adunate pentru un drum prea greu. După o vreme, nu a mai văzut nici satul, nici pontonul, nici lacul, cu toate că i se părea că locurile acelea, de care se dorea cât mai departe, se țin de el ca relele. De aceea cu cât s'a afundat în deșert, cu atât țelul îndepărtat i s'a părut mai frumos. — Acolo nu sunt creștini dar oamenii își îngroapă morții. Așa i-a spus Ly. Când va ajunge acolo, va fi cea mai mare bucurie a vieții lui, va fi biruința dorită. Când va ajunge... A, dacă nu ar fi oboseala asta! Moleșeala care îl țineste locului! Il țineste parcă de veci... O simte cum vine de undeva, din văltoarele acelea albicioase de nori plini de omăt și, poate, de moarte. Când au crescut așa de grei norii isvorâți din piscurile Iablonoilor? Și ce vânt pustiu îi înmoaie carnea, avântul?... Și mirosul de pucioasă e mai puternic acum... Se aude și huetul de basm al vijeliei...

Furtuna a venit deodată. Din plină liniște, zăpezile au prins să se războiască nebunește cu înalțurile încenușate. Il plesnesc peste față cu mii de limbi de foc. Simte cum pojghițele de ghiată i se lipesc de obraz și se topesc în șiroaie scurse spre barbă ca lacrimile. Dela o vreme pojghițele nu s'au mai topit: au biruit căldura trupului. Doer lacrimile îi mai sunt calde în albul ochiului. Ironim Bunaciu bănuiește ce poate însemna asta. Înainte nu mai vede la cinci pași. Valurile de omăt aleargă uriașe peste întinsuri șuerând, vâitându-se dureros, omenește. Un val a venit atât de puternic, încât el a trebuit să se grămădească de tot mic, sub mantaua veche de prins în răsboiu.

Cu cât îl cuprind valurile morții, cu atât gândurile lui Ironim Bunaciu se fac mai înțelese; i se limpezește mintea. Gândurile îl îndeamnă la drum. Furtuna!... ce furtună?... Dar a îndurat el atâtea furtuni în viață... Și pe asta de acum să n'o biruie?... Nu se poate... Este atât de sigur de biruință, încât siguranța aceasta îi dă tăria să se scoale drept. În vârtejurile de pulbere albă și rece, pare un uriaș de basme. Prinde lutul fratelui Grancea și dă să pornească. A făcut un pas. S'a înglodat până la șolduri în spulberul de nea. Talazurile albe îl împing vânjos înainte. Mai face un pas, dar cade învins de o mână dușmană, mare cât Dumnezeu. Dă să se scoale. Geme. Se înfurie. Se sbate... Nu mai e chip. Se grămădește și trage ocrotitor sub el, trupul fratelui mort. În lumina ochilor înnebuniți de spaimă, au prins să joace imagini din altă lume. Uite, uite casa de pe Murăș... la marginea satului. O vede

bine de pe coasta din cealaltă parte a apei. E vremea secerii. Ce zi călduroasă! Il înăbușe atâta căldură. Trage moleșit gura cămășii. Așa, parcă s'a mai răcorit. Mâine e duminică. — Tu Ană, să mă gați fain pentru biserică. Ana îl ascultă supusă. Zile bune și liniștite... O să-l cunune ca mâine pe fratele Grancea. Va fi un ospăț minunat. Se bucură în gând și surăde voios. Dacă nu l-ar îneca într'una căldura asta! Și cât mai are de secerat!.. Holdase întinde înaintea ochilor câtă-i zarea. Parcă îl cuprinde teama în fața nemărginirii aurii. Și iată! A rămas singur. — Ană, tu Ană, Ană... Unde o fi dispărut Ana! A, căldura asta nebunească... Nu mai poate...

Valurile de omăt îl acoperă pe nesimțite cu straturi de liniște albe. Pe el îl îngrozește secerișul acesta atât de bogat. Dacă ar fi fratele Grancea să-l ajute, nu i-ar fi teamă de nimic în lume... Și iată altă minune! În locul femeii, a răsărit fratele... Înalt. Slab. Galben. Ca o arătare. Il sperie stafia asta... Nu, nu e fratele Grancea.. Dă să fugă, să nu-l mai vadă. Se poticnește. Cade. O întunecime îi prinde mintea. Și în trup i se coboară o dulce amorțeală. Adoarme ca un copil bătut de maică-sa pentru o faptă necugetată.

Furtuna va fi bântuit zile, săptămâni. Când se va fi potolit, câmpul nesfârșit va fi fost neted și alb, — neînchipuit de neted și alb. Sub ce omăt siberian odihnește de veci trupul fără gânduri al prizonierului Ironim Bunaciu, alături de lutul fratelui scăpat din mormântul apelor dela Buir-Nor?

N. LANDMISS ANDREESCU

DIN C H. BAUDELAIRE

Portretul

Boala și Moartea face-vor cenușe
Strălucitorul foc ce ne-a încălzit,
Din ochii cu privirea jucăușe,
Din gura'n care inim'am topit.

Și din acel dictam de sărutări,
Din viu'avânt ca razele de soare —
Ce-a mai rămas? E groaznică ntrebare.
Nimic! Un șters desen în trei culori.

Ce-asemeni mie, în singurătate
S'o stinge, iară timpul, ticălos
Bătrân, izbi-va cu-aripj ne'ndurate...

Crud asasin de Viață și Frumos.
Din mintea mea ne-i șterge niciodată
Tot ce mi-a fost mai drag și glorios.

CONSTANTIN STELIAN

BCU Cluj / Central University Library Cluj

P O P A S

(FRAGMENT DIN „PLACHETĂ ALBĂ”, DE SUB TIPAR)

Visele noastre prea mari le uitaram
și ne mai hucură zgura
întrebărilor mute din pragul
bărbăției ce vișe
și 'nspre noi
ca un râu
să ne înece tristețea
sau să ne ducă spre-acele
culmi ale vremii în cari
chivernisiră doar urșii
să aibă bârlog și bungeturi
și somn fără vise și hrană;
însă păunii izbânzii; și fruntea
ni-i plină de semne,
iar pieptul, brun, ca în bronzuri
poartă virtute ne nfrântă:
vii vitejii învățaram
și prețuim cu măsură

mică nutrețul mulțimii :
în alta ascundem,
ca pe-o comoară
rodia vieții, căci iată
au covârșit fără noimă
grijile cari în grânare
pun mucegai și cetatea 'n
veac și moloz o 'ngenunche, —
inima celor ce 'n vetre
lașe au strâns avuție
spre o mai caldă, mai dulce
lene 'n culcușuri . . .

Noi însă pus-am copita,
negru trecut, peste-avutul
care acum ni se 'nchină :
nu e vrednic de om
aurul dacă-l robește !

Nu e nici unul din noi
hain și hrăpăreț, zaraful
ne-a fost urât, iară breasla
celor ce numără-arginții
nu ne-a iubit cărdășia . . .

Țară de mâne-i privirea
noastră și soare
necucerit cu războiul și focul
pe cari le mutăm și mutarăm
ocol de ocol cu țărășii
cortului strâns și cu jugul
carelor împovărate
poate prea greu, căci cu pânea
și sarea visului ; însă
ne doare el ca o pradă sublimă . . .

Cari năluciri, care râvnă
n'am biruit ? Răscolirăm
până la urmă viesparul
nehotărîrii, golirăm,
corn de cucută, uitarea
chinului care ne-a stins.
Căpetenii atuncia, cu fierul
pe șold, — o rugină
păreau șurloaiete crunte, —
ne-au împărțit ciurdele 'n rele și bune,
vinu 'nvechit cu mirezme
și zmulș-au cătușa răbdării :
să fâlfaie 'n slavă
numele omului drept

și dârz ca un steag ce adună 'n
juru-i numai vigori
și tinere vreri
și vlăstare
nezdruncinate de drumuri
aspre și pline de triste răspântii...
In jilțu-i, atuncia,
de matostat și mărire,
văzurăm
pe-arătătorul de căi,
pe divinul
om al iubirii, — lumină
chipul lui lumina
iară mâna întinsă
ne potoli rătăcirea:
întrezărirăm
altfel de doine; surdină
pus-am pe voci
numai ochii
mai sulțară, tăcuți,
zidul zilelor duse:
unde-au rămas promisele țarcuri
cu herghelii năzdrăvane
și blânde-obiceiuri?
Unde popoarele-amice?!...

Se 'nsângerară pe rând
înserările toate
și „mâne” spus-am
și rugi am aprins pentru cei
însetați în pustiuri,
pentru cei adormiți
în zăpezi și pe ape,
cei prăbușiți de văzduhuri și spaime
și pentru iertarea
umbrelor noastre umile...

TRAIAN CHELARIU

P O E M E

Geometralia

*In cânt ermetic gândul insular
Mănunchi de drumuri frânte 'n salt nativ
Și trup de harfă flăcări arse vin...
Peniru mai mulți un albatros când moare*

*Din întunec simplu joc de-altar
Va fi în numere mister ca sânge cald
Profund răstălmăcirea ochilor ce mor
Magia mâinilor din umbră pentru timp.*

*Desăvârșit în sferă cântul stins
Spre-a patra măsurare suflul lin
Fecioarele din profunzimi strevăd
In ochii plânși spre dimensiuni de vis.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Solitudini

*Atunci când voiu fi sbor invers
Și trist
Cântec de-amurg pe viorile de fum
In ore care-și ard duratele violete
Din ochii surzi
Magiilor demult.*

*Vor crește algele fluide pentru ape
Suflet ca rodul fără mamă floare
Și peștii vor pluti în moarte lent
Precum în mine sunete albastre.*

EDUARD PAMFIL

PROPUNERI

Prefatând ediția poeziilor lui Eminescu, alcătuită cu deosebită trudă de el, G. Ibrăileanu începe în caipul următor; „Avem convingerea nestrămutată că, dacă mai trăia, sănătos, încă douăzeci de ani, el (Eminescu) ar fi fost considerat, fără puțință de contestare, ca unul din cei mai mari creatori de poezie din întreaga literatură a lumii. (Dacă Goethe — adaugă el — s'ar fi stins la treizeci și trei de ani, ca Eminescu, „Goethe“ nu ar exista.)” — Afirmatiunea aceasta e categorică, dar deplasată, deși devenită clasică în critica noastră, chiar aplicată la alți scriitori. În tot cazul, avem mai sus un exemplu de entuziasm, care amestecat în studiul critic, trece cercetarea obiectivă, sprijinită cu precădere pe date, mult prea departe de obiectul, de materialul supus interpretării. Să nu mai pomenim pe deasupra că o asemenea ipoteză e cu totul gratuită.

De bunăseamă, ideal ar fi ca moartea biologică să coincidă la om cu secarea posibilităților sale de creație. Prolungirea vieții pământene, peste punctul culminant, până la care spiritul omenesc și-a dat toată măsura aportului său creator, ne furnizează imaginea unui om devenit inutil pentru societate. Și, de fapt, — și din păcate — așa se întâmplă mai des. Mai rău e însă în cazul când moartea fizică frânge deodată din drumul lor suitor, manifestările pline de promisiuni ale talentului din posesia unui scriitor anumit, — ca să ne întoarcem acum la el. Se petrece însă aici un lucru, care ar trebui să rețină mai cu ascuțime atenția cuiva.

Nu știu dacă este un fapt bine precizat. Este curios însă că s'ar putea stabili cu aproximație o anumită relație între procesul creației și acela al boalei. Se pare într'adevăr că maladia, cu eroziuni foarte lente în alcătuirea organismului dar pe drum sigur, grăbește cumva mersul de maturizare al sufletului nostru, silindu-l ca pe un fruct văratic, ca încă dinaintea căderii definitive, să-și arate calitatea, și nu cantitatea, virtualităților creatoare tănuite întrânsul. Prin urmare, boala înceată ne-ar îndemna să punem, în adâncime, din punct de vedere al calității, pe aceeași măsură, creația unei vieți coaptă prea devreme de ea și creația unei vieți desfășurată normal. Că maladia aceasta ar fi în legătură chiar cu o accentuare vădită a geniului creator, mai ales în cazul demenței, cum au socotit unii, poate fi pus la îndoială. Cred că aici se pune la contribuție, din nou, accentuarea ipotetică, calculându-se, în presupunerea că artistul ar mai fi trăit încă mult, operele de și mai mare valoare, peste cele existente, pe care mintea lui le-ar fi produs în viitor. De fapt, trebuie să considerăm atâta cât avem, ca cea mai deplină scânteie a talentului unui artist, constrâns de microbii dinăuntru să-și pună în

vedere, mai repede, înălțimea relativă până la care era sortit să se urce, însă împușcând cantitatea. Ca atare, problema deschisă de G. Ibrăileanu nu se poate ținea în picioare. Ca să judeci valoarea unui artist, e suficient să-i întrezărești treapta până unde putea să ajungă cu posibilitățile sale. Nu trebuie uitat că există o anumită limită, a cărei atingere se pare că maladia o grăbește, peste care talentul unui scriitor nu mai poate crește calitativ, chiar dacă numeric ar mai continua să producă. Deaceea, spun că nu e just să ne plângem în asemenea cazuri de pierderi, afară numai de cazul când activitatea cuiva ar fi întreruptă, din nenorocire chiar dela început. Prin urmare, în sine, vreau să zic în intensitatea activă, creatoare, s'ar cuveni să considerăm relativ egală viața sufletească trăită normal de Goethe bunăoară, cu cea trăită sub presiune de poeți ca Eminescu, Rilke, Ady, și încă atâția alții. Moartea prea timpurie nu știrbește nimic din puțința judecării drepte a operei lui Eminescu. Poezia lui, atâta cât este, ne demonstrează măreția geniului său. Și aceasta este deajuns. Că regretăm cu toții ceea ce altfel ne-ar mai fi putut oferi, aceasta e altceva.

*

Ce pildă magnifică pentru noi e viața lui Nicolae Bălcescu! Să-ți știi firul zilelor înodat într'un anumit loc, aproape de tot, și totuși să nu disperezi, ci dimpotrivă să-ți înzecești puterile și pasiunea de muncă, — să fii sigur că moartea te va smulge curând din mijlocul oamenilor și totuși să lucrezi nemăsurat de mult pentru ei, fără să te mai bucuri și tu de eventuala lor fericire, — într'adevăr toate astea numai un suflet mare și rar le-a putut face. De obicei, toți aceia care simt decuvreme că șarpele unei boale necruțătoare s'a cuibărit în ei, se lasă în plata Domnului, sau cel mult își îngrijesc de sănătate, dar nici vorbă să se mai ocupe de altceva, de contribuții cât de modeste măcar, la patrimoniul de bogății al neamului. Cu totul pierduți pentru binele societății, cu mult înainte de vreme, îi consideră deasemenea și ceilalți, ferți de fermentii distrugători. Păcat. — S'ar cuveni ca dimpotrivă, cunoscându-ți coasurile numărâte, să-ți intensifici la maximum potențialul de muncă, să-l storci până la ultima lui limită, pentruca în scurta-ți trecere prin viață să verși la comoara apropiaților tăi, tot atâta cât ai fi făcut-o într'o viață de om, și mai ales pentru motivul ca șederea puțină aici să nu-ți fie fără de un cât de mic folos societății care te încadrează. Dar un asemenea om trebuie să fie iluminat de flăcările unei dragoste mistuitoare pentru comunitatea, pe care îi e sortit de sus s'o părăsească prematur.

*

Mi se pare că noțiunea clasicismului, ca atitudine vitală, se pretează azi foarte bine unei confundări cu noțiunea conformismului. Vreau să spun că a fi clasic înseamnă astăzi să ai conștiința posibilităților tale maxime, să intuești ultimele limite în care îți sunt capabile să circule resursele și să-ți coordonezi în consecință acestora, eforturile creatoare, renunțând la exaltările de o proveniență romantică, precum și la speculațiunile inteligente. Este vorba aici

de o renunțare la „depășire” și un efort continuu spre „împlinire”, orientări care ar putea fi tot atât de bine însumate de noțiunea măsurii, a echilibrului, în sensul antic al lor.

*

Ar fi de reflectat puțin asupra situațiilor de multe ori false, în care ne pune corespondența cu un prieten oarecare, sau cu altcineva. Li scrii că pe la tine plouă, că nu poți ieși din casă și pentru asta te simți foarte desamăgit, extrem de plictisit, că suferi de o ușoară migrenă, etc. — și deși atunci când peste două-trei zile, când el îți primește scrisoarea, tu ești poate complect restabilit și toate neplăcerile pe care i le comunicai au trecut fără urmă, el va începe să se simtă mâhnit, eventual să sufere și să-i pară foarte rău de starea în care te afli, fără ca să ghicească deloc trecerea ei.

*

Sătenii noștri se avântă cu destulă degajare în conversații asupra raporturilor sexuale, chiar față de nevestele lor, dar și cu multă delicatețe, ocolind cuvântul direct și folosindu-se de anumite reprezentări pregnante, sugestive pentru a le substitui anumitor acte altfel jenante. Îmi amintesc cum într-o seară, în munte, în jurul unui foc plăpând făcut inutil de căldura toiiului verii, ședeau într-o rână vreo cinci-șase inși la taifas, dintre care numai eu neînsurat. Se vorbea despre adulterul soției în genere și se sublinia posibilitatea pe care o au nevestele, în situații ca ale lor, să-și înșele bărbații, dacă le umblă mintea după treburi d'astea. Unul dintre ei, mai șugubăț, în toiul discuției, fiind cel mai mult tachinat și vrând să se arate se pare totuși mai indiferent, ne făcu să privim deodată după degetul lui, îndreptat spre gârla ce clipea prin apropiere, zicând puțin răstit: „Dacă aș trece eu p' aici pân apă, mi-ați găsi voi urmele?” Dar altul sări numaidecât, înțepător: „Vezi numai să nu prinzi și tu odată pe cineva chiar în mijlocul apei”.

*

În rugăciunile noastre de seară, cerem cucernici lui Dumnezeu, să ne ierte păcatele adunate peste zi cu fapta și cu „gândul”. Prin urmare, până și intenția de a face un rău, mai curând „dorința”, pornirea sau „tentajia” aceasta, este interzisă de morala ortodoxă. Mă întreb atunci dacă poate avea vreo valoare rezistența noastră la păcat, dacă înapoia acesteia nu se găsește o dorință cât de cât puternică, pe care s'o innăbuși. Din contră, înțeleg prin fericirea omului de a greși față de Dumnezeu, abținerea de a-și transforma în faptă gânduri meschine, reprimarea, înădușirea oricărei tendințe din el către rele, către cele prescrise de morala creștină, și realizarea tuturor acelor care se admit și chiar se consideră bune. Deci, ocolirea păcatului nu poate fi decât act voluntar, „faptă”.

*

De sigur, e greu să se explice criza mondială care bântue astăzi. Chiar dacă se încearcă, i se dau explicații atât de diferite, încât nu mai știi cine s'ar putea să aibă puțină dreptate. Am însă

impresia că motivul esențial al crizei de azi e de fapt „lipsa de spațiu”. Viața, din toate punctele de vedere, are nevoie de aer, de spațiu. Ori noi nu-l mai aveam din suficiență. După războiu omenirea s'a înmulțit grozav de repede. Suntem mulți, înspăimântător de mulți. Ajutorul tehnicii noi ne-a sporit încă, numeric, mai bine zis cantitativ, prin contribuția mașinei la muncă. În schimb, pe de altă parte, tehnica civilizației noastre de azi, prin mijloacele ei rapide de locomoțiune, de răspândire a tuturor lucrurilor, de relație, ne-a comprimat simțitor universul. L-a micșorat. În vreme ce, păstrând fiecăruia porțiunea lui de spațiu și cantitatea de aer, acesta luat în înțeles figurat, absolut necesare, ar fi trebuit din contră să ni-l mărească. N'a făcut-o. Urmarea acestui fapt e că simțim cum ne apasă ceva, că ne sufocă, presimțim că ne lipsește ceva. Ne e insuficient spațiul. Nu ne putem îndeinde cât trebuie. Trăim în criză. Și trebuie să o străbatem, s'o suportăm. Ar fi bine acum să putem fi stoici cu toții...

ION ȘTEFAN

BCU Cluj / Central University Library Cluj

C Â N T E C

Steaua și floarea
Mult s'au iubit
Noaptea întreagă
Și-au tot zâmbit.

Zâmbetul floarei
Totuși s'a stins;
Steaua de-atuncea
Nu s'a aprins.

EMIL ISAC

P E R E G R I N Ă R I

Măntreb cât e de-atunci — câte zile, câte luni' —
Când căutam potolirea unei furtuni
În besna părului tău amețitor —
De care și-acum ochii mă dor —
Dacă mai joacă în el apele Styxului
Chemătoare și viclene,
Dacă mai tremură aripa nopții în gene,
Dacă zâmbetu-ți mai înflorește trandafiri
Și scutură iarăși petale peste înoite amăgiri...
Închid ochii plini de pălpâiri de nepătruns
Și sparg, ca pe grele boabe de plâns,
Lumina mincinoasă a zilei de plumb,
Și-o gâtui cu sete,
Apoi anin sufletului aripi albe de porumb
Ca să plutesc și să văd
Dincolo de tăinuitul norod.
Al aștrilor din lume fără hotar,
Unde fășnesc greeri de'ntunerice și jar,
Unde falfăie flamuri, unde golurile se rotesc;
De-acolo vreau să privesc
Și să străpung cu sulița rece a eterului ce mă'nghite
Șirul amintirilor nesfârșite.
Dar ce-aș mai putea smulge orizonturilor nude?
Imi răsucesc gândurile și le storc ca pe niște frânghii ude,
Crâmpree doar picură din trecutul tumult:
E glasul sfârșitului ce mai pot să ascult,
Și-l rup din simfoniile tăcerii — ca să mă îngâne —
În care-au adormit așteptările bătrâne.
Târziu mă'ntorc aici mai obosit, mai fără de lumină,
Ca un ecou întârziat care s'a stins într'o ruină.

C. ANGELESCU

ÎNTĂRZIERE

Bună seara, la gospodari dumneavoastră,
dați-ne drumul în această nouă
și-atât de tăcut luminată casă;
știm că de drumeți nimic nu vă pasă;
tare-i greu întunericul și plouă, —
bucuroși dormim, chiar și sub fereastră.

Căutăm pentru flăcăul de lângă noi,
o melodioasă și plină fată, —
buzele ei l-au descântat odată,
ca o fântână, un litoral, de soi.

Ni se pare c'aveți un mort la masă,
de-asta pare-că inima nu vă lasă.
Iertați-ne, dar să ne uităm prin geam.
(Flăcăul, ca o pasăre din ram.

în somn, căzu). Luminele nu plângeți,
de dânsa nimic nu-l poate desparte,
fata asta, pe care o plângeți,
mergem s'o căutăm mai departe.

GEORGE DRUMUR

LA RUGA APELOR

M'am coborît la tine de peste vânt
Și am vrut să cresc în ochii tăi ca zorile...
Î-am despletit gândului larg cheetorii
Când m'ai vrut ca o chemare de pământ.

... Și doar mă laudau îngerii cu închinarea lor
Și niciodată domniță tu nu vei ști cum
Întârzia cu mine și luna pe drum
Iar aștrii toți se făceau lumină nouă
Când treceam printre ei cu pași de suflet și de rouă.

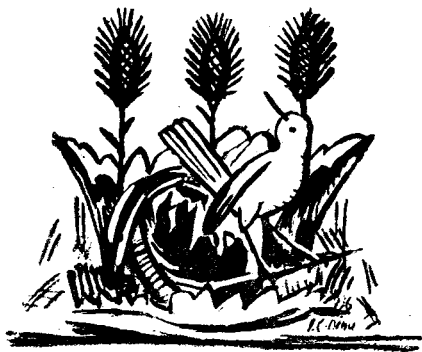
Umblam numai pe vârfurile înaltului ca o ciută,
Până pe coapse în jos purtam plete de soare,
Ochii: patru zări și sufletul adânc de mare
Și descântam pădurilor cu apă ne'ncepută.

Noapțile îmi luau cântecul cu ele
Și în Carul mic îl duceau somnului cu slavă
Să-l culce cu prințesele de vis
Acoperindu-i cu spuze de stele
Cum îl acoperea cerul pe bietul tata
Când frânt de trudă'n nopțile de vară
Dormea pe căpițele proaspete de otavă.

Așa truda anilor mei ce-și făcuse drum pe creste
A vrut să te prindă noaptea în năvod
Dar sufletul nu ți-a fost poate izbăvit de glod
Ca să ne înălțăm în zări celeste.

Abia'ntr'un colț de suflet ți-am lăsat
Un înger mic, cât un licărit de stele
Ce a rămas plângând de bucuria prețuirii mele
Sub crucea unui amurg însângerat.

SILVIU LAZĂR

(Urmare)

Ea i-a fost inspiratoare a câtorva din versurile sale. Până la apariția Marianeii, ea era stăpână pe inima lui Bonea, care-și tăinuia acest sentiment nu numai față de ea, ci față de toți. Dela această dată, inima lui se împărți; era destul de mare să le cuprindă pe amândouă, Melania și Norma, apărute în urmă pe scenă, se cuibăriră și ele în ea: trebui să le facă loc acum la toată patru. Dacă era vorba de vreo preferință, o avea. Mariana era plecată, așa că rămâneau numai trei și alegerea îi era ușurată. Melania avea ochi negri de cărbune, față albă și cosițe împletite. Semăna cu Dina Băjescu. Dar pentru un poet nu făcea numai frumusețea și sănătatea trupească. Ii trebuia distincțiune. În înfățișarea Normei, Bonea păru că găsește această distincție. D-na Băjescu, trecută deocamdată în umbră, căci Norma e o apariție nouă. Toate trei îi erau însă indispensabile ca să simtă exuberanță. Frumosul întruchipat sub această formă vie și atrăgătoare, era atmosfera ce-i trebuia.

Când îl văzură pe Bibică, îl primiră cu urale. Acestuia îi părea acum rău că a venit la gară și că și-a lăsat munca. Când era închis în casă, doria societatea; când era în societate, era cuprins de dorința de a fi singur în apartamentul său și de a lucra. Dorințe foarte ciudate, cari îi răsturnau toate percepțele. De astădată nu regreta numai că a venit în societate, după ce și-a luat hotărârea fermă de a munci toată ziua, ci și aceea că după câteva minute va părăsi această societate, unde era atâta veselie și bună dispoziție, rămânând singur. Refuză să facă ordine în aceste simțăminte contradictorii, mulțumindu-se să constate că ele au ajuns la anarhie, așa încât el însuși nu știa pe care să le urmeze.

— Vii cu noi? îl întrebă Bonea, cu însuflețire.

— Nu, am venit numai să vă binecuvintez de plecare!

— De ce nu ne însoțești? se rugară de el cele trei femei.

— Pentrucă nu pot. Am de lucru.

— Mai lasă lucrul. Suntem doar în ajun de sărbătoare, interveni d-na Băjescu.

Bibică făcu o mutră ce voia să fie convingătoare.

— Zău, nu pot. Nu mai stăruieți, că n'o să mă puteți duce de răpă.

Fetele schimbă o privire între ele. Se înțeleseră asupra unui lucru, pe cari voiau să-l traducă în faptă. Urcară în compartiment și-și ocupară locul. Bonea se instală și el. Bibică rămase în coridor.

— Vino și te așează puțin, îi zise d-na Băjescu. Mai e timp până la plecarea trenului. Bibică, nebănuind nimic rău, se așează.

Melania trecu lângă ușa, pe care o încuie sub pretextul că e curent. Ii făcu semn și lui Bonea. Incuiară ușa și o păziră ca doi cerberi. Când conductorul rosti ritualul „Poștiți în vagoane”, Bibică sări de pe canapea voind să iasă. Dar ușa era barată.

Se sbātu câțva timp, dar nu era de făcut nimic. Trenul era în mișcare. Răpirea era făcută.

— De acum ești al nostru, zise Melania, râzând cu poftă.

Bibică dădu din cap zăpăcit, abia putându-se trezi din uimire:

— M'ați dus de răpă! Ce gangsteri, domnule!

Până la stația unde trebuia să coboare se ținură numai de năstrăvănie. Glumiră pe socoteala lui Bibică, care nu-și mai găsea locul.

— Poftim, domnule, ce înseamnă întâmplarea!

Iți pui în gând ca orice om serios să muncești, vrei să te folosești de vacanță ca să lucrezi pentru tine și când colo, neprevăzutul îți răstoarnă toate socotelile. Ceeace e mai rău, e că acest neprevăzut se ascunde sub chipul unor femei cari și-au pus în gând să te piardă!

Un hohot de râs răsună în compartiment.

— Cu un cuvânt, te-am dus de răpă, zice d-na Băjescu.

Râdeși numai râdeși, făcu Bibică înveselit, deși voia să pară serios. Noroc că am permis pe căile ferate, căci altfel aș mai fi plătit și amendă din cauza voastră!

În casa Melaniei găsiră acea ospitalitate deosebită care este o caracteristică a firii românilor. D-na Movilescu — mama Melaniei și a d-nei Băjescu — era o femeie, care a suferit mult în viață, dar care nu și-a pierdut curajul și energia.

Se ținea dreaptă, deși era slabă și uscățivă. Unica ei preocupare era să-și vadă fetele măritate și să le pregătească pentru acest eveniment, dându-le o bună educație. De aceea veghea cu severitate asupra lor. Fetele, afară de Melania care era încă foarte tânără, s'au măritat toate, nu fiindcă le-a ținut de scurt, ci fiindcă s'a întâmplat să fie toate frumoase. Rămăsese Melania, pe care de asemenea voia să o știe asigurată; pentru ea mai trăia și asupra ei își concentra acum toată vigilența. Dorea ca viitorul soț să aibă o față neprihănită din mâna ei, cum le-a avut și ceilalți, gineri. De aceea o supraveghea și nu o lăsa niciunde fără ea. Când Melania venia la d-na Băjescu, unde domnea o atmosferă liberă, lipsită de orice constrângere, i se părea că e în raiu. D-na Movilescu se îngrija însă să-i scurteze aceste vizite, chemând-o acasă; se temea să nu fie contaminată de principiile sorei sale, care decând era măritată avea vederi largi, nemai ținând cont de sfaturile primite de acasă. Devenise la ea un fel de obsesie de teama aceasta. De câte ori vorbea cu un bărbat, asista și ea la conversație. Dacă treburile o reclamau, dispărea pentru scurt timp, reapărând iară, ca o neînduplecată santinelă ce își reia postul în primire. Nu era mirare că atunci când Melina scăpa de sub controlul ei, se arunca cu toată impetuoșitatea în viață. Făptura ei, părea anume făcută pentru mișcare; bucuria de a trăi țâșnea din ea ca un izvor, prilej pentru a-și manifesta acest elan vital. Constrângerea nu avea alt efect, decât

să comprime în ea această forță, ce se descărca debordant la cea dintâi ocazie.

D. Movilescu cu obrazul lui rotund, cu mustăți mari, oglindea bonomie. Nu găseai nici o urmă de asprime în ea. Era un adversar al sistemului de educație pe care le primea fetele lui. Când era mai tânăr, își manifesta divergența lui de părere prin cuvintele:

— Mai lasă fetele în pace.

Acest „laissez faire” era sistemul lui, care întruchipa libertatea perfectă, ce nu trebuie supusă torturii educației. Acum când îmbătrânise, nu mai zicea nimic. Se simțea oarecum cu musca pe căciulă, căci fusese un mare „crai” în tinerețea lui; nu rămăsese nici o față frumoasă în ținut care să nu fi avut de a face cu el. Viața i-a fost frumoasă și s'a ascuns numai în aventuri de dragoste. Bătrânețea îi era tristă; suferea de o boală de rinichi, care îi producea uneori dureri îngrozitoare. Nu-și pierduse totuși seninătatea, care-i incadra atât de bine figura albită. Suporta cu resemnare durerile și nu se răsvrătea niciodată. Poate își dădea seama că plăcerile le plătești scump în viață; dar mai probabil era că nicicând nu-i treceau prin gând reflexii de felul acesta.

Oaspeții luară loc la cină, în conacul ospitalier. Era destul de frig afară; întunericul ascundea priveliștea măreață, în mijlocul căreia era plantată această casă de țară. Renunțară la plimbarea proiectată și semănase între ei o veselie, care îi făcea extrem de expansivi. Bonea devenise atât de impulsiv, încât d-na Movilescu nu-și mai lua ochii dela el; îl considera de cel mai periculos element, care trebuie supravegheat.

Fetele primiră o cameră pentru culcare, iar Bibică și Bonea alta. Bonea care nu-și mai găsea astâmpăr, apăru deodată în camera lor, ele erau în pijamale și nici prin gând nu le trecea această vizită inoportună. Un tipăt ascuțit răsună în odaie, care nu-l sperie pe agresor. Ele se ascunse repede sub plapumă. Bonea râdea cu poftă. Prinse plapuma și începu să tragă de ea.

— Ieși afară Bonea! Strigă Melania, vorbind iute încât jumătate din cuvinte le mânca.

— Nici prin gând nu-mi trece, ripostă obraznic, el și trase mai departe de plapumă, care era ținută de celălalt capăt de fete.

— Dacă nu ieși, să știi că chem pe mama.

— N'ai decât.

Gălăgia din odaie atrase pe d-na Movilescu, fără să fie nevoie de a fi chemată. Se ivi în ușe cu ochii holbați de indignare. Bonea dădu dumul capătului de plapomă și se pregătea să dispară.

— Să nu te mai prind pe aici, dacă vrei să n'ai de furcă cu mine! îi zise ea, deslănțuind fulgerele privirii asupra lui.

Bonea se făcu mic de tot și o șterse pe ușă. Fuga aceasta era atât de ridicolă, încât fetele nu mai putură de râs. Numai d-na Movilescu își păstra gravitatea. Era inflexibilă la orice indulgență.

— De ce nu încuiați ușa când vă culcați? Vă putea surprinde tocmai când vă desbrăcați, neobrăzatul ăsta!

— De unde să știm noi că are să da peste noi, replică d-na

Băjescu cu nepăsare.

— Dar bine Rally, trebuie să-ți treacă prin minte atâta lucru.

D-na Băjescu răspunde enervată:

— Lasă-ne mamă. Nu suntem la hotel ca să dormim cu ușile încuiate. Și-apoi ne-a găsit în pijama!

D-na Băjescu plecă nemulțumită. nu-i plăceau de loc principiile ficei sale. Era o altă lume care i se suprapunea lumii sale simple, și austere. Nu putea înțelege în ruptul capului cum de a putut cădea fructul atât de departe de copac. Până la măritiș toate fiicele ei i-au împărțășit vederile; cât ce și-au luat zborul, au devenit altele. Se gândea uneori că această a doua fire a lor altoită pe prima, este poate o moștenire nefastă dela tatăl lor, care începe să-și exercite influența în momentul când au devenit libere și au gustat din viață.

Clătină din cap cu amărăciune, și se duse în camera ei să se culce, căci se făcuse târziu și ea se scula de dimineață.

Soarele era pe cer când se treziră. Era o dimineață splendidă de primăvară, răcoroasă și plăcută. Imprejurimea era blocată de munți înalți, încărcăți de păduri de brad. Fluviul curgea liniștit și amplu, șerpuiind coastele, pe ici colo devenea profund și turburător, iar prin alte locuri vioiu și sprinten, ca un părău.

Era atâta viață în el, atâta personalitate, încât Bonea care eșise în dimineața aceea ca să admire natura, era răpit de priveliște.

Inima lui de poet simțea vibrațiile apei ce se strecura printre munți; sufletul pădureii ce adia răcoare și mireasmă; tresăririle aerului, îmbibat de frăgezime. Înfiiorarea dulce puse stăpânire pe el. Simțea liniștea atât de adânc, încât ar fi putut crede că nu există pe pământ zgomot. Gândurile sale se desprindeau ușor din el și se contopeau în lucrurile dimprejur. Natura și el formau un tot, nu-și dădea seama că el era cel care o făcea să trăiască și că numai oglindită în el avea preț.

Se așază pe iarba umedă, fără să se gândească că ar putea contracta o răceală și privi dus curgerea apei. Creerul înfierbântat, urmărea fiecare picur ce se năștea și dispărea înghițit de vârtejuri.

Iși întoarse apoi ochii spre aleea ce se afla dincolo de pod, ducând spre desişul pădureii. Cuprins de inspirație, își vârî mâna în buzunar și scoase carnetul și stiloul. Așternu câteva rânduri și se opri frământat, potrivit o rimă. Sufletul îi ardea; era în altă lume, pe o culme înaltă, departe de oameni. Nu mai era legat de pământ decât prin frumosul pe care acesta i-l oferea. În momentul acesta

O mână i se așază pe ochi; cine îi turbură momentele de onvorbire intimă cu firea? Și încă în acest chip vulgar! Simțea egetele de față, însă extazul lui excludea acum orice altă bucurie ce nu cadra cu bucuria creației. Era ca o disonanță care-l supăra. Cu atât mai neplăcută, cu cât venea dela o femeie, dela care aștepta mai multă înțelegere și respect pentru artă. Bănuia el cine poate fi această persoană care nu ține seamă de inspirație, ci dă buzna peste tine. Nu putea fi decât Melania, care niciodată nu era atentă când el își citea versurile. Din buze rostea „frumos” dar

privirea îi umbla în toate părțile, căutând o evadare într'un lucru concret. Într'o seară, lectura unei poezii scurte a adormit-o; De atunci Bonea pierdu orice considerație pentru sensibilitatea ei și nu mai păstră decât atracția biologică.

Se sbātu în strânsoare fără a isbuti să scape.

— Cine e? țipă el înruriat.

— Ghici?

— Melania!

— Ai ghicit.

Melania își retrase palmele și lăsă pe Bonea năucit de lumina soarelui, care îi năvăli pe retină. Își frecă ochii.

— Ai niște labe! N'a fost greu să ghicesc.

— Ia te rog, nu-ți bate joc de mâinile mele!

— Ce te-a apucat să-mi strici inspirația? nu vezi ce senin?

— Fi-ți-ar inspirația...

Bonea se ridică amenințător. Melania încruntă această privire cu nepăsare; nu-i era ei teamă de Bonea, despre care știa că se înfurie repede, dar tot atât de repede îi trece. Văzând-o dreaptă cu cosițele răsucite pe cap, cu nările în vânt și cu pieptul ușor bombat, lui Bonea îi trecu supărarea. Această față fără înțelegere pentru poezie, întreaga tabloul grandios al naturii. Era plină de vigoare și sănătate, ca un fruct pârguit, care nu așteaptă decât să muști din el. În definitiv de ce n'ar mușca? Așa numai de probă. De ce să ceară dela ea poezie, când ea însăși e un poem rustic sănătos.

Ochii săi o învâluiau, nu ca pe un obiect de artă, ci ca pe în lucru ce îi răpește o dorință. Dorința mijea în el, turburarea și făcea drum cu toată puterea. Nu mai era poet, ci om. Cartelul cu versurile proaspăt fabricate zăcea pe iarbă și privea cu imputare la el. Dacă ar fi putut gândi, ar fi meditat probabil asupra nestatorniciei omenești.

Văzându-l aprins la față, în atitudinea aceasta nelămurită, Melania se sperie. Voi să o șteargă, însă Bonea o înlănțui brusc în brațele sale. Ea se svârcolea ca în gură de șarpe. Bluza îi alunecă de pe umăr și i se zărea dunga galbenă a combineului. Această descoperire îl făcu pe Bonea și mai agresiv.

— Lasă-mă, țipă ea. Ai înebunit? Ce te-a apucat?

— Nu te las, răspunse Bonea gâfâind. Dacă ar fi Butzy în locul meu, n'ai mai zice să te las.

Melina roși indignată și se zmuci din mâinile lui.

O luă la fugă spre casă urmărită de Bonea, care alerga după ea. Rally și Norma se aflau tocmai în curte cu Bibică, pe care încercau să-l determine să mai rămână o zi. Melania se repezi la ele:

— Săriți fetelor, a înebunit Bonea!

— Ce spui? întrebă Rally speriată.

— S'a luat nebunul după mine, zise Melina suflând greu, roșie la față.

Bibică foarte serios o privi nedumirit:

— Nu înțeleg ce vrei să spui.

— Fă-te că înțelegi ripostă Melina cu un zâmbet semnificativ.

Bonea apăru și el congestionat, abia putându-se opri în prag.

— Ce v'o apucat? il întrebă Rally

— Ne-am jucat de-a prinselea, răspuse Bonea.

D-na Movilescu, care tocmai eșea din bucătărie, interveni aspră:

— Vă dau eu să vă jucați de-a prinselea.

Melina dispăru în casă iar Bonea se așeză pe un trunchiu de copac în curte. După ce luară dejunul Bibică se pregăti de plecare. Nu se putuse împăca cu ideea că a fost răpit tocmai din mijlocul programului de muncă pe care și l-a impus. Escapada i-a plăcut, dar în acelaș timp glasul nemulțumirii din el nu-i dădea pace. Pierduse o zi fără să facă nimic și aceasta era o crimă. Mai pierduse el și alte zile, dar avea cel puțin iluzia că a făcut ceva. De astădată nu-i răsărise nici această consolare, căci fusese ridicat prin surprindere și transportat din locul unde voia să-și exercite activitatea.

Această domnie a hazardului îi răsturna toate percepțele despre voință, deși el însuși nu avea prea multă voință. Acum ca o reabilitare a acestei voințe pe care n'a putut-o opune în momentul răpirii, s'a hotărît să și-o afirme. Era o încercare, a cărei reușită avea în ochii săi semnificația: a avea sau a nu avea voință. Cu cât rezistența mediului înconjurător va fi mai mare, cu atât triumful voinței va avea mai mult preț. Se întâmplă însă că acest mediu înconjurător să nu-i opună prea multă rezistență, ceiace îl decepționează puțin. Fetele văzându-l hotărît să plece, crezură că nu se simțe bine la ele și nu mai încercară să-l reție.

— Ce să spun lui Băjescu?

— Multe complimente, răspuse Rally cu indiferență.

— Să nu-l trimit și pe el le voi?

— Lasă-l să stea acasă. Nu vreu să-mi strice sărbătorile.

Bibică tăcu îngândurat și se lasă condus de fete la gară, care era numai la doi pași. Ii părea rău acum că pleacă, dar nu-și putea revoca hotărârea. Dacă fetele ar fi stăruiț mai mult, poate ar fi cedat; din proprie inițiativă nu voia să-și contramandeze deciziunea, când a susținut cu atâta tărie, că are de lucru și că trebuie să plece. Ii mai părea rău că nu rămâne fiindcă în ziua aceea au proectat o excursie în munți, la care s'ar fi dus și el bucuross. Acum era prea târziu, trebuie să se supună voinței. Dar atunci când voința devine tirană, nu e oare un sclavaj să te supui ei? Ce deosebire este atunci între dictatura hazardului și a voinței? Într'un moment neprecugetat, ai luat o hotărâre, care ți-a venit așa din senin, cum vine orice neprevăzut. Din acel moment ai devenit sclavul ei, dacă vrei să te numești om cu voință. Nu e acesta un paradox?

Trenul se ivi în munți, lung, ca un șarpe încolăcit. În preisa- giul acesta alpin părea un bălaur ce scoate foc pe nări, gata să înșface cei câțiva călători din gară.

IONEL NEAMTZU

C R O N I C I

IDEI, OAMENI, FAPTE

G. M. Ivanov

Presă românească de azi, oferă contrastul izbitor dintre număr și calitate. Avem multe, prea multe ziare și prea mulți ziaristi. Nivelul presei este însă foarte scăzut. Presă a devenit refugiul parvenitilor și aventurierilor cari voesc să impună opiniei noastre publice tablele de orientare morală. Un ziar a devenit azi o afacere rentabilă. El este o sursă bună de câștig și o tribună temută în atmosfera fără criterii a democrației. Presă nu mai este o valoare spirituală. Autoritatea ei a scăzut enorm iar meseria de gazetar este printre cele mai declassate.

În mediul deprimant al gazetăriei, G. M. Ivanov reprezintă pe ziaristul din vocație. Dintre cei mulți cari scriu, el este printre puținii cari consideră scrisul ca o misiune și un apostolat. A scrie este a accepta o responsabilitate, un angajament în viața unei națiuni. Scrisul este o atitudine spirituală, o luptă de idei. Gazetarul este un luptător nu un profesionist. Din acest motiv, G. M. Ivanov n'a scris niciodată fiindcă a fost silit să scrie. A scris numai când a avut ceva de spus. Din tot scrisul său se desprinde o continuitate și o consecvență impresionantă. El s'a angajat într'o luptă unde a rămas fidel până la capăt, atât principiilor cât și consecințelor.

*

După războiu când frământarea încheșării naționale, dădea manifestării noastre spirituale, un aspect haotic, G. M. Ivanov s'a afirmat dela început un luptător naționalist și creștin. El a dat din primul moment o încadrare teoretică a luptei sale gazetărești. Gazetăria românească n'avea în vremea aceea nici o axă doctrinară. Era o generală căutare de sine care se manifesta și în atitudinea presei. Naționalismul l-au descoperit cei mai mulți târziu, când fenomenul românesc a început să se definească. Azi gazetarii s'au convertit în mare număr la naționalism. Este meritul lui G. M. Ivanov de a fi afirmat dela început o atitudine naționalistă pe care a păstrat-o intactă până azi. Pentru a determina vocația sa indiscutabilă, acest element este esențial, fiindcă dă luptei sale o valoare și o autoritate impresionantă.

G. M. Ivanov a luptat din primul moment lângă Octavian Goga la „Țara Noastră”. În succesul acestei reviste, el a avut un rol decisiv. Octavian Goga a dat frământării românești o încheșare teoretică în spiritul celui mai sever naționalism. La aceeași revistă, Alexandru Hodoș reprezenta plin de vervă spiritul combativității polemice. G. M. Ivanov s'a fixat pe planul spiritualității creștine. El a deslușit sensul uman și etern al frământărilor politice și naționale din punctul de vedere al etice și metafizice creștine. Interesul care s'a născut la noi mai târziu pentru problemele spirituale creștine

se datorește în mare măsură lui G. M. Ivanov. El a vorbit la noi pentru prima dată cu competență indiscutabilă despre frământarea sufletească a Rusiei antebelice și despre problemele cari pentru noi păstrau o incontestabilă actualitate. G. M. Ivanov a fost un interpret unic al creștinismului ca element dinamic în procesul istoriei. El a relevat lumii românești, ființa ei spirituală în funcție de creștinism.

Azi se vorbește la noi cu multă facilitate despre doctrina creștină a lui Dostoiewski și Berdiaeff. Numele lor circulă prin ziare și reviste. Dar când aceste două nume erau necunoscute la noi, G. M. Ivanov vorbea despre ele cu o desăvârșită informație. Din paginile „Țării Noastre” ideologia creștină a lui Dostoiewski și Berdiaeff, a început să câștige marele public. Ecoul deșteptat de articolele sale a fost imens. Fără să aibă pretenția de a fi un măiestru G. M. Ivanov a fost un educator spiritual. Elevii lui, extrem de numeroși, sunt pretutindeni. Influența lui s'a manifestat discret dar eficace în sufletul celor tineri cari își trăiau procesul de formație spirituală. Mulți nici nu și-au dat seama câtă parte de realitate ocupă în spiritul lor lupta deschisă de G. M. Ivanov pentru spiritualitatea creștină. Dar nimeni nu poate nega că această influență a fost efectivă. Ea s'a difuzat discret peste tot fără etichetă de școală și fără pretențiile unui orgoliu legitim,

La „Gândirea” G. M. Ivanov și-a dat măsura posibilităților sale spirituale. A scris articole răsunătoare pline de substanța crezului creștin. Fenomenul lumii contemporane a fost despicaț în sensurile lui esențiale. Europa fără cruce, fără crez spiritual, fără Dumnezeu, orientarea spre materie și economie a procesului istoric, au constituit temele lui de luptă. Istoria privită din perspectivă creștină, legată de cer prin conștiința valorilor spiritului, existența privită ca jertfă și datorie, lupta pentru Christos concepută — ca sens al vieții — au dat scrisului său o forță tulburătoare asupra criticilor. Lupta lui împotriva comunismului a fost una dintre cele mai acerbe din câte se cunosc. El vede în comunism pe Anti-Christ, principiul dețronării personalismului creștin, o renunțare la libertate și la spirit. Campania lui împotriva comunismului e un model de pasiune și convingere. Zi de zi a scris și scrie împotriva acestui dușman pe care nu-l cruță nici în principii nici în acțiune.

„Gândirea” îi datorește mult lui G. M. Ivanov. Dacă ea a devenit revista noastră cea mai de prestigiu, cu o doctrină și o atitudine bine încheșată, meritul lui este imposibil de tăgăduit. În paginile ei au scris oameni cu relief spiritual, Azi ea este dusă mai departe cu multă strălucire de d. Nichifor Crainic. G. M. Ivanov a fost la început, în faza când își preciza drumul și orientarea. El are, alături de alții, un merit de precursor.

*

Sunt mulți care-i obiectează lui G. M. Ivanov că se ocupă prea mult de Rusia și de problemele ei.

Intr'adevăr el a scris enorm despre Rusia. Nu numai despre filosofii și scriitorii mari, dar despre cei mai obscuri gânditori și mistici. Ceea ce se știe despre Rusia în mod obișnuit este prea puțin

față de bogăția ei spirituală. G. M. Ivanov cunoaște totul amănunțit și precis. El a fost la Kiev înainte de războiul unde a studiat teologia și literale. Influența aceasta deși accentuată nu i-a fost păgubitoare. Dimpotrivă.

Prin formația sa spirituală de origine rusă, G. M. Ivanov poate mai bine ca oricare altul să priceapă fenomenul românesc de azi. Noi suntem astăzi aproape în situația Rusiei antebelice. Aceleași probleme și greutăți ne frământă. Lupta ideologică pentru spiritul autohton sau pentru spiritul de influență streină, mesianismul ortodox, agrarianismul și comunismul — sunt probleme cari cu mici diferențe rezumă frământările Rusiei de ieri și ale României de azi. Tensiunea spirituală a Rusiei prezenta asemănări frapante cu zbulciumul nostru de azi. Pentru G. M. Ivanov lucrurile se prezintă cu o evidență categorică. El se orientează cu familiaritate în problemele României de azi fiindcă le cunoaște din experiența țării vecine. Cultura rusă îi ajută să înțeleagă fapte și sensuri pe care alții nu le pot desvălui. Poate din acest motiv el nu-și dibuește atitudinile. A fost constant de când a început să scrie. A rămas până azi de acord cu sine însuși. Logica și sensibilitatea lui au trăit într-o perfectă armonie. O ideologie precisă i-a încadrat acțiunea și i-a definit lupta fără posibilitatea oportunismului, de care uzează atâția.

Deși precizată în liniile ei mari, gândirea lui G. M. Ivanov este surprinzătoare la fiecare pas. Te surprinde noutatea judecății, argumentul neașteptat și convingător, intuiția adevărilor admirabil sesizate. G. M. Ivanov este un analist impecabil al evenimentelor. El nu dă interpretări superficiale și exterioare. Ceea ce-l interesează este fondul lucrurilor, adevărurile prime și eterne ale vieții și ale politicei. Un eveniment este disecat amănunțit pentru a-i defini sensul și locul pe care-l ocupă în totalitatea faptelor. G. M. Ivanov nu se lasă niciodată dus de evenimente, fiindcă nu este un dezorientat. El are o doctrină, o axă, o conștiință teoretică a lumii istorice. Toate faptele sfârșesc prin a se încadra unei ideologii care le încheagă într-o sinteză.

Gândirea lui G. M. Ivanov este realistă. Toată lupta lui este de apărare a realităților împotriva ideilor fără suport. El apără națiunea, monarhia, religia și toate formele în care s'a încheat viața istoriei. Adversitatea lui se manifestă împotriva ideilor de dezagregare revoluționară, cari pornesc dela abstracțiuni pe care vor să le transforme în realități. G. M. Ivanov este un reacționar și nu se ferește s'o mărturisească. Dar reacțiunea la el n'are sensul de conservare stagnantă pentru menținerea unor privilegii. A fi reacționar este a socoti realitățile mai valabile decât ideile și a considera experiența istorică, drept criteriu de acțiune. În acest proces evoluția nu este negată ci dimpotrivă, garantată de forța tradiției care încadrează orice element nou al vieții. Reacționari au fost toți marii gânditori politici ai omenirii: Aristot, Sf. Toma de Aquino, Machiavelli, Hegel, De Maistre, Comte, Maurras, Spengler. Reacțiunea este legea permanentă a istoriei fiindcă numai ea face viața posibilă.

*

G. M. Ivanov avea dreptul prin lupta lui la cele mai mari satisfacții. Le-a refuzat pe toate. A rămas sărac și modest să servească mereu cu devotament, țara, Regele, pe Christos.

În 1926 era redactor la „Cuvântul” cel mai bun ziar al timpului. Numele lui era notoriu. Atunci a venit în redacție, un tânăr necunoscut, proaspăt sosit dela Paris, plin de ambiții.

Era Eugen Titeanu.

Alături de G. M. Ivanov a început să-și încerce condeiful lui de discipol, lângă un maestru reputat.

Câțiva ani mai târziu, Eugen Titeanu a ajuns ministru. Camarazii de redacție au ajuns și ei deputați, senatori, mari demnitari. Unii și-au creiat alte ziare, alții au devenit bogați. Fața lucrurilor s'a schimbat ca prin farmec.

G. M. Ivanov a rămas însă același. În situația lui nu s'a schimbat nimic. S'a izbit de oameni și de lucruri, dar a rămas același. Este sărac și nu aspiră la nici o putere. El scrie mereu, zi de zi, cu o pasiune egală. El servește. Reacționarii sunt singurii cari știu să servească. Ei trăesc sentimentul datoriei până la capăt. Cu toate riscurile luptei, ei servesc mereu. Nu cer nimic națiunii pe care o apără, Regelui căruia se devotează, societății pe care o îndrumează. Dreptul la recunoștință îl pretind numai democrații, parvenții istoriei. Reacționarii servesc și nu pretind nimic.

G. M. Ivanov reprezintă un absolut, o conștiință nealterată. În vâlmășagul luptei el este mereu același, nedesmițit și imbatabil. În destinul lui există enigma tuturor oamenilor de vocație. Altfel nu se explică permanența unei pasiuni pe care a trăit-o și la cele mai obscure ziare, nici fecunditatea extraordinară a unui scris care deși imens nu s'a banalizat.

*

Figura lui G. M. Ivanov reabilitează tipul gazetarului naționalist. Gazetăria de azi este o negustorie. Gazetarii democrați ca Brauer, Blumenfeld și Braunstein sunt toți bogați de pe urma scrisului. G. M. Ivanov este modest și plin de sărăcie după o viață întreagă de servicii aduse naționalismului românesc. El n'a făcut negustorie cu ideile.

Dar situația aceasta e plină de semnificație. Ce va rămâne din scrisul lui Brauer și Blumenfeld? Nimic. Campanii duse în interesul democrației internaționale, fără nici un ecou pentru nimeni. O luptă de dezagregare și de confuzie — aceasta este misiunea ziaristului din Sărindar. În opoziție cu ei, G. M. Ivanov reprezintă o conștiință și o forță constructivă. El este un educator naționalist. Scrisul său va rămâne ca un testament ideologic așa cum a rămas scrisul lui Eminescu sau cum va fi mâine scrisul lui Octavian Goga și Nichifor Crainic.

Alături de ei, G. M. Ivanov este cea mai reprezentativă figură a presei naționaliste.

BUCUR ȚINCU

Cartea formelor perfecte — Limite — de Dan Botta

O carte stă întotdeauna la o întretăiere. Acolo unde autorul și-a împlinit un gând, un fapt sau o speranță. E calea omului întrepătrunsă de timp. Și 'n acel moment solemn se 'nalță, ca dintr'un altar ridicat pe acropola propriei conștiințe, fum drept ca semn al zeilor ce au primit jertfa. De aceea e bine ca 'n fiecare carte să căutăm *omul*.

Am în fața mea imaginea tabloului lui Hodler, — *Die Enttäuschen*. — Cinci epave pentru cari viața are cel puțin un aspect definit, acela al desamăgirii. E un tablou în care nu trebuie căutat nici elementul pictural și nici cel literar; un singur lucru este evident, ciocnirea și ruperea. Fi-va cineva care 'n fața acestui tablou să vadă dincolo de orizont? Să vadă posibilul unei renașteri, al unei noi încercări? Mă îndoiesc, căci imaginea acestor cinci dezamăgiți este un sfârșit irevocabil, este o atitudine.

Atât de gol apare uneori drumul în viață, atât de distantă forma de plină perfecție pe care o cauți, încât doar îndoiala mai poate stăpâni firea ta.

Și fără să simți, dintr'un impuls biologic ce pleacă de dincolo de vrerea ta, o simplă funcțiune a celulelor, te găsești împins în stradă. Ieși și treci printre oameni, simți renaștere în tine atingându-te de ei, în mersul și mișcarea lor vezi mimat gestul ce-ar trebui tu să-l faci, în ochii lor vezi viața, o vezi vie și cu 'n țel precis... Și atunci, e atât stimul al vieții în acest sentiment de solidaritate universală, încât mimezi și tu, la rândul tău, viața.

Și oamenii lui Hodler și aceștia cari sunt simple definiții biologice antrenate și predispușe armonice în viață prin valul ce mișcă uniform toată masa, nu dau vieții decât însemne pentru forme ce se vor naște. Căci omul e măsura lucrurilor. Omul e canonul de artă al tuturor creațiilor. Muzica e ecoul vibrațiilor multiple ale sufletului omenesc, pictura e filmul atitudinilor, sculptura e 'nmărmurirea de-o clipă a unui act sau gest, poezia e balsam și revelație iar drama este, ca un țel immanent, sinteza nebuliei noastre.

Omul actor și spectator are credințele împărțite. Măsura lor o va da întotdeauna concavitatea sufletului. Poți ține 'n el, ca și 'n fundul palmei, nimicul unui fir de praf, viața unui efemer fluture, sau măsurătorul tuturor dimensiunilor. Și din aceste credințe, după cum poate primi cerul fiecăruia, crește făptura, suflet din sufletul tău. Astfel, omul, stâlp al aceluia — *principium individuationis* —, omul creator, deschide palma sufletului său din care se va înălța forma curată a lui Apollo.

Din actul de clasicism nu se pierde nimic, el este focul sacru al eternității. Prin el viața se leagă de nemurire, devine esență. Nici odată prin el nu s'a ajuns la prăbușirea oamenilor lui Hodler și nici la marionetele piețelor noastre. Actul de clasicism e un act de creație. Dumnezeu a făcut lumea printr'un gest clasic, Moise împarte apele cu același gest, Hokusai crează vulcanul sfânt Fuji prin gestul celui ce 'n gravura nașterii lui Fuji il arată, Polyclet prin canonul de artă dă măsura perfecției, gest de creator al formei stăpânite și înalte.

De aceea iubesc această carte, pentru că 'n perfecția pe care o cântă este un stimul de viață și pentru că numai forma perfectă poate arăta canonul etern pentru actul trăirii, pentru viață.

*

Și desigur, în căutarea formelor pure, spiritul, talentul, acel *Naturgabe* al lui Kant, *welches der Kunst die Regel gibt*, e dispus să accepte uneori, sub presiunea conștiinței de predestinare, și ca sigură soluție posibilă, unele simetrii structurale sau formale, soluții paradoxale. E în firea căutătorului de forme clasice și 'n fatalitatea determinismului geometric, paradoxul. Orice deducție presupune o simetrie, o așezare față de-o perpendiculară a generalului cu particularul. Orice egalitate e-o simetrie de valori. Și 'n orice simetrie se ascunde un paradox. Pe dată ce oglinda simetriei reflectă altceva decât imaginea, paradoxul se naște pur ca o dogmă. Iar din această denaturare a unei forme, prin simetrica așezare a contratimpului formal, se ridică impunătoare legea născută bastard. Ea va crește pură și tot mai concisă, încât va defini, la un moment dat, cano-nul de artă sau principiul științific. Baia lui Arhimede și submersibilul nostru cotidian, formează un motiv de simetrie științifică, care, născut paradox, fixează prima axiomă a legii hidrostatice.

Cel ce caută însă doar de dragul de-a căuta, cel ce 'n munca lui gratuită strecoară ineditul jocului, acela eliberat *von den Fesseln jedes Zweckes*, cum îi plăcea lui Schiller să spună, acela e tentat mai mult spre a accepta nimicul și asimetricul ca soluție. În infiorările biologice ale *Papillons* — ului Schumann strecoară, prin hazard, și fără niciun scop, tema fluturelui ce moare în acel *la al mâinei drepte din final*. Nimic nu l-a forțat să justifice aceasta, nici *das Geräusch der Faschingsnacht* care *verstummt* și nici *die Thurmuhr* care *schlägt sechs*. Un fluture moare cum vrea, sonor chiar, și 'gama care-i place. Niciun canon, nicio dogmă nu impune tipul creat *a priori*, masca ce se va umple cu lut inexpressiv. Și nicio simetrie de gândire nu-i poate pune balast în cumpăna creației estetice.

În acest timp, cel ce caută forma pură, e pătruns de greul măsurii și-al limitei, alege, uneori, în clipe de panică, când presupune că armonia se poate rupe, soluția cea mai paradoxală. Pe aceasta clădește adevăruri vii și sfinte.

Pe — *Papillons*-ul lui Schumann nimeni n'a clădit. Pe-un joc de pălpăire efemeră și pe-o armonie de hazard nimeni nu așterne temelii de templu. Măreața piatră cioplită cu daltă și sudoare se așează pe-o limită, pe-o margine a experienței, a verificării, pe-un liman, pe-un rezultat pozitiv, pe-o suprafață formată din lungime și lățime.

De aceea romanticul nu va crea lumi niciodată, niciodată nu va fi ziditor de forme virtuale sau eterne, va putea doar, acolo, pe muchiile de lumină ale artei, în străfulgerări de-o clipă, să dea spectatorului intuiția neantului și uneori, satisfacții puerile ca umbra decorativă a unei flori de lotus. În acest timp clasicul va înălța cariatida propriei fapături, care tinde să țină 'n spate, ca Atlas, lumea.

*

Cerul sub care s'a clădit cândva puritatea unei statui ce azi e ciob, poate restitui forma vie, prin efectul mulajului cerului. În umbrele lui se ascunde o memorie cosmică și numai ea poate reda integritatea creată cândva. Același îndemn plecat pe timpuri în spiritul creatorului, va coborî și acuma în spectatorul unui ciob spre a-i restitui intuiția operei de artă.

Sub acest baldachin al cerului antic, d-l Dan Botta caută restituirea clasicismului. Strânge fărâme risipite de hazard și timp, așează ciob lângă ciob mozaicul istoriei cugetării omenești, nu se sfiește să clădească altare de păgână credință thracică pe simetrice paradexe clasice, ca acela atât de frumos, al lui Ver Meer von Delft și Spinoza. Și chiar dacă opune teme clasice, limitei, nelimita temei romantice chiar dacă opune canonului lui Polyclet, *urbi et orbi* al eternului călător, totuși, pentru că „actul de clasicism este un act de dominație“, autorul nostru printr'un gest de mythologică virtute, restituie cetățeanului burghez de astăzi, iubitor de mașini și sgomot, substanța lucrurilor, *ideile* lui Platon.

*

Făuritorul de măsuri clasice se poate judeca măreț și singuratic arhitect, mai puțin după ce a înfăptuit decât după ceea ce caută. Melancolia, această „conștiință a limitelor“, se va târi în urma lui ca și umbra. Și vor păși împreună, încet, cu ritualul țării lor dinspre răsărit, către limita cea din urmă.

Iar până atunci, făuritorul de măsuri clasice va strânge 'n suflet minunea lumii sale, pentru ca apoi, s'o dăruiască, turburător de melancolic, ca și 'n versul lui Rilke:

Durch alle Wesen reicht der eine Raum:
Weltinnenraum. Die Vögel fliegen still
durch uns hindurch. O, der ich wachsen will,
ich seh hinaus, und in mir wächst der Baum.

V. BENES

CĂRȚI

Victor Ion Popa, Sfârlează cu Fofează; Ion Pillat, Poeme într'un vers

Criticul și romancierul francez Edmond Jaloux scriind despre romanul Margaretei Kennedy, *The Constant Nimphe*, spune un adevăr care explică motivul de căpetenie care ne face să apreciem scrierea romancierei engleze și care îmi pare a fi valabil și pentru romanul *Sfârlează cu Fofează* a lui Victor-Ion Popa. Anume: analiza și povestirea sunt caracterizate prin *justețea în arbitrar*. Nu e vorba de o constatare paradoxală, ci de o realitate... vie, pe care rog cititorii s'o verifice și s'o urmărească citind în roman, spre a-l înțelege cum se cade și deci pentru a nu năpăstui pe autor.

Fără a încerca, firește, să facem vreo apropiere de contagiune între cele două scrieri, pe care le alăturăm pentru necesitatea caracterizării numai, trebuie să spunem că *Sfârlează cu Fofează* are

situații, în deobște fictive, în care sunt puse multe personaje din romanul lui V.-I. Popa — Toader, pilotul Ciocârlan, Costache Dumnezeu, Taicu, Duduia Merișor, etc. — și care provoacă acestora comportări, psihologicește, fără cusur. De unde provine această calitate, care, deși contrazice vădit obișnuitele reguli ale romanului clasic, reușește cu toate acestea, să ne impună viziunea autorului despre povestea vieții aventuroase a lui Toader Mândruță? Mai întâiu, cred din faptul că avem a face cu o *viziune de viață*, cu un „univers“ sufletesc nou și viu, pe care autorul și-l însușește, îl trăiește — poate fiindcă l-a trăit măcar în parte chiar aeeva, — și ni-l prezintă sub aspectul întâmplărilor vieții reale cu neprevăzutul, necazurile, dorințele, bucuriile, înfrângerile și nimicniciile ei. E vorba aici de un *vis*, ca să nu zicem, prea pedant pentru situația de față, de un *ideal*. Acesta se înfăptuește nu numai contra tuturor împotrivirilor și a firii lucrurilor, dar se realizează chiar în împrejurări cu desăvârșire neașteptate. Ar trebui să credem că această ținută psihologică și logică, adică alogică, a povestirii atinge absurdul. Așa ar fi, dacă, precum am spus, autorul n'ar izbuti să zugrăvească just în aceste situații, aproape absurde ca îndrăsneală, prin admirabila lui putere de analiză și de observație, comportarea cea mai nimerită cu puțință a personajelor sale. Fără a friza fantasticul în neverosimil, ci dimpotrivă, pășind cu măiestrie pe tăiușul fin dintre imaginativ și imposibil, dintre realitate și ficțiune, Victor Ion Popa aduce astfel în romanul său nou, adesea cu o nuanță de subțire sfichiuire satirică, o realizare originală. În al doilea loc, interesul ce se păstrează întreg tot timpul, luarea aminte și încordarea ce ne-o fură analiza situațiilor, claritatea plastică a viziunii locurilor și oamenilor și care trădează însușiri de pictor, scurtele înfloriri caricaturale ce întregesc profilurile, chiar în liniile cele mai grave ale schițării sale, marele dar de surprindere a caracteristicului — folosit în altă artă de caricaturistul V. I. Popa — se adaugă primei constatări prin care am lămurit pentru ce arbitrarul situațiilor e retușat de firescul reacțiunilor, fapt ce compensează, prin sublinierea neprevăzutului acțiunii și prin creșterea interesului, impresia unui dezechilibru trecător al plăcerii. Prin aceasta arta cea mai ficționară capătă drept de cetățenie în creațiile spiritului nostru și nu ne surprinde neplăcut. Dacă de obicei această reliefare a caracteristicului, transpus în sugestive forme intuitive de expresie artistică, duce la caricatură când îl exagerăm cu gândul de a produce veselie, ilaritate, — dimpotrivă, potențarea și dozarea viguroasă a lui în legătură cu reacțiunile esențiale a trăirilor noastre grave și serioase, care ne pot aduce glorie sau moarte, arată, arată, poate, ceea ce e mai captivant în desfășurarea lipsită de convențional a vieții active, a vieții spontan-creatoare, a vieții care se sacrifică fascinată de eroism. Mai întotdeauna însă în apucăturile eroice ale omului, se ascunde și un grăunte de grotesc ori de ridicul; mai ales când eroul e sortit să se bată cu morile de vânt ale inerției colective, ale prejudecăților sociale, ale răutății și neînțelegerii omenești, cărora le dă însemnătate prea mare. Nici odată o atitudine curat stoică în acest fel de

situații nu e ridicolă: înțelepciunea nu are acest defect prea omnesc, poate fiindcă cei care dau dovadă că au atins-o se aseamănă prin asta cu divinitatea. Pe când eroicul, prin disproporția sau imensitatea forțelor ce le cheltuește nechibzuit, calcă pe limitele ce-l hărăzesc de ridicul, înțelepțescul, prin echilibrul senin ce-l caracterizează nu se pretează la contrastul necesar comicului, ridiculului sau grotescului, lipsite de gravitate și mai ales mecanizând, tocind spontaneitatea reacțiilor vieții. În faptele lui Toader Mândruță scriitorul acestui roman știe să pună cu pricepere câte ceva din amândouă situațiile. Viața lui, atât cât e trebuit să fie cunoscută în roman, e mereu schimbată de peripeții nouă, e mereu variată și fără reveniri, are individualitatea ei deosebită și, ceea ce este demn de reținut, se opune cu îndârjire mecanicului, învingându-l. Aceste însușiri sunt departe de a face ridicul personajul principal din *Sfârlează cu Fofează*, deși situațiile în care-l pune autorul au uneori în arbitrarul lor ceva donchijotesco, cel puțin în aparență. Dacă am avea aface aici cu două feluri de întâmplări așezate pe planuri deosebite și neîntegrate într'un tot unitar, caracterul și peripețiile înfățișate ar fi curat comice. Una din înfățișări ar fi posibilă, cealaltă ar fi reală și ele s'ar contrazice; pe când în acest roman avem, dimpotrivă, o perfectă unitate a celor două serii, ceea ce ne dă o și mai mare agropiere de viață. Și viața nu are prea arare ori înfățișări absurde, pe care noi le trăim și la care reacționăm cu chibzuință sau cu îndrăzneală. Iată de ce romanul de față ne pare firesc și în absurditățile lui!...

Victor Ion Popa, autorul dramatic, a știut că opoziția dintre o atitudine nouă și rugina cutumieră a conformismului colectiv e așa de mare încât distanța dela eroic la ridicul devine minimă. Dar a mai știut că tot așa de milimetrică este și aceea care desparte aceste două situații de tragicul individualității ce străbate drumul spinos al afirmării sale spontane. Acest fapt o arată adesea sub înfățișarea de posedat sau inconștient: și anormalul își dă adesea mâna cu forțele oarbe ale naturii în cele mai eroice realizări ale bietului om, mânat de puterea neînvinșă a destinului său. De aceea viața personajului principal mai ales din romanul acesta se desfășură totdeauna cu necesitate din structuri psihologică a ființei sale cu o justețe normală, adică decurge necesar și fără umbră de lipsa vreunei ajustări perfect dirijate dinăuntru, spontan, viu și intens. Ceea ce e neașteptat mai mult decât neverosimil, este tocmai înscenarea situațiilor ce prilejuiesc aceste ajustări. Această disociere dintre conformismul psicosocial și necesitatea desfășurării logice a vieții, pe care a adus-o romanul contemporan — cu deosebire cel englez — (Joyce, Virginia Woolf, Margaret Kennedy) este un merit de netăgăduit al scriitorilor care au putut s'o folosească cu pricepere în scrierile lor, mai ales în romanul de analiză psihologică. Victor I. Popa calcă pe acest drum, cel puțin cu romanul de față.

Sfârlează cu Fofează povestește o parte din viața lui Toader Mândruță, pentru a desvălui criza sufletească ce i-o trezește în vârsta sburătăcirii din copilărie acestui „băețandru spelb, gălbejit... cu

niște ochi mari, albaștri, spăimiți și plini de întrebare“, niște „pustii de avioane leșești ce băteau văzduhul zi de zi“, deasupra satului Viltotești, trecând dinspre Iași spre Galați și apoi, „care cum îi era rostul lui“...

Astfel mijeste într'insul „chemarea“ de sburător. Mănat de acest glas lăuntric nestăpănit, Toader încearcă să sboare cu aparate făurite de dânsul, în diferite rânduri. Se schilodește, odată sdravăn și abia scapă de moarte datorită operației unui chirurg, care încearcă imposibilul. Mai târziu, prin felurite peripeții, se aciueste în câteva aeroporturi ale aviației civile, până ce ajuns la București reușește să-și îplinească visul, vom vedea îndată cum Aceasta este ideea generatoare a romanului. Realizarea vișului amintit înseamnă însă trecerea eroului prin calvarul de neînălțurat al oricărei creșteri a personalității umane. Incercările acestea, călătorii reale ale vieții noastre, simbolice pentru drumul hărăzit speței omenești, sunt totdeauna, trebuie să fie, pândite de tragicul ce ne urmărește în fiecare clipă. Eroul este, în *durata eroismului* său, un fericit uitat sau amănat de tragicul destinului, un... viitor mort, în concediu de viață. Sustragerea dela moarte, împlinită cu nepăsare, evadarea nebunească din convențional, — ceea ce nu-i totdeauna curaj, dar nu-i cu necesitate nici frică, — constituie sublimul eroismului. De aceea faptele lui Toader Măndruță au fost așa plăsmuite de către autorul acestei cărți ca să contrazică crud mai toate legile determinismului omenesc, cel puțin pentru spațiul de timp necesar autorului să arate cum geniul icaric, otrăvind sufletul unui copilându dintr'un biet sătuc moldovenesc poate face din acest neisprăvit un erou aventuros al sborului mecanic. Sufletul lui Toader este că și al lui Don Quijote înnebunit de o dorință, care-l frământă cu teroarea unei idei fixe. Isprăvile lui sunt ca și în romanul cervantesc — păstrând proporțiile dictate de timp și spațiu... năsdărăvăni; dar niște năsdărăvăni corectate de frâna aspră a experienții ce pătrunde, la vreme, însă brutal în sufletul lui. Acesta se deosebește de cavalerul castilian nu numai pentru că își înlocuește pe Rosinanta cu aparatul lui Icar, pe dulcinea de Toboso, întâiu cu Ileana cea urâtăcă a Saftei dela ei din sat, apoi cu aviatoarea „Duia Merișor“; ci și pentru alte două pricini. Aventurierul nostru este tânăr și fără nici un fel de experiență în viață. Apoi el nu este un halucinat, ci un stăpănit de elanul sborului. Iar autorul român, dacă vrea să biciuiască ceva, o face nu pe socoteala eroului să, oricât l-ar schița și cu unele trăsături de șarjă; ci poate pe sburătorii de meserie precum și societatea înțepenită în toate încheeturile ei de progres firesc prin reumatismul unor molipsiri stupide în ruginita lor stăruire. Experiența pe care autorul i-o hărăzește eroului său pentru a-l aduce la țintă este experiența unei vieți cucerită cu sacrificiul propriu. Dar cucerirea aceasta nu e reflectat voluntară ci impulsiv determinată de forța lăuntrică a destinului, dictată de chemarea ce s'a aprins aprig în sufletul unui om. Mi se pare că această psihologie a eroismului e așa de reală, încât va scăpa nimicniciei observațiilor „științifice“, deși e deplin familiară aceloră ce au dat mâna cu

moartea în laboratorul unic al tranșelor.

În ce împrejurări se realizează viața aceasta? Veți înțelege acum de ce împrejurările ca atare cântăresc mai puțin pentru interesul artistic al cărții decât reacțiunile prin care faptul și omul se realizează. Creșterea lentă a acestui suflet omenesc ni-l arată pe Toader cum învață lucruri neștiute, cum se miră de neprevăzut însușindu-și-l, cum înfruntă necunoscutul, cu acel avânt misterios al tuturor posedaților, cu elanul inspirațiilor. Iată ce este viu și substanțial în romanul lui V. I. Popa. Restul este *compoziție*, deci e accesoriu. Tot utilajul și tehnica aviatică despre care ori ce sburător specialist, cu oarecare inspirație poetică, ar putea opune, cred, obiecții însemnate pentru *arta sborului*, dar cu totul indiferente pentru arta literară, — alcătuească latura prea puțin poetică, „literatură” romanului. Ea se poate repara... pe șantier, dar nu prejudiciază arta scriitorului în ceea ce are aceasta esențial.

Elanul inspiratului se izbește în repetate rânduri de opinia, formalismul și competența tehnică a oficialității, după ce mai ales Toader învață sborul, oarecum clandestin. Conflictul acesta are ceva etern omenesc totuși, în latura lui de psihologie non conformistă a geniului: el contrazice psihicul de castă și „cutuma” oamenilor de meserie. Dintr’însul eul lui Mândruță riscă să fie zdrobit. Conflictul se datorește tocmai necunoașterii primejdiilor meseriei, inconștienței riscurilor și consecințelor unei totale lipse de competență tehnică; deși această din urmă lipsă era înlocuită în sufletul eroului nostru de îndrăzneala așa de admirabilă și în inconștiența ei eroică. Dacă scriitorul împinge absurdul până la realizarea aproape nemotivată a performanțelor aviatică a lui Toader Mândruță, cred că face aceasta mai puțin pentru a râde de cei care împiedecă prin formalismul ce învalue toate activitățile instituțiilor oficiale, orice avânt original și orice pornire firească de merit, cât mai degrabă pentru a profila cât mai amănunțit caracterul personajului său; de aceea subordonează acestei ținte, cu o aparență nepăsătoare, toate amănunțele tehnicii aviatică, alcătuește o mare parte a noutății acestei cărți. Am spus că romanul de față prezintă „justețea în arbitrar”. Justețea unei creșteri sufletești. Arbitrarul situațiilor, care, dacă nu o provoacă, însoțesc cel puțin dezvoltarea unei individualități, împlinirea unui destin. Se explică astfel, pentru cititorul care vrea să reflecteze mental faptele cărții, bogata plămădeală sufletească ce umple cartea aceasta, în care ceea ce alcătuește împrejmuire socială își capătă valoare numai întru cât sprijină ca mediu (în înțelesul lui Uexküll) reacțiunile unei individualități.

E de așteptat să i se aducă, după toate acestea, romancierului obiecțiunea lipsei de verosimilitate. La începutul analizei noastre am arătat cum trebuie pusă în această privință problema. În litigiul dintre verosimil și fictiv se joacă pe teritoriul unui clar-obscur al conștii nșei despre valorile artei adevărate, soarta a două concepții estetice, dintre care cea dintâi se bizue pe exagerarea acelei mimesis ar istotelice. Poate că arta adevărată fără a cădea în slăbiciunile unui ecletism comod, trebuie să fie sinteza justă, dacă nu chiar

perfectă a acestor categorii estetice...

Ceea ce mărește însă neașteptatul situațiilor romanului este faptul că, pentru a putea izbândi visul împotriva căruia se opuneau cerințele oficiale, autorul îl face să găsească ajutor de protectorul său, mecanicul de pe aeroport, Costache Dumnezeu, pe un alt „trăznit”, un tehnician-inventator, anume Corciov. Acesta realizează și el, în aparență, contra tuturor legilor tehnice, — căci nepriceperea „forurilor competente”, nu poate avea altă scuză și alt sprijin niciodată decât logica aparențelor, — realizează un nou tip de avion, „Lăstunul”. Însă avionul lui Corciov nu avea motor. Atunci a trebuit să i se găsească unul special, la o expoziție de tehnică la Parcul Carol... „Motorul revelator Petre Duiică”, cu doi cilindri care angrenează în chip obișnuit cu o bielă, de unde mișcarea rectilinie să se transforme în mișcare rotativă pe arborele principal. Aici, pistonul acționează asupra unui plan înclinat (A), care, după fiecare explozie, lunecă alături arborelui, și-i dă acestuia o rotație de fus, întocmai cum ai biciui o sfârlează...” Negreșit: aviatorii tehnicieni vor zâmbi la ingeniosul plan de motor descoperit, deși nu-l luase nimeni în seamă, de Toader *Sfârlează!* Dar, admitând că V. I. Popa n'are habar de tehnică și totodată sburător diletant, ceea ce mi se pare și mi se spune că e altfel, — cine obligă pe un romancier să dea pentru reușita eroului său un motor de avion conform relațiilor exacte ale tehnicei? Mai ales că „licențele tehnice” sunt utile progresului narațiunii.

Lăstunul fiind inzestrat cu motor și pus la punct, deși nu avea încă autorizația de sbor a comisiei speciale, e furat de către Toader, care nici el nu avea brevetul de pilot oficial, e ascuns în baraca de scânduri a lui Moș Sandu, bulgarul de lângă păduricea mânăstirii Pantelimon și de acolo ridicat clandestin în văzduh, spre mirarea tuturor, de Toader. Acesta face toate năzdrăvaniile prin aer, provoacă și conflicte cu un stat vecin, sburând fără autorizație peste hotarul țării, își bate joc de unul dintre cei mai vestiți piloți militari trimis să silească la aterizare acest avion fantomă. Nimeni nu știe, nu-și poate închipui că pilotul artist al lăstunului este Toader. Nici Corciov, păgubașul nu știe nimic până ce nu-i descopere faptul Costache Dumnezeu care credea că Toader — bănuia că el este — sboară cu știrea lui Corciov. Însfârșit, lăsând la o parte pe-ripețile secundare ce duc la sfârșitul romanului, trebuie să accentuăm episodul erotic al cărții. E întâiu camaraderia simpatică, apoi iubirea lui Toader pentru duduia Merișor, o tânără aviatoare, care-i dă primul sprijin în aerodrom și-l protejează în fața comandantului, cu care era rudă. Ea va fi pe lângă avântul sufletesc al acestui tânăr pentru sbor ceea ce fusese Ileana din satul său când Toader Mândruță a făcut cea dintâi încercare de sbor planat în Viltotești: un imbold venit din afară ca să intensifice pornirea launtrică și apoi să sprijine finalul paradoxal și patetic al romanului. Într'adevăr, văzând că Duia Merișor întârzie să sosească dintr'un raid făcut la un concurs în jurul țării, Toader scoate, când lipseau toți de pe aeroport, Lăstunul din hangar, se avântă în văzduh,

caută în apropierea munților avioneta aviatoarei, o găsește învăluită într-o furtună, ia, prin întâmplări absurd de îndrăsnețe pe față din avioneta ei în avionul său, pentru că avioneta se aprinsese, și pleacă spre aerodromul din București. Aici, aterizează cu roatele în sus, de frică să nu sdrobească pe tovarășa lui, acățată în trenul de aterisaj a Lăstunului...

Dar romanul lui V. I. Popa trebuie privit și din alt punct de vedere, acel al limbajului. O bună parte a povestirii, acea în care ni se zugrăvește mediul copilăriei eroului, limbajul romanului e o sinteză de aspecte subdialectale, în care sclipește ca aurul strălucirea arhaică a graiului moldovenesc. Din nefericire însă, spre deosebire de romanul „Dreptate” a d-lui C. Manolache, și fără îndestulătoare trebuință, oricât s’ar putea invoca mediul mai surtucăresc al aerodromurilor, — limbajul romanului nu-și păstrează unitatea. Credem că autorul a neglijat acest lucru și rău a făcut. Cel puțin eroul putea păstra prospețimea graiului original, deși ar fi fost silit s’o împeștriseze cu termenii tehnici ai meseriei celei nouă. El are doar, până la urmă, o singură reacțiune verbală originală, în exclamația plină de mirare ce o scoate, ori de câte ori descopere o nouă învățatură tehnică nebănuită:

— „te-te drăcieee!” (Uită-te, drăcie!...)

Sfârlează cu Fofeză mai are și desavantajul titlului ce nu atrage, ba chiar incurcă pe doritorul de literatură, oricât ar părea de originală această titulatură ce te duce cu minte mai curând la ceva copilăresc și senzațional deși senzaționalul-matur al cărții nu lipsește în roman. Numele nu e nici simbolic, pentru cine n’a citit încă romanul, nici anticipativ, ceea ce înlesnește trecerea *pe lângă carte*, mai ales că cititorul ce caută o carte în vișină va fi, cred, îndepărtat și de gravura prea puțin fericită a copertei, care are cel puțin atâtea cusururi ca și titlul cărții.

Totuși romanul cel nou al lui V. I. Popa aduce o latură nouă a vieții noastre în apele literaturii, deși ia față de această nouă înfățișare a vieții o atitudine neașteptată. Asta nu schimbă, cum am văzut, valoarea acestui nou volum prin care scrisul autorului se diferențiază cu un nou aspect în domeniul romanului de aventuri, care e aici și unul de moravuri, ba chiar un roman satiric într-o anumită privință. E o dovadă că talentul scriitorului nostru promite surprize nouă. Celelalte două romane ale sale: *Velerim și Veler Doamne* și *Floare de Oțel* două scrieri prețioase, ne îndreptățesc deasemeni aceste speranțe.

Poetul Ion Pillat a publicat, de curând, în editura „Cartea Românească” un elegant volum intitulat „*Poeme într’un Vers*”. Cartea a căpătat o faimă oarecum europeană, deoarece se pare că descoperirea s’a făcut îndată după aceea și în Franța de către poetul Emmanuel Lochac... Poetul nostru, aflând de acest lucru ciudat a protestat într-o scrisoare, pe care acum n’o am la îndemână, arătând că s’a adresat unui camarad francez să-i traducă poemele într’un vers în franțuzește și acesta l-a jefuit — s’o spunem limpe-

de — publicând el versuri asemănătoare, pe care le-a intitulat „Monostiches”. Versurile lui Emmanuel Lochac au făcut oarecare vâlvă, de îndată ce au apărut în editura *Marsyas*, à Aigues-Vives, Gard. Într-adevăr cronicarul revistelor dela „*Mercur de France*”, recenzând publicația franceză „*Marsyas*” vorbește despre Emmanuel Lochac și „monostihurile” acestuia, pe care-l consideră inventator al genului. Monostihurile poetului francez apăruseră întâiu în suscitata revistă pe luna Mai. Erau versuri alcătuite dintr'un singur alexandrin. — Charles Henry Hirsch, cronicarul francez dela „*Mercur*” le numește chiar „poeme”! Monostihurile lui Lochac sunt grupate în „cippes” („coloane rupte”), buchete de versuri înmănunchiate. Prefața cu care e înzestrată de Georges Lafourcade cartea de monostihuri a lui Lochac se termină așa: „*Marsyas* a voulu donner à la critique une nouvelle occasion de laisser passer inaperçue — ne disons pas chef-d'oeuvre, pour n'effrayer personne, — mais une oeuvre qui, dans la confusion poétique actuelle, n'as pas de mal à faire figure de chef-d'oeuvre”. Înțelegeți însemnătatea lucrului, pentru ca să-i dați dreptate poetului român că a protestat energic.

Fapt este că poemele într'un vers ale lui I. Pillat au început să apară în revista „Gândirea” încă în Ianuarie 1936. Și, oricâtă silință și-ar fi dat poetul francez să scrie repede 350 de monostihuri și să le grupeze ingenios, nu știu cum, poetul român i-a luat înainte, fiind creatorul noului gen literar, prin aceea că începuse mai de mult a construi un volum cu astfel de poeme. Încercări se mai făcuseră. Astfel, din trebuința concentrării eliptice a gândirii sau a emoției și a ermetismului modernist, poetul faimos italian, Ungaretti, ajunsese la acest rezultat. Dar odată cu cronica lui Charles H. Hirsch din „*Mercur*” (15 Iulie), apare în marea revistă franceză „*Le Mois*” de pe Iulie, la rubrica literară „*Cronique de Roumanie*” o informație despre poemele într'un vers ale lui I. Pillat, cu o notă elogioasă despre poet și cu câteva versuri dintre acestea, traduse în franțuzește; și, tot în „*Le Mois*”, pe August, la cronica lunară, apare o notă despre monostihurile lui Lochac. Extrag din aceasta: „*Les monostiches sont des inscriptions dans un seul vers, gravées sur des colonnes tronquées qu'on appelle des cippes. Un sonnet vaut souvent mieux, dit-on, qu'un long poeme. Les auteurs de monostiches vont plus loin. Ils pensent qu'un sonnet est encore trop long, et qu'on peut s'en tenir à un seul vers. Cette forme d'art répond aux exigences de certaines esprits: ils veulent ne retenir que l'essentiel. On peut y voir aussi une réaction contre les déluges du verbiage contemporain*”. La această notă, găsim un răsunset în „*Mercur de France*”, al cărui cronicar pentru literatura română d. Pompiliu Păltănea doarme liniștit, probabil, la Paris, căci de aproape doi ani nu dă nici un semn de viață, deși toate literaturile celelalte sunt sistematic anunțate acolo. Semnează la aceeași cronică, același om. Citez un fragment care interesează: „*Nous avons à cette place, le 15 Julliet dernier, traité du poeme en un seul vers appelé 'monostiches' par son inventeur francais, M. Emmanuel Lochac, dont nos lecteurs ont pu apprécier le grand talent. Nous ne*

pensons nullement a lui contester son invention. (Auziți ce sentențios decide d. Hirsch despre un lucru scris întâiu în sălbatica limbă valahă pe care desigur n-o cunoaște, ca și strămoșii d-sale?) Par souci de bon informateur (?oare?...) exclusivement, (vezi bine!) nous croyons devoir reproduire ci-apres un article et anonyme de la revue *Le Mois* (l-er juillet-l-er août), fragment de sa „chronique roumaine“, où l'on verra la curieuse recontre de notre compatriote avec un poete roumain...“ (urmează nota din *Le Mois*). Am dori ca d. Duhamel, directorul de la *Mercure de France* să știe că această „curieuse recontre“ a constat în faptul că mâna unui poet francez a fost întâlnită „dans le sac d'un poete roumain“. Va binevoi oare să-i arate cineva acest lucru, pentru ca d. Charles Henry Hirsch, alt poet francez, să binevoiască și domnia sa, la rându-i a lua notă?!

*

Trecând acum peste această neplăcută afacere, din care rezultă încă odată mizerabila noastră propagandă în străinătate, să ne oprim puțin asupra poemelor într'un vers ale lui Ion Pillat. „Poemul într'un vers, scrie dânsul, duce această concentrare (c. lirică a sentimentului) la limită. El se prezintă față de un poem obișnuit ca o picătură de parfum față de un coș de flori. E o esență capabilă de nesfârșite disocieri: dintr'un singur vers, în care ca sugestie intră și titlul, se pot desvolta poeme întregi după puterea de realizare a fiecăruia“. Conștient că a creat un gen nou — mai curând o nouă formă literară — căci avem aface cu un lirism mai concentrat doar, I. Pillat povestește în prefața cum a ajuns la ideea acestei forme literare: „Vrând să citez câteva versuri din „*Le Pape*“ (de Victor Hugo) am fost isbit că unele din ele se izolau dela sine ca adevărate poeme într'un vers:

Une émeraude où semble errer toute la mer...

... Un singur vers, născut și nu făcut, purtat ani de zile, adesea inconștient, filtrând poate ani de patimi, rezumând în el versuri multe, nescrise, și atâtea fețe și locuri — să ne poată reda taina călătoare a poeziei redusă la unica ei bogăție de a fi goală și eternă... S'ar putea întâmpla să se creadă că aceasta (concentrarea maximă și sugestibilitatea ce purcede din colaborarea mai stăruitoare a fanteziei cititorului cu poetul) este o facilitate pentru autor. Și firește trebuie să recunosc că poezia ajunsă la o asemenea despuiere, dacă permite cititorului înalte delectări, îi cere în schimb o mai susținută și intimă colaborare. Pe cât poetul a scris mai puțin, pe atât cititorul e nevoit să citească mai mult. Colaborare ce se obține cu o recitare cât mai liniștită a fiecărui vers în parte. Un poem lung se poate citi mai repede, căci fiecare vers ajută la pătrunderea și la gustarea celui alt. Un singur vers se vrea citit mai încet. Scrisorile se parcurg iute, telegramele însă ne opresc“. De acord. Dar poetul însuși recunoaște că e vorba de o anumită citire. Și aceasta o poate face un anumit fel, restrâns, de cititori. Avem aface cu o artă aristocrată oarecum, pentru capete și suflute alese, așa cum pentru ascultători cu o deosebită structură psihică — nu vorbesc de snobismul acelor „știe tot“ — este făcută și muzica lui

Wagner ori a lui Debussy. Fără a tăgădui că valoarea estetică a acestei nouă forme literare este uneori minimă, poemul într'un vers fiind mai mult vers decât poezie și apropiindu-se, adesea, în aforismul pretențios îmbrăcat în haină de concentrare artistică, trebuie să recunoaștem creatorului poemelor într'un vers un deosebit talent cu ajutorul căruia a reușit să ne dea în noul său volum vreo 89 de versuri de acestea. Ele trebuiesc citite pe'ndelete, căci s'ar putea comenta greu, poate mai degrabă un poet le-ar putea desvolta înțelesul într'o întreagă poemă mare. Iată câteva din cele mai frumoase:

Poemul într'un vers: Un singur nău, dar câte ecouri în păduri.

Imbrățișare: Suia o viță de-aur pe negrul chiparos.

Trup de fată: O salcie mlădie cum e tulpina ei.

Amurg: Iubirea ta mă ajunge cu umbre tot mai lungi.

Trecutul: În ochii verzi porți marea spălată de furtuni.

Tinerete: Pe frunza toamnei pasul sfios al căprioarei.

Vecernie: Ca stropi de ploaie toaca și clopotul furtună.

Heraclit: Priveam cum fuge ziua pe apele ce curg.

Portret: Durere cu ochi negri sub părul azi mai alb.

Darul: Dă-mi pacea înserării pe care-o ții în mâni.

Casa copilăriei: Sub lună casa albă: o piatră de mormânt.

Asemănări: Viața-i fum — și fumul căminului ți-e drag.

Păveri: Brotacul: frunză verde; sitarul: frunziș mort.

Slave: Femei cu trup de noapte și miez de soare-aprins.

Copilărie: O jucărie spartă găsită într'un pod.

Părăsire: Pe orice cărăuie dau iarbă amintiri.

Friză: De când îți legi sandala s'au deslegat milenii.

Reduse astfel la cea mai concentrată formă, aceste fulgerări poetice sunt, după cum vedeți, ingenioase. Era de așteptat la un admirator al poeziei așa zise pure, goală, într'adevăr și nu cred, eternă, să găsim această asimilare, prin alambicare maximă a elementului intelectual și reducere la cruditatea imaginii sau la sugestivitatea ei, arbitrară adesea, a poeziei. Căci, trebuie s'o spunem, atunci când poema într'un vers nu e o piatră scumpă, ruptă din mantia unui poem mai vast, cum sunt cele culese de mine mai jos, sau o imagine care poate fi, în nuce, schema embrionară a unei poeme viitoare, — ea nu mai e nimic din punct de vedere artistic de cât sau o formă haotică sau un conținut uniform: ceea ce sunt sumedenii de versuri ale poeziei de astăzi. — Iată poeme într'un vers, culese de mine:

Iubita moartă: Făclie de veghe pe umezi morminte. (Eminescu)

" " " " : Un vis ce-și înmoae aripa'n amar. (Eminescu)

Oră vrăjilor: Argint e pe ape și aur în aer. (Eminescu)

Iubire: Pretutindenii fericire... de-i viață, de e moarte. (Eminescu)

Uitare: Din valurile vremii nu pot să te cuprind. (Eminescu)

Iubire moartă: În ochii fericirii mă uit pierdut și plâng. (Eminescu)

Uităm: În noi sunt depărtări fără sfârșit. (Dem. Botez)

Neliniști primăvăratice: Pe sub pământ lucrează Dumnezeu.

Dem. Botez.

Amintiri: Inflexion des voix chères qui se sont tues. (Paul

către filosofie, făcându-l să părăsească studiul matematicilor. Amintirile prof. Negulescu apar într'o ținută literară minunată. Stilul clar, simplu și plin de miez, ca în toate scrierile sale. Fragmentul de față e o adevărată pagină antologică. Subliniez portretul lui Maiorescu, văzut în intimitatea familiară, (la p. 167). Directorul revistei, d. Al. Tzigara-Samurçaș comentează sub titlul „Din tinerețea Regelui Carol I” o carte veche, necunoscută la noi, despre călătoria tânărului principe Karl von Hohenzollern-Sigmaringen în Algeria (1862). Volumul intitulat *Vingt jours de Voyage — Pochade algérienne*, a apărut în 1886 având ca nume de autor doar inițiala V. El a fost dăruit Bibliotecii Fundației Regelui Carol I de către *Contele Pierre de Vaucelles* actualul atașat al Legației franceze din București. Lucrarea a fost scrisă de bunicul său despre mamă *Contele de Vignerol*, pe atunci ofițer de cavalerie în Algeria.

Din contribuția poetică a acestui caet reținem *Pastelurile petrolifere* (datate 1929) ale colaboratorului nostru, Constantin Stelian, eseul lui Radu Gyr despre *Specificul oltenesc în artă*. Poetul Aron Cotruș semnează patru strofe în care ne prezintă vedenia sa despre Iancu ieșit din mormânt, flămând și nebun, cântând din fluer. Poetul George Dumitrescu dă o frescă intitulată „Dumineci Plebee”, cu descrieri fine și cu o varietate bogată de notații, care dovedesc simțul obiectiv și ascuțit de observație al autorului. Fresca se încheie cu un tablou de natură. D Aug. L. Pop iscălește câteva pagini de caracterizare a destinului hărăzit operei lui Panait Istrati și omului. Extragem din ele câteva rânduri: „Povestea lui Panait Istrati începe într'o grădină. Voise să-și taie beregata public. Briciul însă, în mână, sigură, a sgâriat numai: în buzunarul sinucigașului se afla, chitit, un manuscris dedicat epistolar șefului umanitariștilor spre remușcare. Panait Istrati, în timp foarte scurt, s'a făcut sănătos; manuscrisul dovedea că omul știe să scrie, știe să calculeze. Propriu și figurat, aveam destinul unui briciu. Opera omului acestuia, ajunsă ieri la un punct marcant în constelația literară apuseană, scoboară astăzi, meteoric, exact proecția înscrisă de acceptarea ei neprevăzută. Să nu ne amăgim, ca Români care l-am urât și i-am primit sfârșitul la greul inimii! Am dat cunoașterii europene pe scriitorul care nu putea să scrie în țara lui; definirea i-a fost, însă, legată de moment ca înșelările grele”.

Cu oarecare exagerare, rândurile acestea spun adevărul.

Insemnări ieșene, 1 și 15 Octomvrie 1936

Harnica și bine îngrijita revistă ieșană condusă de d-nii M. Sadoveanu, G. Topârceanu și Gr. Popa, aduce în ultimele două numere mai multă literatură. Rândurile „Palatul Cnejilor” sunt semnate de M. Sadoveanu, cu oarecare melancolie, pentru a arăta lipsa de pietate față de trecut. Sunt constatări făcute cu prilejul unei excursii făcută vara aceasta în preajma Ceahlăului. *Ionel Teodoreanu* publică în acest nr. capitolul „Cortelul tradițiilor hușene” din noul său roman „Arca lui Noe”. Întrebăm: de ce această colaborare

târzie? Poetul *Stamatiad* dă alte traduceri din poezia chineză; iar tânăra scriitoare *Sandra Cotovu* contribuie cu o schiță plină de vioiciune și coloare „*Străinul*”.

În nr. dela 15 Octomvrie d. *Mihail Sadoveanu* dă o frumoasă poveste de vânătoare: „*Istoria lui Leonte cu o lupoaică*” plină de umor. D. prof. *M. Ștefănescu-Galați* semnează pagini de literatură: *Vizite*. Condeiu sprinten, descrieri și dialog pline de vioiciune, povestire limpede. În amândouă numerele ale lunii Octomvrie, ca de obicei, o cronică extrem de vioae și bogată.

Mercur de France, 15 Sept. 1936

Numărul acesta e deschis de directorul marelui reviste, *George Duhamel*, cu un eseu *D'une illusion moderne*. E vorba, anume, de iluzia modernă pe care o au educatorii azi că ar putea înlocui binefacerea cărții cu mijloacele mecanice puse la îndemână de tehnică: cinema, radio, fonograf, etc. Vajnicul luptător împotriva mecanizării civilizației scrie, aceste rânduri de indignare: Apărătorii metodei (mecanizante) au naivitatea să pretindă că știința prezentată în chipul acesta, își va face drum în suflete cu mai multă înlesnire și chiar ușurință. Declar limpede că-i o mare prostie.

În articolul *An Delà de l'Évangile*, Ed. de *Morsier*. Comentază cu prilejul foarte însemnatei cărți a lui *Dimitri Merejkovsky* „*Jesus Inconnu*” (*Isus necunoscut*, apărută în traducere franceză de curând la editura *Grasset*), opera și atitudinea marelui romancier și gânditor rus. E foarte frumoasă și instructivă comparația lui *Merejkovsky* cu *Français Mauriac*, care a scris și dânsul de curând o *Viață a lui Isus*. Foarte interesantă este schița lui *Charles Oulmont*, *Une Nuit à Sofia*, pentru felul inteligent și amuzant în care înfățișează impresiile sale din capitala regatului vecin nouă. La cronică revistelor găsim reproducerea și comentarea notei din *Le Mois* cu privire la *Poemele într'un vers* ale lui *Ion Pillat*. Mai reținem din rubrica „*Ecourilor*”, importantul document „*Un raport universitaire sur Mallarmé*” în care se vedește imbecilitatea superiorilor poetului francez, care se știe, a fost profesor de Engleză la liceul *Fontanes* (*Condorcet*). Iată un pasaj delicios: „*Je crois que ce professeur s'occupe d'antre chose que de son enseignement et de ses élèves et qu'il recherche la notoriété et, sans doute, un certain profit dans des publications qui n'ont aucun rapport avec la nature de ses fonctions au lycée Fontanes. (Productions insensées, en prose ou en vers. Les personnes qui lisent ces étranges élucubrations du cerveau de M. Mallarmé doivent s'étonner qu'il occupe un chaire au lycée Fontanes)...*” Celebrul „*proviseur*” al susnumitului liceu este ilustrul necunoscut *Ch. Legrand*. Despre pășaniile bietului poet la liceul *Condorcet*, scrie, de curând și *Ernest Raymond* în *En Marge de la milée Symboliste*” p. 42.

ROMULUS DEMETRESCU

INSEMNĂRI

Am avut bucuria să asist, într'un cerc foarte restrâns, la o adevărată sărbătoare. Maestrul Zaharia Bârsan ne-a citit, acasă la dânsul, zilele trecute, o nouă piesă de teatru, poemul dramatic în trei acte de versuri „Domnul de Rouă”. Terminat încă de acum un an, poemul a primit, în această curgere de timp, o înfățișare nouă prin stăruința ce a depus-o autorul de a-l perfecționa. Inspirat dintr'o minunată legendă poporană, el transfigurează cu un neîntrecut gust, cu o duioșie și o delicatețe infinite, într'un limbaj de înaltă finută artistică și cu o tehnică din cele mai simple și mai îngrijite, materialul legendei. În nici una din lucrările sale, poetul Zaharia Bârsan n'a fost mai fericit inspirat. Fantazia caracterizării psihologice fulgerătoare, creștere și concentrare a acțiunii, lirism strălucitor și sbucium dramatic, sunt însușiri pe care admirabila lectură a autorului ni le-a transmis în cele câteva ore de adevărată fericire. Cititorii „Paginilor Literare” vor avea plăcerea să străbată cei dintr'tâi peste versurile acestui poem dramatic, ce va fi jucat în curând. Așa mi-a promis maestrul Bârsan — pe care-l rog să mă ierte că nu pot tăcea și-i tradez taina, spre bucuria tuturor celor ce-o vor afla.

În cursul lunii Martie, a acestui an d-l Ion Petrovici a desvoltat la Sorbona următoarele trei prelegeri: *Reflexions sur le bon sens*, *Aperçus sur la Connaissance humaine* și *Connaissance et transaction*. Pentru cine știe că noul membru al Academiei Române însuflețește cu aceeași vervă subtila sa gândire și în limba franceză, ca și în cea română, poate fi un lucru lesne de bănuit succesul obținut. Cuvântul de încheere al reputatului filosof francez L. Brunschvicg, oricât ar fi fost de elogios n'a putut echivala entuziasmul și aclamațiile călduroase ale selectului public auditor. Este încă un mare succes al cugetătorului român și al țării noastre, pe care îl putem înregistra cu mândrie pe răbojul oropsitei noastre propagande culturale de peste hotare”. (G. Stelian, în „Conv. Lit. Nr. 4—7) 1936.

ROMULUS DEMETRESCU

Poezia română contemporană a intrat într'o zonă cu vânturi rele. O atmosferă mereu mai irespirabilă îi sporește în jur obstacole și inimicții. Pe deasupra fragilei ei existențe se împletesc fulgere. Reproșurile inutilității în serviciul căreia s'ar fi gășind, datează încă de-acum câțiva ani. Intâiele lănci i-au fost aruncate de către poetul Eugen Jebeleanu. „De ce să ne mai mințim? Există o tragedie a poeziei de azi. Se apropie moartea cântecului și poetul nu o simte. Modurile poetice actuale au atins epuizarea... Lirica de astăzi, atât de prezumțioasă și în aparență ajunsă la maximum de altitudine, este în realitate de o fadă uniformitate. O sărăcie de motive de inspirație extremă. O lipsă de autenticitate, de culoare, de diferențiere dezolantă. Ironic paradox: Într'o epocă de mașini la maximă presiune, de furnale în continuă ardere și dinamică revoluțio-

nară, poezia e mai statică decât oricând...” Așa un tânăr poet. Coardă de categorică tristețe și descurajare. Altădată am reproduș precizările d-lui G. Călinescu pe marginea unui bilanț literar. Găsea un număr disproportionat de mare al poezilor care cu melodiile lor lovesc zilnic urechea societății românești. — Mai recent d-sa revine asupra temei și chiar acelor favoriți ai maselor în număr redus pe care se pare că-i admite, le găsește atâtea lipsuri și neajunsuri că mai-mai îi face una cu neantul. „Poezia română din ultimul deceniu este așa de anemică, așa de rău orientată, încât o cronică despre culegeri de poezii va fi prin definiție decepționată ori cel mult îngăduitoare... Poetul de azi scrie poezie fără a se fi lămurit mai înainte ce înseamnă poezie, fără a avea propriu zis necesitatea ei, din emulație, din ambiție literară, Dumnezeu știe din ce. Ideea mai veche că poezia trebuie să iasă din sinceritate va fi fost elementară, dar e, vai, eternă. Poezia trebuie să fie sinceră. Greutatea este de a determina sinceritatea, fiindcă, în definitiv, toți autorii se cred sinceri și au chiar o anume stare de ordin emoțional care pare a îndreptăți compunerea poeziei... Prin sinceritate în artă se înțelege starea de grație nesimulată, oracolul liric autentic. Pentru ca să ai o asemenea stare e de trebuință ca mintea să fie într-o mare tensiune. Poezia este în fond un proces intelectual, adică de cunoaștere a esențelor lumii (nu însă discursiv, firește), așa dar poetul se cade să fie un mare intelectual, un om ajuns la problemele de sus ale lumii, puse sub forma cântecului. Sinceritatea în artă constă așa dar în realitatea momentului intelectual celui mai înalt căruia îi corespunde simplitatea supremă. Iată o condițiune care se împlinește din ce în ce mai rar în poezia română. Poetul român nu are scopul metafizic, în sensul poetic nu în cel speculativ. El nu trăiește cu adevărat poezia în înțelesul ei cerut de oglindă a esenței lumii. El nu-și iea drept carte de căpătâi pe Virgiliu, pe Dante, pe Hugo, pe Baudelaire, pe autorii în sfârșit cu amplitudine imensă dela care se învețe cum să gândească poetic. Preocuparea lui e mărunță, exterioară, să imite pe cel mai proaspăt anonim francez, sau să găsească o păcătoasă de imagine. În fond și originalitatea formală vine dinăuntru nu din afară și dacă nu poți găsi o comunitate de vedere cu marii poeți cum poți fi însuși poet?...” Nu vrem să ne ridicăm contra asprimei în judecarea creațiilor literare. Înțelegem și necesitatea unor razzii de terapeutică pe care societatea prin organele sale este în drept s'o exercite chiar și printre locatarii turnurilor de fildes. Dar est *modus in rebus*. Portretul poeziei române de azi e zugrăvit în adevăr cu cele mai dezolante culori. Ostracizată din cetățile editorilor, fără ecou în sufletul mulțimii, tratată cu necruțare de către critici, netrebuită sus, inutilă jos. Se poate concepe o existență mai zădărnică și mai tristă? Și poezia română totuși va trebui să-și urmeze drumul. Poeții vor trebui să-și continue cântecul, pe care dacă până la urmă nu vor reuși totuși să-l intoneze pe plăcerea mulțimii, nici a menajerilor de toate categoriile, aceasta e o taină ce nu le mai aparține lor, ci destinului...

TEODOR MURĂȘANU

